

Лезги газет

Жуwan Ватан, ватанэгълияр,
дидед чал хуъх!

1920-йисалай акъатзава

N 11 (10708) хемис 17-март, 2016-йис WWW.LEZGIGAZET.RU

Къимет “Дагпечатдин” киоскрай - 10 манат

Общественный совет тешкилнава

Кеферпатан Кавказдин краин рекъяй РФ-дин министерстводин патав тешкилнавай Общественный советдин сад лагъай заседание Ессентуки шеъерда къиле фена, хабар гана министерстводай. Совет исполнительный властдин федеральный органдин патав гвай Общественный советдин къалахдин цийи Стандартдих галаз къадайвал тешкилнавайди я.

И мярекатда иштирак авур Кеферпатан Кавказдин краин рекъяй министр Лев Кузнецова Общественный совет ачхувилин политика тухунин, Кавказдин краин рекъяй Россиядин министерстводин къалахдал общественостдин патай гуъчывал авунин вахиблу таът тирди къейдана. Советди Кеферпатан Кавказ вилик тухунин барадай асул программайрин документар вахт-вахтунда веревирда.

Общественный советдин председатель СКФО-да авай “Стратегический инициативный агентство” АНО-дин векилханадин руководитель Анвар Гъажиев хяна. Адан кандидатура Россиядин Федерациидин Общественный палатади ва РФ-дин Гъкуматдин патав гвай Экспертрин советди теклифайди я.

Идара авунин менфятлевал хкажин

Вахтанг КУМАЕВ

Россиядин Премьер-министр Дмитрий Медведеван регъбервилек кваз Кеферпатан Кавказдин Федеральный округ яшайишдинни экономикадин жигъетдай вилик тухунин месэлайр Гъкуматдин комиссиядин заседание хъана. Адан къалахда Дагъустандин Къил Рамазан Абдулатиповани иштиракна.

Заседанидал СКФО-дин кудай шейэрини энергетикадин комплекс авай гъалдиз ва ам вилик тухунин рекъериз талукъ месэла веревирда. Россиядин Гъкуматдин Председателди и хиле гъалар са акъван регъят-бур тушириди ва абур датлана гуъчивилик кутун герек тирди къейдана.

“Тайиф хъи, кудай шейэрини энергетикадин комплексдин патарив, иллаки Кавказда, хъендик квай бизнес къватл жезва, ам ихтияр авачиз электросетрик, газдин коммуникацийрик ва магистральный трубопроводик экечунихъ ва чинеба тешкилнавай нафт гъядай гъвечли заводрин къалахдих галаз ала-къалу я”, - лагъана Д.Медведева.

Раиж авур делилрал асаслу яз, 2015-йисан сифте къилерилай нафт ва газ дашмишдай чкадин трубопроводик турбаяр кухтунин вишев агакъна душушшар дузыдал акуудна. И хиле хъендик квай бизнесдих галаз женг чуугунин барадай тайин тир нетижаяр къазанмишнава, амма къанун-къайда хъудай органри и къалах давама-рун герек я. Къилди къачуртла, нафт гъядай гъвечли вад заводдин къалах галаз акувазар-

на, буругърай къанунсуздаказ нафт акуудунин рехъ атлана.

Министррин кабинетдин къили буржариз талукъ яз гъахъ-гысадар авунин барадай таъсиру серенжемар къабулун чарасуз тирдини къейдана. “Эгер тъебии газдикай раҳун хъайитла, 2015-йисуз Кеферпатан Кавказдин муштеририл алай бурж 7 миллиард манатдилай гзаф артух хъана. Электроэнергетикадани гъалар лап муркабур я. Регионрин энергиядалди тъаминардай компанийри оптовый базарда генерироватдай компанийрихъ галаз тамамвиледи гъахъ-гысадар ийизвач”, - малумарна Дмитрий Медведева.

РФ-дин Гъкуматдин Председателдин гафарапалди, вири душушшра буржар артух хъунин себебар гъа сад хътинбур я: “Сад лагъайди, абур бюджетный организацийри, яшайишдини къаперинни коммунальный майшатди карханайри гун лазим тир пуларихъ галаз ала-къалу я. Къвед лагъайди, Кеферпатан Кавказдин, сетар куынне хъун ва агакъарнавай энергоресурсин гысадар къунин къайдава авачиз хъун себеб яз, дашмишдай члавуз газ ва электроэнергия гзаф къадарра пуч хъунники еке зиянар жезва. А пучвилиз талукъ месэла сетар цийи хъувунин къумекдадли, гъакъни счетчикар эцигуналди гъялун лазим я. Газдин, электроэнергиядин гъакъни гун тийизвайбурухъ галаз, къанун-къайдад хъудай органар желб авуналди, къалах тухун герек я. Гъелбетда, и месэладал энергокомпаниярни машгъул хъун герек я. Зи фикирда авайди “Газпром”, “Россетар”, къурелди, и къалахдих галаз ала-къалу вири къурлушар я”.

Раиж авур делилрал асаслу яз, 2015-йисан сифте къилерилай нафт ва газ дашмишдай чкадин трубопроводик турбаяр кухтунин вишев агакъна душушшар дузыдал акуудна. И хиле хъендик квай бизнесдих галаз женг чуугунин барадай тайин тир нетижаяр къазанмишнава, амма къанун-къайда хъудай органри и къалах давама-рун герек я. Къилди къачуртла, нафт гъядай гъвечли вад заводдин къалах галаз акувазар-

Дмитрий Медведева инанмишвал къалувайлал, газдин ва электроэнергиядин гъакъни гунин карда къайда аваз хъун - им регионрин руководстводин къалахдин менфятлевал къалувайлал делилрикай сад хъун лазим я.

Премьер-министрди мадни къейд авурвал, 2025-йисалди Кеферпатан Кавказдин федеральный округ вилик тухунин государстводин программадик дегишивер кухтунва. Къилди къачуртла, ада лагъана: “Асул гысадайди им Кеферпатан Кавказдин экономикада гъалар хъсанарунихъ элкъурнавай план я. Регионрин руководителри лазим тир къарарап гъазурунин карда иштиракна. А планда бюджетдилай къеций тир чешмеяр желб авуниз, иллаки туризмдин, дузыгъундаказ ял ягъунин хилера ва агропромышленный производствода гележег авай бизнеспроектар къилиз акуудун патал мадни къулай шартлар яратмишуниз еке фикир ганва. За умуд кутазвайвал, ида округ вилик тухунин месэлэяр гъялунив геъгеншдаказ эгчедий да тешкиллүвүлини финансрин ресурсар мадни менфятлудаказ ишлемишдай мумкинал гуда”.

РФ-дин энергетикадин министрдин сад лагъай заместитель Алексей Текслер ма-лумарайвал, СКФО-да газдин пулар тагунин дөрөж 13 процентдин артух хъана. Идахъ галаз ала-къалу я, Газпромди ва Межрегионгазди РФ-дин субъектихъ ва къанун-къайда хъудай органихъ галаз санал буржар алайбурухъ галаз тухувай къалах гужлу авун лазим я. Идалайни гъейри, округдин регионра электроэнергиядин жигъетдай хъянвай буржарин къадар тъимиларунин ва сетра энергия пуч хъунин дережа лап агъузарунин мурадралди гъиле авай 2015-йисуз Минэнергодин, регионрин властриин, территорийрин сетевой организацийрин ва энергия агакъарун заминламишдай къурлушшин арада икъарар кутлунда. Минэнергоди ФАС-дал СКФО-да электроэнергиядин тарифрин бинелувал ахтармишун тапшуршишнавайдини къейдана.

Алексей Текслер Каспийский трубопроводный консорциум (КТК) вилик тухунин месэладални акувазна.

Риқлел хун лазим я хы, энергетика Дагъустандин майшатдин комплексдин каралай хилерикай сад я. Республикадин гидроэнергетикадин ресурсар 55,17 миллиард киловатт - сятдиз барабар яз гысадава. Гъакъыннада ишлемишун кутунвайди абурун анжак цуладай са пай я. 2015-йисуз тахминан

Тебрик

Дагъустан Республикадин Къили Инстаграмда авай вичин чина Сулейман КЕРИМОВАЗ 50 йисан юбилей мубаракнава.

“За РФ-дин

Федеральный
Собранидин
Федерациядин
Советдин член
Сулейман Абу-
саидович Ке-
римоваз вичин
умуърда хъан-
вай лишанлу

вакъяна - дидедиз хъайдалай инихъ 50 йис тамам хъун - мубаракзава. Ада сифтедай Государстводин Думада Дагъустандин патай лайихлудаказ векилвална, гила лагъайтла, Федерациидин Советдани гъа ик векилвалзава. Агалкъунралди къалахзавай карчи, общественный ва политический деятель, меценат яз адан тъвар рестпублика, гъакъни адан сергъятилай яргъарани геъгеншдаказ машгъур я. “Каспийский къелеч шульшерин завод”, “Махачкъаладин международный аэропорт” хътин ва чеб республикадин экономикадин халисан яржуниз элкъун мумкин тир чехи маса проектар къилиз акуудунин карда Сулейман Абусаидовича иштирак авунал Дагъустанда виниз тир къимет эцигзава. Россиядин къуршахар къунай Федерациидин Къакомвандай советдин председатель, халисан дагъустанни яз ада республикада, санлай улькведа азаддиз къуршахар къунин спорт вилик тухунин ва машгъур авунин карда еке къумекар гузва, Дагъустандин футболдин болельщики лагъайтла, Сулейман Керимован тъварцихъ галаз “Анжи” клубди агалкъун къазанмишунин, аялринни жаварин футбол вилик финин умдар алакъалу ийизва. Гзафбур адалай чиз гъар са мусурмандин буржи къилиз акуудунин карда - исламдин пак чкайриз гъаждал финин карда къумек гунай рази я.

Республикадин вилик лайихлудаказ иштиракар да активдаказ общественно-политический къалах тухунай Сулейман Керимоваз “Багъри чил клан хъунай” РД-дин гъурметдин знак ганва.

Заз квехъ, гъурметлу Сулейман Абусаидович, мяъкем саъламвал хъана, Дагъустандин ва чи чехи Ватандин - Россиядин хушбаҳтвад патал къуне гележегдани бегъерлудаказ къалахна кланзава!”

УМУЛЬ

Славян халкъари Чехи сив хъунин вилик квай гъафтеда къейдзавай и суварихъ самбар адетар ава - Масленицадин аюх, гъеллерал алаz авахъун, сейрар, гъелбетда, - элкъвей, чими тунутлар. Виликрай тунутлархъ мажусийрин метлеб авай - ракъинин лишан тир.

▶ 6

СПОРТ

Дагъларин улькведин спортсменикай къизилдин медалрэз вичин ери-бине Хив райондин Цналдилай тир Даурен Куругълиев (86 кг), гъакъл Билял Махов (125 кг-дал къедалди) ва Абдусалам Гъадисов (97 кг) лайихлудаказ хъана.

▶ 22

Инсан - Эвелимжи чкадал

Вахтанг КУМАЕВ

10-мартидз Дагъустандин Кыл Рамазан Абдулатипован регъбервилк кваз совещание кыле фена. Анал республикада здравоохранение авай гъалдиз талукъ месэлдээр веревирдна.

Совещание ачухай Дагъустандин Кыл Рамазан Абдулатипова риклек хайвал, Махачкъалада РФ-дин Гъукуматдин Председатель Дмитрий Медведева Кеферпратан Кавказда здравоохранение авай гъалдиз талукъ месэлдээр Гъукуматдин комиссиян заседание тухвана. Анал талукъ тир къарап къабулна ва ам алай вахтунда къилиз акудзава. Ида улькведен Гъукуматди СКФО-диз ва сифте нубатда Дагъустандиз здравоохраненидин месэлэяр гъялунин карда къетен фикир гузвайдан гъакъиндай мад сеферда шагьидвалзана.

Республикадин Кыли РД-дин здравоохраненидин министр Танка Ибрагимована фикир республикадин централдивай яргъаз къақъатнавай райондиз вахт-вахтунда фин чарасуз тирдал желбна. “Къиблепатан Су-хокумсда шеңдердин больница акъалттай таттугай гъалда ава. Республикадин лап яргъа авай чайкиризни фин герек я, вучиз лагъайтла, чун хыз, гъабурни улькведен гражданар я”, - лагъана Рамазан Абдулатипова ва садакай масадак акатдай азарар тир чакутка, бруцеллез азарар акатунин дережа винизди хъунхъ галаз алакъалу яз вичин секинсузвал къалурна. Ада республикадин исполнительный властдин талукъ тир органыз Дагъустандин Общественный палатадихъ галаз санал и месэлэяр къевелай гъялунин тапшургүй гана.

“Чна чакуткадик ва садакай-масадак акатдай маса азаррик, ивидин гъерекатдин системадин, рақдин азаррик инсанар къинин дережа агуз аватун къазамнишнаватны, медицинада правовой ва ахлакъдиз талукъ хейлин месэлэяр гъялиз тахъана ама. А месэлайриз лазим тир гъалда фикир гун герек я. Талукъ тир органын руководителри арадал атанвай гъалар хъсан патахъ дегишарунин барадай чин теклифар гун лазим я”, - къейдна региондин руководителди. Идахъ галаз сад хъиз, ада Дагъустанда аялар хунин дережа винизди тирдакай, тек са 2015-йисуз 54 агъзур аял хайдакай хабар гана.

Рамазан Абдулатипован гафарапади, республикадин здравоохранение вилек тухунин месэлэяр гъялдай чавуз медицинадин рекъяй гузай къумекдин, сифте нубатда виниз тир технологийрал бинелу къумекдин ери хъсанаруниз ва ахътин къумекдий менфят къачудай мумкинвилер артухаруниз къетен фикир гун лазим я. Эхиримжи къве 10-йисуз медицинадин вад идари виниз тир технологийрал аласлу яз къалах тухун патал лицензияр къачуна, 2015-йисуз гъялхин технологийрал аласлу яз 3

агъурдалай виниз операцияр кыле тухвани. Республикадин Кыли къейд авурвал, им медицинадин идарайриз рөгъбервал гүннин ери хъсан хъунин, гъакъни дуихтурин пешекарвал хаж хъунин гъакъиндай шагьидвалзавай мад са мисал я.

Дагъустандин Кыли къейд авурвал, здравоохраненидин материально-технический база хъсанарунин месэлэйриз лап еке фикир гузва. Амма азарлуйри медработникар чипив дузыгъундаказ эгечизавач лугъуз шел-хвал ийиз хъайтла, ида гъзленишишавай хътина нетижаяр арадал гъидач. Медицинадин тади къумек гун патал ийизвай зенгер вахтунда агаъзавач, медицинадин идарайра еке учирар ава лугъуз, гзаф арзаяр къвезва. Идахъ галаз алакъалу яз, РД-дин Гъукуматдин Председателдин Сад лагъай заместитель Анатолий Къариболов ва РД-дин здравоохраненидин министр Танка Ибрагимована и карда лазим тир къайда тун тапшуршишна.

Рамазан Абдулатипова хабар гайвал, Россияндин Гъукуматдиз республика патал кар алайбур тир эхдравоохраненидин пуд объект - Республикадин онкологический диспансердин патав гвай поликлиника, Республикадин чахуткадиз акси диспансер, Республикадин аялрин клинический больницадин дарамат - финансамишнуниз талукъ чар ракъурнавайдан гъакъиндайни хабар гана. Медицинадин тади къумекдин машинар, флюорографиядин установокаяр къачуниз талукъ месэлэяр гъялунни талабнава. “Властидин федеральный органар чи талабунрив дузыгъундаказ эгечизава, алай вахтунда винидихъ твар къунвай объектар 2017-йисалди Россияндин Федерациядин здравоохранение вилек тухунин Государстводин программадик кутуниз талукъ месэладиз килигизава. Россияндин Минздравди чаз лап важибу са жерге месэлэяр гъялунин карда активдаказ къумек гузва. Им чун патал лап важибу кар я”, - къетендаиз къейдна Рамазан Абдулатипова ва гъа са вахтунда, вичин патай яз, республикадин гъа ихътин активвал къалурун чара-суз тирди малумарна.

РД-дин здравоохраненидин министр Танка Ибрагимова къейд авурвал, 2015-йисуз здравоохраненидин идарайрин работницин юкъян мажиб 19 агъзурни 210 манатдив агаънна, им 2014-йисан дережадилай 6,5 процентдин гзаф я. Дуихтурин мажибар, индикативный делил 28 агъзурни 533 манат яз, 30 агъзур манатдилай, юкъян медработникрин мажибар, индикативный делил 17 агъзурни 732 манат яз, 19 агъзур манатдив, медицинадин гъвчили работницин мажибар, индикатор 10 агъзурни 995 манат яз, 11 агъзурни 865 манатдив агаънна.

Республикадин агъалийриз медицинадин рекъяй къумек гун хъсанарунин жигъетдай кыле тухвай серенжемри Дагъустанда уймуърдин яргъивал 2010-йисан 73,9

йисан чкадал 2014-йисуз 75,8 йисав агаъдайвал артухардай мумкинвал гана”, - лагъана министрди. Гъа са вахтунда ада къейд авурвал, агъалийрин диспансеризация кыле тухун - им инсанар къинин дережадиз таъсирзавай важибу шартларикай сад я. Эхиримжи пуд 10-йисуз яшар тамам хънвай саки 1,5 миллион каса агаълийр патал диспансеризация кыле тухвани. 2016-йисуз 560 агъурдалай виниз агаълийр патал диспансеризация кыле тухун пландик кутунва.

Республика амбулаторийриннин поликлиникин идарайралди таъминвилин дережа, Россияндин юкъян дережадив гекъигайла, 2,1 сеферда агъузди я.

“Чин агъалийрин къадар иллаки гзаф артух жезвай муниципалитетта - Махачкъаладани Каспийскда, Леваша, Бабаорт, Мегъарамдхуруйн, Дербент, Къаякент, Буйнакский районра амбулаторийриннин поликлиникин идарайрин патахбай иллаки еке кытвал ава”, - малумарна министрди. Гъа са вахтунда ада къейд авурвал, агъалийр из медицинадин рекъяй гузай виниз технологийрал бинелу къумекдин къадар артух жезва. Эгер 2012-йисуз ахътин къумек ерли ганачтла, 2013-йисуз ам 738 азарлудав, 2015-йисуз лагъайтла, 3099 азарлудав агаънна. “Кардиохирургиядин, эндопротезар гъазурунин рекъяй еке агалкъунар къазанмишнава. Медицинадин рекъяй виниз тир технологийрал бинелу къумек гүннин къайдаяр кардик кутунин барадай Дагъустандихъ СКФО-дин субъектрин арада лап хъсан нетижаяр ава”, - лагъана эхирдай Танка Ибрагимова.

РД-дин “Республикадин клинический больница” ГБУ-дин къилин дуихт Ибрагим Мегъамедова азарлуюр сагъар хъийидай и идарада эхиримжи са шумуд йисан къене гъыхтин дегишвилер кыле фенватла, гъдан гъакъиндай съубъетна. Адан гафаралди, 22 операционный тадаракар ва маса алатар цийи хъувунва, 9 клинический отделение ва 159 палата ремонтнава, вири дараматтин къавар дегишарнава. Ангиографиядин, компьютерный томографиядин, рентгенографиядин кабинетар тешкилнава, виниз тир технологийрал бинелу яз медицинадин рекъяй 12 жуъредин къумекар гун патал лицензияр къачуна. ФОМС-дин РД-да авай территориальный отделдин къалахдикай ракай и организацийдин руководитель Мегъамед Сулейманова къейд авурвал, гъар 10-йисуз Дагъустан Республикада гъакъисуздаказ медицинадин рекъяй къумек гүннин барадай государство-дин заминвилерин территориальный программа къабулзава. И программа медицинадин рекъяй мажбуридаказ страховатунин таъкатурин гъисабдай таъминарзава. А таъкатурни къалахзавай ва къалах тийизвай агъалийри гузай страховай взносдикай арадал къвезва.

Здравоохраненида государство-дин къильдин ксари амадагвал авунин къалах гъикли кыле физватла, гъадакай “Р.П.Аскерханов тварунихъ галай медицинский центр” ОАО-дин генеральный директор Танка Ибрагим Аскерханова съубъетна. Ада къейд авурвал, къильдин ксарин ихтиярда тунвай здравоохраненида медицинадин рекъяй мажбуридаказ страховатунин къайдай кардик кутунин государство-дин къильдин ксари амадагвал авунин дережа хкаждай, медицинадин рекъяй ийизвай къуллугъдин ери хъсанардай мумкинвал гузва.

Совещание акъалтлардай чавуз Республикадин Кыли къейд авурвал, кар алайди гъахъ-гъисабдай Дагъустандин медицина гъи чкадал алатла, гъа месэлэяр вай, медицинадин идарайра азарлуйри чеб гъикли гъисаватла, гъадаз талукъ месэлэяр я. “Гъар са касдиз жезмай къван гзаф фикир гун лазим я”, - къейдна Республикадин руководителди.

(“Дагъустандин правда” газетдин 2016-йисан 11-мартиднумнадай)

Рази жедай еришар

10-мартидз РД-дин Гъукуматдин Председатель Абдулсамад Гъамидов Республикадин здравоохраненидин министр Танка Ибрагимовна галаз Махачкъалада гележегдин перинатальний центрдик эцигунар кыле тухувай майдандал фена.

Генеральный пудратчи “Унисервис” ООО-дин гендиректор Омарасхаб Алиева малумарайвал, эцигунирни монтаждин къалахар графикидилай са вацран вилек акатунади кыле физва; санлай къачурла объектдад 220 касди къалах зава. Премьер-министрди эцигунар кыле физвай еришрилай разивал къалурна, алатай йисан тайин тир са девирда къулухъ галамукъуниз рехъ гайдини риклек хана. Абдулсамад Гъамидован гафарапади, технический регламентдал амал авунизи бес къадар фикир гузва. И кар Москвадай теклифнавай пешекарини тестикъарзана. Объектдиз килигдай чавуз технологический тадаракар маса къачуниз, дараматдин вилек пад дузышишнуниз ва патарив гвай территориияр аваданламишнуниз талукъ месэләяр веревирдна. Танка Ибрагимова, кылди къачуртла, къейд авурвал, регионда аялар къинин дережа винизди яз ама, амма медицинадин махсус идара кардик кутурла, гъалар хъсан патахъ дегиш хъун лазим я. Гележегдин перинатальный центрдик медработникриз академик В.И.Кулакован тварунихъ галай акушервилин, гинекологиядин ва перинатологиядин илимдин центрада чирвилер гузва.

Эхирдай Абдулсамад Гъамирова гълевай йисан эхирра - 2017-йисан сифте къилера алай аямдин истемишнурхъ галаз къазав больницацдин гъузел дараматда сифтегъян пациенттар къабулдайдахъ инаншишвал къалурна.

Риклек хин, 150 койкадин перинатальный центр 2011-2016-йисара РД-дин здравоохранение цийи хъувунин Государстводин программадин сергъятра аваз эцигизавайди я ва ам Дагъустандин Кыл Рамазан Абдултипован къетен гъузчывилек ква. Планамишнавай серенжемар медицинадин рекъяй мажбуридаказ страховатунин таъкатурин гъисабдай таъминарзава. А таъкатурни къалахзавай ва къалах тийизвай агъалийри гузай страховай взносдикай арадал къвезва.

2015-йисан IV кварталдиз
Дагъустан Республикада агъалийрин гъар са нефесдин къилиз ва агъалийрин асул социально-демографический дестейриз талукъ яз яшамиш хъун патал герек таъкатурин къанин къадар тайнарунин гъакъиндай

Дагъустан Республикадин Гъукуматдин къарап

“Дагъустан Республикада яшамиш хъун патал герек таъкатурин къанин къадардин гъакъиндай” Дагъустан Республикадин 2005-йисан 6-юлдин Закондал асаслу яз, Дагъустан Республикадин Гъукуматдин къарап акъудзава:

Дагъустан Республикада 2015-йисан IV кварталдиз яшамиш хъун патал герек таъкатурин къанин къадар агъалийрин гъар са нефесдин къилиз 8658 манатдин, земетиздиз къабил агъалияр патал - 8984 манатдин, пенсионерар патал - 6909 манатдин, аялар патал 8653 манатдин дегрежада аваз тайнарин.

Дагъустан Республикадин Гъукуматдин Председатель А.ГъАМИДОВ
Махачкъала шегъер, 2016-йисан 4-март, №53

“Крымдин гатфар”

Нариман ИБРАГЬИМОВ

Крым Республикада, Севастополь шегъерда сувар-рин гълалара ава. Агъалийри чеб Россиядин Федерациядик эхкечіна къве йис тамам хүн шадвилелди къейдзава. Республикадин шегъерринг ва Севастополдин майданрилай парадар, күчейрай демонстрацияр, культурадин идарайра, залра концерттар, тамашаяр, шоуяр физва. Гъвеченчи-Чехи вирида шадвалзава, майданрал, күчейра Россия-Крым-Садвал гафар тикрарзава. Крым Республика Россия-дик эхкечи хъувуниз, “Крымдин гатфарин” къве йис хъувуниз талукъарнавай мярекатар улькведин вири регионара, гъа гысабдай яз, Дагъустандин шегъерра, районрани къиле тухузва.

ССРБ-дин регион тирла, полуостровди вири ре-
къерай виликди камар къачуна. Ина курортин инду-
стрия вилик тухуниз къилин фикир гана. Ватандин
Чехи даве башламиш хъайила, 1944-йисан майдал
къван чилер фашистрин пацук акатайла, халкъдин
майишат михъиз барбат! хъана.

1944-йисан 11-апрелдиз Яру Армияди Крым азад авунин гъужумдик кыил кутуна. Немсеривай Жанкой ва Керчь вахчуна. 13-апрелдиз Симферополь ва Феодосия азадна. 9-майдиз Севастополдин агъалийрини Яру Армиядин кышунар шадвиледи къаршиламишна. Фашисттар лап геждалди Херсонесда амукъна. Сакъван вахт алатнач, анайни фрицар катарна..

1954-йынан 19-февралдиз ССР-дин Верховный Советдин Президиумдин Указдалди Крымдин область, РСФСР-дикай худна, Украинадин ССР-дик кутуна. Къаарда къейднавай: "Крымдин областдин ва УССР-дин арада авай майиштдин, культурадин сих алакъаяр, экономикадин рекъяй умумивал, мулкар сад-садаз мукъва тирвилляй ва дяведилай гульгульниздар арадал атай четинвилер, агъзурралди татарар ва маса милләттар масанлиз сунгурьун авуна, кълахдай инсанар түммил амукун фикирда къуналди, Крымдин оласть Украинадин ССР-див вахкузва..."

Советрин Союздин девирда Крымдин вири республикайрихъ, областрихъ, крайрихъ галаз санал вилиқди, абадвилыхъ, асайишвилыхъ, мублагьвилыхъ камар къачуна. Амма Советрин Союз чукұруніхъ галаз алакъалу яз Крымдин халкъарин яшайиш, областдин экономика усалвилихъ элкъвена. 1991-йисан 24-августдиз УССР-дин Верховный Советди Украинадин аслу туширвилин гъакындай Акт къабулна. 1992-йисан 5-майдиз Крымдин Автономының Республикадин (КАР) Верховный Советди “Крым Республикадин государствоудин кылдинвал малумарунин гъакындай Акт” декларация, 6-майдиз КАР-дин Верховный Советдин ирид лагъай сессиядал Крымдин Конституция къабулна, амма Киев датана кримвияр чини ихтиярикай магърумдай рекъер жагъуриз алахъна. Анжах 2014-йисан февралдиз вирида фадлай гүзлемешавай вакъиайрик гъере-кат акатна. 60 процентдилай виниз урус ағылайяр яшамиш жезвай Керчъ, Симферополь, Севастополь, Феодосия, Евпатория ва маса шегъеррани, государствоудин дараматрин къаварилай Украинадин пайда-хар алудна, Россиядин пайдахар хажна. 2014-йисан 6-марта Крымдин Верховный Советди республика Россиядин Федерациядик адан субъект хызыз экечизавайдан гъакындай къарап ақыудна. 11-марта КАР-дин Верховный Советди ва Севастополь шегъердин Советди КАР-дин ва Севастополь шегъердин аслу туширвилин гъакындай къарап къабулна. 16-марта Кылеле фейи референдумда полуостровдин 82 процент ағылайири иштиракна ва сес гайи 96 процент ағылайири Россиядин Федерациядик эхкечүнин тереф хвена. 2014-йисан 18-марта Крымдин Республика Россиядин Федерациядик къа-булунин гъакындай Россиядин Федерациядин ва Крымдин Республикадин арада икъардал РФ-дин Президент В. Путина къул чыгуна. Алай инихъ къве йис алатнава ва кримвияри чини къенин йикъал рикливай шадвалзава ва гъа са вахтунда Донбассда арадал атанвай къизгъин гъаларин гъакындай гъайифни чыгвазва.

Тухумрин, хизанрин адетрикай даях къан

Вахтанг КУМАЕВ

15-мартдиз Дагъустандин Кыл Рама-
зан Абдулатипован рөгъбервилек кваз
РД-дин наркотикриз акси комиссиядин
заседание хъана. Вичин сифте гафу-
на региондин руководителди наркома-
ниядихъ галаз алакъалу месслайрин
акъалттай важиблувал къейдна, хъен-
дик квай экономикадихъ ва экстремиз-
мидихъ галаз санал наркоманияди са-
жерге татугайвилер арадал гъизвайди
къалурна.

“Винидихъ тъвар къунвай месэлэяр арадал атунин себебрикай яргъалди раказ жеда. А себебрик экономикадин ва политикадин жигъетдай гъалар пайгардик квачиз хъун, ниятар чуру къуватри таъсир авун, жергедин жегъил касдиз, адан къадар-кысметдиз бес къадар фикир тагун акатзава. Вири и татугай-вилерин нетижка яз, чи къанун-къайдай хуьдай органаз ийсан вахтунда наркотикрихъ галаз алакъалу 2500 тахсир-карвал дуьздал акъудзава. Им вичел наркотикриз акси комиссиядилай гъери, маса къурулушарни машгъул хъана кланзавай лап чехи месэла я. Кар алайди гъэр садаз ульмуурда вичин чка жагъун я. Эгер азас вичин ульмуурдин макъсад жагъайтла, ам наркоманиядал машгъул жедач”, - инанишишвал къалтурна Рамазан Абдулатипова.

Идалайни гъейри, Дагъустандин Кылип фикирдалди, са девирда наркотикар квай шейэр чуклурунин хиле арадал къvezvay лап важиблу месэлэяр гъялунин везифа анжах къанун-къайдада хульдай органрин хиве тунна. Гъа са вахтунда экстремизмдиз, терроризмдиз ва наркоманиядиз аксивал авун хьтин муракаб месэлэяр къуватдихъ галаз алакъалу къурулушки, министерстворини ведомствойри, вири обществодийн азактада аваз гъялун горек я.

Рамазан Абдулатипова къанун-къайда хульдай органприн векилприз синтетический наркотикар къвердавай гзаф чуклуниз тайндаказ фикир гуниз звергана. Гъа са вахтунда жегильрин организацийи, кылди къачуртla, "Зун Президентдин күмекчи я" организацияди аптекайрин наркомания лугудайдаз аксивал авунин рекъяй агалкүнралди къвалах тухузвойди къейдна.

Дагъустан Республикадин жегиль-рин краирин реkъяй министр Арсен Гъажиева наркоманияндн вилик пад къунин, умъурдн саълам къайда пропаганда авунин реkъяй государствовин властдин органрини жегъилпрн тешкилатри саналди ийизвай чалишмишишлиерин (гъа гысабдай наркотикриз акси яз тешкилай форумрин, флешбомрин, элкъвей столрин) гъакъындай малумат гана. Мисал яз, Дагъустанда вичиз Россиядин Кавказдин халкъарин конгрес-сди кардик кутунвай, РД-дин жегъилрин краирин реkъяй министерстводи къуват ганвай “Лирикадиз” акси я” проект активдаказ къилиз акъудзава.

актказак көміл ақындаша.
“Зұн Президентдин күмекчи я”,
“Сад тир Россияндин” Жегыл гвардия
организацийрих, Халқын Собрани-
дин патав гвай Жегылприн парламент-
діхъ ва маса тешкілатрихъ галаз са-
нал чна 2015-йисан 28-июндиз дарма-
нар тир са бязи препаратар маса гүнин
патахъяй ийизвай истемишунар арту-
харуниз талуқы чөхі серенжем кылес-
тухвана. 31-октябрьдиз РФ-дин здраво-
охраненидин министерстводи 634-нум-
радин приказдал күл ҹұгуна. Адал
асаслу яз, патентар авачиз междуна-
родный “Прегабалин”, “Тропикамид”

тъварар алай дарманар тир препарата, маса гунин патахъай ийизвай истеми шунар артухарна", - малумарна Арсен Гъажиева.

нава. Идалай гъеири, коммерциянди тушир мад са организация - "Рас-свет" РЦ - регистрация авунин рекъяй къвалах тухузва. ФСКН-дин чи республикада авай управлениди намусдин азадвилин, диндин организацийрихъ галаз санал къвалахунин рекъяй комитетдихъ галаз санал Вини Женгутайда исламдин реабилитационный центр тешкилуниз талукъ месэла гъялзава", - малумарна ведомстводин руководителди.

СКФО-да РФ-дин Президентдин патай тамам ихтиярар ганвай Векилдин аппаратдин РД-да авай Кылин федеральный инспектор Василий Колесников Махачкъалада кардик квай наркотикрилай аслу жаванрин реабилитационный центради гынькъван дережада менфятлудаказ къалахзуватыа, гъа кардиз итиж авуна; и центради лазим тир дережада къалах тийизвайди малум хъана. Идахъ галаз алакъалу яз, Рамазан Абдулатипова кардик квай центради тамам къуватдалди къалах-дайвал, аниз къабулзувай пациентрин вини Кылин яшар артухарунин барадай чарасуз тир юридический серенже-мар са вацран муддатда къабулун тапшурмишна.

РД-дин здравоохраненидин министр Танка Ибрағимова, РД-да мультирийн ихтиярар хүннин ва инсандиз къулай хүннин рекъяй гузчивалдай Федеральный къуллугъдин РД-да авай Управленидин руководитель Элеонора Омариевади ВИЧ - инфекциядин барадай регионда авай эпидемиологический гъаларин гъакъиндай ва наркотикар ишлемишавай ксарин арада инфекция чукунун дуьшушар дуьздал акъудунин серенжемдин гъакъиндай малумат гана.

Минздравдин кылпин делилралди, гъар йисуз Дағыстанда ВИЧ - инфекция акатнавайбурун къадар 200 касдин артух жезва. Санлай къячурла абурун къадар тахминан къве агъзур касдив агакънава. Гъа са вахтунда и делил, Россиядин юкъван дережадив гекънгайла, 9 сеферда ва, СКФО-див гекънгайла, 2 сеферда агъузди я. Диде-бубайри инфекция кутазвай аяприн къадар артух жезва, тек са алай йисуз абурун къадар 3 касдин артух хана.

Вичин нубатдай яз Элеонора Омариеевад малумарна: "ВИЧ - инфекция акатунин дүшүшүшар, Агъул район квачиз, вири районнари шеңберра регистрация авунва. А инфекция акатнавай ксарин къадар чпе Республикадин 46,4 процентдин агъалияр яшамиш жезвай 7 административный территориида дүйздал акъуднава. Абурук акатзава: Хасавюрт, Дербент районар, Буйнакск, Хасавюрт, Каспийск, Махачкала ва Дербент шеңберар". - лаъдана ада.

Дөрөнгө шөгөвөрөр, Гагавна ада.
Комиссиядин заседанидин нетижайрал аласуяа яз, “Дагуустан Республикада наркотиクリз талукы гъалар гъарийсүз ахтармышуунин Гъакындиндай” доклад тэстикчарна.

лад тестиқварна.
Серенжемда РД-дин Кыилин ва Гүй-
куматдин Администрацияидин руководи-
тель Исаимил Эфендиева, РД-дин Халкъ-
дин Собранидин Председателдин Сад-
лагъай заместитель Юрий Левицкийди,
РД-дин Хатасузвиллин Советдин секре-
тары Мегъамед Баачилова, РД-дин Гъу-
куматдин Председателдин заместитель
Рамазан Жафарова, Махачъала шеъ-
ердин кыиль Муса Мусаева, республика-
дин министерствойринни ведомствой-
рин векипри иштиракна.

(“Дагъустандин правда” газетдин
2016-йисан 16-марцдин нумрадай)

Идара авунин менфятлувал хажин

1 ◀

4263,6 миллион киловатт - сят электроэнергия тъасилна. Им адай виликан йисав гекьигайла, 4,7 процентдин гзаф я.

Комиссиядин квалахдин сергятра аваз къарагъар месэлайрз журналистирихъ газлаз сүльбетдай члавуз баян гайи РД-дин Кыли къейд авурвал, кудай шейэрнин энергетикадин комплексда исятда авай гъалар хейлип йисара арадал атанвайди я.

"Компанияди күн патахъай, республика-ди күн патахъай жаваб гузвойди ята, дувз-гүндақаз тайинарна кланда. Къвед лагъай месэла квекай ибарат я лагъайта, эгер чна газ, электроэнергия серфзаватла, абурун гъакъини гана кланда. Россиядин Президентдин тапшуругъарл аласлу яз, Дагъустанда газламишун квалах лап вини дережада аваз кылэ тухузва. И барадай Газпромди еке квалах тухузва. Электроэнергиядин барадай чи тарифар виридалайи агузбур я лугъуз нара-зивал квалурзава. Эгер чна исятда авай та-рифрайни гъакъи вахт-вахтунда гузвачта, авай тарифар хүн четин я", - лагъана Рамазан Абдулатипова.

Буржар аслу гысабдай ағалайири гъакъи гүнин низамдал лазим тир гъалда амал та-вун себеб яз арадал къевзвойди рикел ху-налди, РД-дин Кыли гъавурдик кутунин квалах активламишун чарасуз тирди къейдна. "Дагъустандин Гъукуматдиз ва муниципаль-ный тешкилатрин къилериз абуру ағалайирихъ газлаз санал газдин ва электроэнергия-дин гъакъи вахт-вахтунда гун таъминарунин тапшуругъу гуда", - малумарна региондин ру-ководителди.

Рамазан Абдулатипова кудай шейэрнин энергетикадин комплекс вилик тухунихъ газлаз алақыл месэлайрн важиблувал къейдна. Кылди къячуртла, ада малумарна: "Алай вахтунда вири Кеферпата Кавказда 2,5 мил-лион тонн нафт гъасилзава. 25 йисан идалай вилик са Дагъустанди 2,5 миллион тоннди-лай виниз нафт худавайди тир. Гила лагъай-та, худавайди анжак 169 агъзур тонн я. Ида-лайни гъейри, Гоцатлидин ГЭС ишлемишиз вахкайдалай гүгъульни чна гила гидроэнер-гетика вилик тухунин программа кылиз акъ-дун ақвазарна. Чахъ и хиле зурба ресурсар ава, амма, гъикъван лагъайф къедай кар ятлан, абуру ишлемишава. Гъакъ хайила энергети-кадин хел вилик тухункай рахун гerek я. Дагъустанда нафтадан разведка авунвай за-пасар 50 миллион тоннди-лай алатзана, газ-дин запасар лагъайта, саки 50 миллиард кубометрдив агақзава. Им лап еке девлет, Да-гъустан вилик финин чешме я".

Идалай гъейри, Республика-дин Кыли газдин хиле ва электроэнергетикада идара авунин квалахдин менфятлувал хажунин важиблувал къейдна. Эхирдай кудай шейэрнин энергетикадин комплекс вилик тухуниз талуку месэлайр РФ-дин Гъукуматдин Пред-седателдин речьбервилк кваз гъялз им пуд лагъай сефер тирди рикел хуналди, Рамазан Абдулатипова региона-ди арадал атанвай гъалар хъсанарунин барадай мадни къети серенжемар квабулдайдах инанмишарна.

Заседанида РФ-дин Гъукуматдин вице-премьер Александр Хлопонина, СКФО-да Россиядин Президентдин патай тамам ихти-ярар ганвай Векил Сергей Меликова, Кеферпата Кавказдин кратин рекъяй РФ-дин министр Лев Кузнецова, Россиядин финансирин министр Антон Силуанова, РФ-дин эцигун-рин ва шайишдин квалахини коммуналь-ный майишатдин министр Михаил Мена, РФ-дин транспортдин министр Максим Соколова, Россиядин здравоохраненидин министр Вероника Скворцовади, РФ-дин культурадин министр Владимир Мединский, РФ-дин спортдин министр Виталий Муткоди, Россиядин къенепатан кратин министр Владимир Колокольцева, гъакъи региондин къилери иштиракна.

("Дагъустандин правда" газетдин 2016-йисан 15-мартдин нумрадай)

Общество сагълам хъхъунин сифтегъан лишан

Айишат ТАЖУДИНОВА

Алай политический йис асант туширди, къетен журедин къараар къабулун ис-темишдайди хүн гузламишава. Им Госдумадиз, улкведин регионрин пар-ламентри сечкияр кылы тухудай ийсни я. Экспертри гысабзайвал, гъукум пат-тал бельг къизгын женгер кылы фида. Региона авай гъаларин патахъай вичин фикирар РФ-дин Государстводин Дума-дин миллитетрин кратин рекъяй Комитетдин председатель Гъажимет САФАРА-ЛИЕВА раижава.

■ Гъажимет Керимович, Россияди къецепатан политикадин жигъетдай кылы тухузай гъерекати, күн гысабралди, дуньяды авай гъалариз гъикъван дережада таасир авуна?

- Дуньяды кылы фейи эхиримжи вакъиайри шағындализавайвал, чи улкведин-лай неини къалар дидбай дегишириз алақына, ада са полюсдикай ибарат дуньядин клауди вични дегишиарна. Метлерл ақъа-зарнаваз хайи улкве Россиядин речьберди квачел къараагъар хъувуна, гъам къе-цепатан политика кылы тухунин, гъам эко-номикадин барадай ина конкурентицидин хура ақвазиз жедай шарттар арадал гъана. Эхъ, къе чаз четинзава. Эхъ, хейлин рекъерай чун кулухъ галама. Амма клан-завайди кар гылы күн.

Крымни Донбасс урус чалал рахазвай ағалияир хүнин карда инанмишардай дережадин сифтегъан гъалибвал къазанми-шунин мисалдиз элкъвена. За ик лагъай-та, күн рази жеда: Рагъакъидай патан амадагрин басрухрин вилик пад къуналди, газдихъ газлаз алақыл яз акудзазай куырьук тақвазвайдай куналди, право-вой нормайрл бинеламиш хуналди, меслтилд къевз чалишиш хуналди, чна пайгарвал хүнин алахъунар ийиз хейлин йисар алатна. Украина да майдандал гъул-гъулайрик цай куналди, океанрилай анихъ галай политтехнологи неинки са чи, гъакъ чинни кыл таардай кар авуна. Исят-дани абурулай а улкведин къенепата по-литикадин жигъетдай кылы физвай жен-гинивай, вирилиз такур хытин коррупция-дивай гъич саклани яргъа жез алақызава.

Сирияди яракъу чурукъ къайдадик куутун имни гъакъи къели делил яз гысабиз жеда. РФ-дин территорияда къадагъа авун-вай ИГИЛ-дихъ ва юкъван дережадин оп-позиция лугъудайдах, Түркиядихъ газлаз гъа са вахтунда къугъунар ийиз, США-ди чи таардай лугъуз хъайи дамуна эцядай хытин келимайрихъ гъикъван яб акалуни мажбур хъана мегер. Инал вуч лугъун, Рос-сияди вичи күнвай рөхъ дегишинч. И кардал анжак пехилвал ийиз жеда.

Идалайни башкъа, къейд авун лазим я хъи, дуньяды США-дихъ газлаз санал квалахиз гъазур улквээр тимил ава. Латиндин Америка, Китай, Мукъват тир Рагъ-экъе-чайдай пад "Чехи стхадин" басрухдий-кай бегъем икрагъ хъанва, абуру Россия-дихъ газлаз яргъал вахтунади санал квалахунин алақъаяр тайнариз гъазур я. Россияди лагъайта, международный амадагвин алақъайрин сергятра аваз экономический, политический союз илитзава, теклифзава. Им неинки тек са углевородар маса гуниз, гъакъи са жер-ге хилер, гъа гысабдай цийи технологи-яр вилик тухунизи талука я. Къейд авун лазим я хъи, экономика мягъемзаватлани, Америкадиз дуньядин базарриз вичин электроника, чепрекъянрин нафт ва, клан хъайитла, чин яшайишдин къайдани аль-удиз кланзава. Амма чал вичин клаудар илитзиз алахъзавай Америкадиз чахъ жу-вас хас къетен лишанар авайдан, чи ген-ний коддай акудиз хүн мумкин тушир, тарихдин деринира дувул яновай ивирил авайдан гъавурда гъич саклани ақваз кланзавач.

■ Кеферпата Кавказда арадал атун мумкин тир Гъаларикай виликамаз Гъикъван дережада аваз лугъуз жеда. Чаз бло-кададин дяве-рикай, теракти-кай, дин-дин рекъяй чал чаз чарабур тир фикирар илитүнайкай гъакъни бегъем зарап хъун-вайди я. Нетижада экономикада агъур гъалар арадал атана ва идалайни пис кар гъимя лагъайта, са къадар жегылар "та-мариз" фена.

- Им бедбаутвал я. Амма Кеферпата Кавказдин тежрибадалди чна экстремизмдин, терроризмдин хура ақвазиз чирзава. Дуғури я, алай вахтунда жеъиль несилидиз аксивалзазай жуъреба-жуъре-терефар муракаб шарттар идеологиядин жигъетдай сад-садан аксина ақвазунин гъаларай кыл акудун четин я.

Гъалар хъсан патахъ дегишиар хъуву-нин мураддалди республикада хейлин кратин инанмишвилди лу-гъуз жеда хъи, республикадин Кыл Рамазан Абдулатипова жеъиль несилидик умуд-дар кутазва, ам общество патал метлеб-лу квалахдал желбазва, жеъильрин про-ектриз къуват гузва, абуру политика-диз желбазва. РД-дин Халкъдин Собраницадиз кылы тухудай сечкияр къачун чна. Респу-бликадин законар ақъуддай органда жегылар векилвал авуналди хейлин ксар тажубарнин мумкин я. Амма гъеле къем-зас тестикиарис жеда хъи, образованидин рекъяй машъур программайри, цийи чир-вилери, культурадин месэлайрай рахунар кылы тухун, жеъильрихъ газлаз санал квалахунин механизм арадал гъидай, абуру яратмишунринни, илимринни чирвилер къачудай квалахдал желбай, граж-данвилини инициатива-яр къалурунин шарттар яратмишдай мумкинвал гуда.

■ Алай вахтунда ватанпересвал Россиядин государстводин идеология-дин клаудай тир теклифзава. Амма им са юкъуз бажармиш жедай кар туширдил шак алач. Россиядин общество чил би-неламиш хъайи адеддин ивирил пере-стройкадилай гүгъульни девирдин не-силиддин къанажагъда гъа гъиле-гъилди-гъикъ тестикиарда къван?

- Эгер гъукумди инсанрикай фикирзатла ва халкъдихъ газлаз алақъаяр тай-нардайла, виликан ивирил макъсад уса-лар тавуна, чин ериндан къевзайбуюрхъ газлаз абуру сихдаказ сад ийиз хъайитла, мумкин тушир са карни авайди туш. Идан гъакъиндай алимар, пешекарар газа-рхазва, абуру жуъреба-жуъре концепцияр теклифзава. Абуру бинедани цийи фор-мациядин инсан - масадбурни эхи ийиз, маса динрал алайбүрни дувзаказ квала-хун алақъаяр тайнариз гъазур я. Россияди лагъайта, международный амадагвин алақъайрин сергятра аваз экономический, политический союз илитзава, теклифзава. Им неинки тек са углевородар маса гуниз, гъакъи са жер-ге хилер, гъа гысабдай цийи технологи-яр вилик тухунизи талука я. Къейд авун лазим я хъи, экономика мягъемзаватлани, Америкадиз дуньядин базарриз вичин электроника, чепрекъянрин нафт ва, клан хъайитла, чин яшайишдин къайдани аль-удиз кланзава. Амма чал вичин клаудар илитзиз алахъзавай Америкадиз чахъ жу-вас хас къетен лишанар авайдан, чи ген-ний коддай акудиз хүн мумкин тушир, тарихдин деринира дувул яновай ивирил авайдан гъавурда гъич саклани ақваз кланзавач.

рихъ галаз лап сихдаказ алақъалу ийиз-вайди тир.

Вилик финин алай аямдин девирдани, са шакни алачиз, хизандин ивирилай, аялрин баҳчадилай, школадилай, вузди-лай гаттумна кланда. ЕГЭ вахкунин барад-дай мажбурибурун жергедик "Тарих" твар-ганвай предметни кутун чарасуз я. Им ақалттай важдылар кар я. Лап цийи тарих-ни дувзундаказ ачуҳардайлар, тарихдин учбинар тукъурун мадни важдылар я. Гъакъытта лагъайта, тарихдин талуку учбник - я им Россиядин государствен-ностдин идеология я эхир. Къадарсуз са пад яна виже къведач. Алатай вахтарал михыз лекеяр вегъин виже къведач, граж-данрин месятвиилин бинедаллаз идеоло-гия гүнгүнья хтун, арадал гъун чарасуз я.

■ Күн Госдумадин лап активный депутатрикай сад я. Күнне республика-диз гележек авай проектар вилик кутунин карда, инвестицияр зелб авунин карда күмекар гузва. Республика-диз инвестор къевзаз хъайтгани, ам анжак жуванди яз жезва. Гъахъ рахайта, имни пис кар туш. Четинвилер гъелелиг гъалтзама...

- Лугъун лазим я хъи, эхиримжи йисара республика-диз зурбадаказ вилики ери-мишава. И кар дагъустанвийрин виле ақъазвач жеди, амма республикадиз карчи-яр, производственикар, карчи дестей-рин векилар атайла, абуру республикадин къамат квалахтар къильиз акудун гъикъван четин жезвайди ята, заз чида. Республика-дин Кыл хъсан ериш аваз викъегъдаказ вилики финин рекъел элячина. Кар алай проектар - ибур регион вилик финин бине, республи-кадин экономика хаж хъуниз вилики рум гудай таъватар я. Вилик финин барадай хъяналай рехъ менфятлуди я.

Заз республикада вичизвири Россия-да тешпигъди авачир Поззиядин квалах, Россиядин халкъарин адеддин культура-дин центрая ачуҳнавайдини къейд ийиз кланзава. Дербентда зурба квалах тухва-на. Лугъуз жеда хъи, шеърдин 2000 йисан юбилейдин суварик виридуңнадай атай мугъманриз къадим шеърдин - алата-вхтар, къенин югъ, гележек пайгардаказ сад ийизвай шеърдин - цийи къамат акуна. И кардиз Россиядин Президент В.Путина, РФ-дин Гъукуматдин Председатель Д.Медведева виниз тир кыммет гана. Ида-лай гъейри, меркездин аэропорт къайдад-диз гъана, къе ам вири дуньядай лап вини-дережадин мугъманар къабулиз гъазур я.

Республикадин къамати вири гъа и крарикай арадал къевзайди я. Къе рес-публика вичин вахт алатзазай вай, Евро-падин клаудрин дережада аваз вилик физвай алай аямдин республика я. Чаз ина миллитетрин алақъайрин чешнедиз газа-миллитетрин векилар, жуъреба-жуъре-динрал амалзазай алақъаяр саналди яшамиш жезвай государстводин клауд-диз элкъведдиз мумкинвал ганва. Чахъ вири и мумкинвилер, гъа гысабдай чи ала-тай несилир тежриба ава. Чи алай не-силир лагъайта, асирин тарихда дувз-гүн адедтар кутуна, ва эхирни, дагъвидин намусдин кодекс арадал гъана. Са тимил вахтар идалай вилик за жуван ватандаш-рихъ газлаз рахадайла, руғъдин жигъет-дай са вуч ятлан бес тежеввайди гъис-сизвай. Къе лагъайта, заз дагъустанвий-рин къамат гъикъ дегиши жезвайди я, ақваза. Им лагъайта, общество дири хъхъунин сифтегъан лишан.

("Дагъустандин правда" газетдин 2016-йисан 15-мартдин нумрадай)

Гыч са касни, гыч са затыни рикелай фенвач

Малум тушир игитар

Дашдемир ШЕРИФАЛИЕВ

ВАТАНДИН Чехи дяведа немсерин фашистрихъ галаз кыле женгера къалурай къетлен къегъалвилер 11 агъзур касдиз Советрин Союздин Игитвилин тъвар гана, абурукай 104-даз - къве ва пудаз (Г.К. Жуковаз, И.Н. Кожедуба ва А.И. Покрышкиназ) - пуд сеферда. Гыа са вахтунда командованиди Игитвилин тъвар гуниз къалурай парабур, гайиф хъи, вучиз ятиланы кылини наградадикай магърум яз амукуна. Идалай гъейри, женгера телеф хъайи чи агъзурралди аскерар гел галачиз квахънавайбүр язи гысабзава. И жигъетдай заз абур жагъур хъувунин мергъяматту кардал алахънавай чи баркаллу ватанэгъли, алым Фазил Дашибаяз чухсагъул лугъуз къланзана. Ада зи тъварцел оборонадин министрстводин кылини архивдад (ЦАМО) цийиз жагъур хъувунавай са шумуд кас чи игит ватанэгълийрин женгинин къисметдикай хабар гузтай архивдин итижлу документар ракъурна. Абурукай чи фикир иллаки чеб Советрин Союздин Игитвилин тъвар гун патал къалурай гвардиядин лейтенант Байрамов Борис Къазиагъамедовичан, Жаманов Альбино Абилювичан ва хуси яракъяд 62 фашист тергай снайпер Ашурбеков Рашид Атаневичан женгинин рекъери желбна.

Гыр садал кылди акъвазин. Гылевай документрай якъин жезвайвал, лейтенант **БАЙРАМОВ Борис** 1920-йисан 1-январдиз Азербайжан ССР-дин Кылар шегъерда дидедиз хъана. Кылар РВК-дай СА-дин жергейриз эверай ада 1939-йисан 15-апрелдилай Яру Армиядин 1-Украинский фронтдин 38-армиядин гвардиядин 21 ва 5 лагъай танкарин бригадайра къуллугъяна. Женгера къалурай къетлен къегъалвилерай ам 1-Украинский фронтдин командованидин 127-нумрадин приказдалди (Архив ЦАМО, фонд 33, опись 686044, ед. хранения 2468, № записи 22093461) Яру Пайдахдин, гульгульный Ватандин дяведен 1-дереждин ордениз лайихлу хъана.

ЯРУ ПАЙДАХДИН ордендин гъакындай. Чи гылевай наградной чарче адан хуси къегъалвилерай күрелди къейднава. "Житомирдин Яру Пайдах авай бригададин "Т-34" танкарин 1-батареядин взводдин командир, гвардиядин лейтенант Борис Байрамова (миллет - лезги, партийность - ВКП (б) - дин член) 1941-йисан 26-июндилай 1943-йисан 17-августдалди Рагъакыдай патан ва 1942-йисан 25-июндилай 29-июндилди Центральный фронта СССР хуынин женгера викъевилерди иштиракна, къве сеферда адал хер хъана. Днепр вацун эрчи пата Украинадин меркез Киев душмандикай азад ийидай къати женгера Святошино посёлокдин патав разведкада аваз ада вичин экипаждихъ галаз санал са шумудра душмандин къати гъужумар акъвазарна, адан далу патаз фена. Элкъевна къуд патахъай душмандин юкъва аваз, чи куышунар агақъадалди ам вичи къунвай чадилай элячънч. Тупаринин миномёттин гужлу цүзүни килиг тавуна, ам сифтебурку кваз Киев шегъердин гъахъна, аскеррихъ галаз душмандин 4 туп, 15 автомашин, яракъиривни дяведен

маса шейэрив ацаңвай 50 подвод, гъакъл 120 аскерни офицер тергна. Вичин танкуналди миномёттин батарея эзмишна. Нетика: "Советрин Союздин Игит" тъвар гуниз лайихлу я".

Дагъви хва и наградадиз лайихлу тирвилин гъакъиндай танкарин 152-батальондин командир, гвардиядин майор Ковалёван, танкарин бригададин командир, полковник Овчаренкодин, Сталинграддин гвардейский танкарин 5 корпусдин командир, генерал-лейтенант Кравченкодин ва 38-армиядин командующий Веляеван къуларни мутьузыр алаз награда гунин чар армиядин военный Советдин столдал атана. Амма анал 1943-йисан 6-декабрдиз 38-армиядин командующий генерал-полковник Москаленкодини Военный Советдин член, генерал-майор Епшева Игитвилин Къизилдин Гъед Яру Пайдахдин ордендалди дегишарна.

ИГИТ хизиз вичин къвед лагъай чехи наградани - Ватандин дяведен 1-дереждин орден - асантдин гъятнан. Награда гунин маҳсус документда танкарин-1 батальондин командир, Советрин Союздин Игит, гвардиядин майор Х.Лагутина 1944-йисан 30-иуладиз инъе вуч къенватла.

"1944-йисан 19-августдилай 25 августдалди немсерин фашистрихъ галаз кыле фейи къати женгера взводдин командир Борис Байрамова, къегъалвилерин пешекарвилерин чешнеяр къалурунади, вилек эцигнавай дяведен тапшургъялкъунралди къилиз акъудна. Бырлад, Текучи, Фокшани, Рымникул-Серат посёлокар къадай женгера анжаки вичи душмандин "Т-4"са танк, 2 самоходный туп, миномётрин 1 батарея, пар авай 15 автомашин кукъварна ва 80-дав агакъна аскерарни офицерар къирмишна.

Къалурунавай чехи къегъалвилерай Б.К.Байрамов "Ватандин дяведен 1-дереждин орден гуниз лайихлу я".

АЗЕРБАЙЖАНДИН Къуба шегъердин РВК-дай эверна, 1943-йисан 5-февралдилай фронтда авай яру аскер **ЖАМАНОВ Альбино Абилювични** женгера къалурай къегъалвилерай Советрин Союздин Игитвилин тъвар гун патал къалурнай (ада гъакъл "Женгера лайихлу", "Дирибашвилля" медалар ва Яру Гъетрен орденни авай).

738-стрелковый полкунин командир, гвардиядин подполковник Фёдорова наградадин чарче А.Жаманов игитвиликай къейднава: "1944-йисан 29-иуладиз Заступ-Полянский хуруну патавай юлдаш Жаманов сифтени-сифте Висла вацун а патаз экъечнана ва вичин миномётдин цалди душмандин пулёмётдин точка кукъварна, гъужумиз къвездай юлдашриз къумекна. Гульгульный фашистрин 10 гъужумдин хура акъвазунади миномётдин 25 немс къирмишна, миномётрин 2 точка тергна. Душмандин 10 гъужумдин вахтунда миномётдин патрумар күтятъя хайила, вичин расчедтихъ галаз гранатарни автомата газ немсерал гъужумна. Ада автоматдай 4 немс тергна ва юлдашар гъужумдиз къарағъяна. Душман еке хкатунар аваз къулухъди вичин чадал хъфена. Гъавиял Советрин Союздин Игитвилин тъвар гуниз лайихлу я". Амма, вучиз ятла-

ни, Агъюловин вичин Къизилдин Гъед агакънч.

1918-ЙИСУЗ Туркменистан ССР-дин Ашхабад шегъерда дидедиз хъана, 1940-йисуз Архангельский областдин Котласдин РВК-дай СА-диз тухвай лезги хва, 128-стрелковый дивизиядин 741-полкунин снайпер Ашурбеков Рашид Атаневичан женгинин къисметдикай талъвана жедач.

Адан наградадин чарче къенва: "Ашурбекова немсерин чапхунчирхъя галаз ягъунра къетлен дирашвал, жуэртлувал, къегъалвал къалурна. Халис устад снайперди са къурьуз вахтунда -1943-йисан майдилай - хуси яракъдай 62 немс яна къена. И рекъя еке тәжриба авай ада вичин устадвал юлдашриз чирзава. Дяведен вахтунда лап четин уламрайни экъечнай дузы рекъер жагъуриз алакъдай зирек аскерди хуси чешнедалди юлдашар душман кукъварнал руғъламишзала.

СА ЮКЪУЗ душмандин тупарин ягъунрин нетижада са краснормеец чилик акатна акур Ашурбекова тадиз юлдаш нақварикай худна, якъин къинчикикай къутармишна. Маса са сеферда чи разведчикдап залан хер хъанваз акурла, адаз чадал сифте къумек гана ва женгинин майдандилай хана.

741-стрелковый полкунин ва 128-стрелковый дивизиядин командир майор Талаквадзединни майор Прохорован ва полковник Потаповани штабдин начальник подполковник Денисован теклифдалди немсерин чапхунчирхъя галаз женгера къалурай къетлен къегъалвилерай юлдаш Ашурбеков Яру Гъетрен орден гун патал къалурна".

КЪЕГЪАЛ снайпер, гайиф хъи, фашистрин винел Чехи Гъалибилин шадвилин йикъав агакънч: 1943-йисан 23-октябрдиз ам нубатдин женгина къегъалвилелди телев хъана, Ленинградский областдин Мгинский райондин Подгорная станциядин сурара кучкава. Аллағынан рагъметдик кваз хъурай!

Виридалайни нетижалу снайперин сияйын, вучиз ятлан, Рашид Ашурбеков акатнава. И сияйында Дуныядин 2-дяведен виридалайни зурба снайпер душмандин 702 аскерни офицер тергай Михаил Сурков яз ва эхиримжибурун чадал 50 фашист янавай 5 касдин тъварар къунва. Иллаки тажубдин кар: снайперин жергеда та виридалайни зурба М.Сурковази кваз, адан агакълун шаклувилк кутунади, Советрин Союздин Игитвилин тъвар гунчак (ъеле са шумудра къалурнавайтлани). Гыа са вахтунда адан женгинин дустарини командирри тестикъарзаявал, гъакынкъатда, касди текдаказ агъзурдайлай виниз душманар телефона!

И материал гунин метлеб:
Ватан хуынк чи къегъал рухайри жуэртлувилелди күтур пай къалурун, абурукай чин багърийриз хабар гун (белки, гъайлугъурбүр жен) ва, гъелбетда, а рагъметтүйирин чеинейралди акъалтзавай несил ватанпересвилин руғъдаллаз тербияламишун я.

Жавабдарвал хиве гъатзава

ЧИ КОРР.

Дербент шегъерда акъалтзавай несилдиз ватанпересвилин тербия гун кылини месэлайрикай сад яз гысабзава. И йикъара администрацияда и месэладиз талукъарнавай мярекат кыле фена. Адан къалахда Дербент шегъердин администрациядин кылини заместителдин везифарай тамамарзай Мегъти Алиева, Дербент, Дағъустандин Огни шегъеррин ва Дербент райондин военком Адил Къулиева, администрациядин культурадин, спортдин ва жегъилприн политикадин рекъя управленидин начальницин везифарай тамамарзай Арсен Арухова, образовандин управленидин начальник Вадим Къулиева ва гъакни шегъердин хейлин карханайрин руководителри, ветеранрин, жегъилприн, диндин общественный организацийин векилри иштиракна.

М.Алиева къейд авурвал, администрацияда акъалтзавай несилдиз ватанпересвилин, военный рекъя тербия гуниз талукъарнавай маҳсус план тұтынурнава ва талукъ идараири, къулугъчайрии военный комиссариатдин работникоң гүзгивилик кваз тайин тир мярекаттар тешкилзала, тайнарнавай къалахар умьуздыз кечиришишзала.

Шегъерда ва районда кыле тухудай мярекатрикай А.Къулиева малумарайвал, гылевай йисузни жаванри, жегъилприн "Гъалибийрін ирсдарар" фестивалда ва "Гъалибилин вакыяяр" телевиденидин передачайра иштиракда. 2015-йисуз винидихъ тъвар къунвай фестивалдан передачада жаван дербентийри чипин бубайрин лайихлу крат давамарзавайди ва чеб абурун баркаллу тъварариз вафалу тирди къалурна.

Рахай юлдашри къейд авурвал, алай вахт регъятди туш. Республикада кыле физвай терроризмдин, экстремизмдин бязы гъерекатри жегъилприн къанажагъдиз чуру патахъай таъсираза. Анжак са профилактикадин серенжемар кыле тухунади крат тұтынурзала. Жегъилар чуру табигъатдин тағысырдик акат тауын патал ватанпересвилин тербиядикай галаз алакъалу мярекатриз, спортдиз, ГТО-дин нормаяр вахкуниз желб авун герек я.

И фикиррин тереф шегъердин спортдин рекъя отделдин начальник Навои Рзаева, ДОСААФ-дин председатель Эфенди Къазиева, "Каспий" телекомпанидин директор Айваз Алиханова, В.Къулиева, интернационалист аскеррин Союздин председатель Гъасанай Гъасанайиева хвена. Абуру лагъайвал, школайра къелуниз, низамдиз хъиз, аялриз ватанпересвилин тербия гунин месладизни гъар ийкъан фикир гана къанда. Жув яшамиш жезвай чка, шегъер къанарун патал дербентияр желбна, умуми субботник тешкилунихъ еке метлеб ава. Гъалибилин йикъаз талукъарнавай мярекатрихъ и жигъетдай мадни еке метлеб жезвайди я. Шегъерда кардик квай военный частунин аскеррихъ галаз санал школайра, жегъилприн организацийа умуми мярекаттар тухунни герек я.

Мярекатдин экирдай М.Алиева къейд авурвал, шегъердин юбильдиз гъазур жедайла ва ам кыле тухудайла, жегъилдербентийри чеб тарифдай төрьерда тухвана. Абуру къе чипин шегъердал дамахзала ва ам мадни гүрчегди авун патал зегъмет чуғазваза.

Жегъилприн гележег

Дұньяда ва улыквела терроризмдиз, экстремизмдиз акси яз тухузай къалахадин тереф Дағъустандин Огни шегъердин администрацияди, ветеранрин, жегъилприн организацийи ва диде-бубайрии хузыза. Лугъун лазим я хы, республикада пайда хъайи экстремистрин дестейрик экчизавайбурун арада Дағъустандин Огни шегъердин жаванар, жегъиларни ава. Жегъилприн гележег татугайди, чулавдиди таҳжун патал администрацияди къайдаяр худай органдарни работники диндин организацийи къумек гузва.

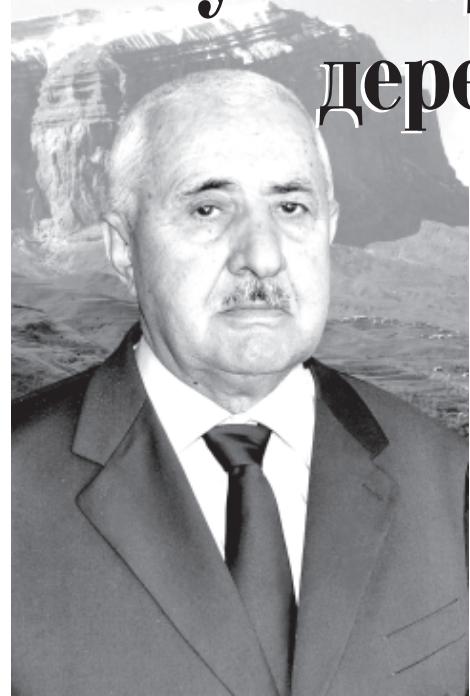
И йикъара кыле фейи антитеррордин комиссиянин заседанинда шегъердин ОВД-дин начальник Эседулат Гъасанова малумарайвал, алай вахтунда шегъерда учедиз къачунай диндин экстремизмдин тағысырдик акатнавай 120 кас ава. Тажубарзай кар: абурукай 21 кас дишегъилар я. Тұкъуыл делил ятлан, 22 касди, шегъердай фена, Сирия террористрин жергейр къалинарнава.

Э.Гъасанова къейд авурвал, терроризмдин, экстремизмдин рекъел экчизлай къанзай гъар са касдикай, абурун хизанрикай малуматар къватынава, абурун галаз табигъатдин къалахар тухузва. И карда къайдаяр худай органын работники диндин организацийи къумек гузва.

Шегъердин Жұмбы мискиндин векил Абдула Абдулаев лагъайвал, исламдин иман гвай, Аллағынан тъвар рикел алай касди садрани чуру кардиз, иллаки са тахсирни квачир инсан къинчикиз рехъ гудач. Чиз-чиз маса касдин чандыз къаст ийизвай террористриз, экстремистриз исламдин векилар я лугъуз жеда. "Чи жегъилар, террордин пайдахах жажна, тапан дявеирек экчизавайбурун патал тағысырдик акат тауын патал диде-бубайри, школади, дин-эгълири, къайдаяр худай органы, жегъилприн общественный организацийи санал къалахар къанда", - лагъана А.Абдулаева.

И важибу месэладикай чипин фикирар Дағъустандин Огни шегъердин администрациядин кыл Зейдула Гъашимова, шегъердин собранидин председатель Насредин Баабаев, администрациядин кылини заместитель Фикрет Баабаев лагъана.

Республикадин дережадин итим

ЮБИЛЕЙ

Эдуард ГАЖИБЕГОВ

Аллагъди инсан дуњяды халкъ авун гъар са касдин бахтлу къисмет я. Гележегда вичикай халкъ патал, ватан патал менфятул инсан хъуникай бязы ксари гъеле гъвчизамаз фикирда ва тарихдин чинра чка къазвай ахътин инсанар ақалтзавай несилизни эку чешне яз амукъда. Чи дагъларин къужаҳдай акъатнавай чешнелу рухвайрикай сад АБДУЛКЕРИМОВ Завир Шагъисмаиловичи я.

Ам 1941-йисан 25-марти Докъузпара райондин Каракүре хуре къуллугъчидин хизанда дидедиз хъана. Усугъчайдал мектеб ақалттарна, ам Махачкъала шегъердин автодорожный техникумдиз ъъхна. Юкъян пешекарвилин чирвилер къачур жегъил Къасумхурел кардик квай машиндин рекъерин идарадиз къалахал ракъурна. Рикъ газз пешедив эгечай ада ина са йисуз къалахна, ахпа вичин чирвилер ва дережа хкажунин макъсад аваз жегъил В.И.Ленинан тъварунихъ галай госуниверситетдин инженерно-технический факультетдик экечина. Хъсан къиметралди вуз ақалттара Завир Шагъисмаилович Махачкъала шегъердин ақвазун теклифа. Эцигунардай инженердин къалахар тамамарздавай вахтунда ада вич кар алақайд, пешекар яз къалурна. Эцигурин рекъяй Завир Шагъисмаиловича сифте мастер-прорабвиле, ахпа эцигуни участокдин начальниквиле вичин везифаяр тамамарна, гъуѓуңлай ада а тешкилатриз хейлин йисара регъбервал гана.

Завир Шагъисмаиловича гъукуматдин къалин дарамат, Дагъустандин госуниверситетдин цийи корпус, ағалийриз яшайишдин рекъяй къуллугъдай къвал, аваррин Гъ.Цадасадин тъварунихъ галай муздрамтеатрдин имарат, ДАССР-дин здравоохраненидин министерстводин дарамат ва масабур эцигуни вичин пай кутуна.

З.Ш.Абдулкеримова 1974-йисалай ДГУ-дин майшатдин рекъяй проректорвиле къалахна. Саки 15 йисуз Завир Шагъисмаиловича вичин уъмуър Республикадин меркезда цийи дараматар, имаратар хкажунин кардиз, студентриз ва университетдин преподавателириз яшайишдин къуллайвиле тешкилуниз серфна. З.Ш.Абдулкеримова, къалахдик къерех тахъана, ДГУ-дин экономикадин факультети ақалттарна.

Гъуѓуңларин йисара З.Ш.Абдулкеримова Дагъустан Республикадин МВД-дин къаюмвилек квай капитальный эцигуни управленидин отделдин начальниквиле къалахна. Бажарагълу инженердин регъбервилек кваз "Эльтав" заводин патав милициядин школадин дарамат хкажна, къенепатан орғанрин къуллугъчидиз 50 квартирадикай ибарат яшайишдин къвалер эцигна, ваххана. У.Буйнакскийдин күчеда авай "Каспий" пансионат эцигуник, Комсомолдин тъварунихъ

галай багъда авай, къакъанвилел 34 метр алай памятник, троллейбусар ақвазардай парк арадал гъуник Завиран пайни ква...

Завир Шагъисмаиловича мукъвал-мукъвал вичин рагметлу буба Шагъисмаил гафар рикъел хиди: "Чан хва, са вахтунданни жуван хайи ерияр рикъелай алудмир, жуван хайи чиликай дувул атумир!"

1948-йисуз Завиран буба Шагъисмаил кечими хъана. Четин вахтар тир. Етим хъанвай аялар хъунин ва абурукай чешнелу несил арадал гъунин зегъметар диде Магъидатан хиве Ѹатна. А четин вахтара Магъидата муаллимвиле хайи хуърун мектебда къалахзлавай. Зирек, дагъви гъевес авай дишегълиди дияведин гъуѓуңларин йисарин вири чентинвилериз дурум гана, хуърунвийрин аяллиз изирвилер ва тербия гунихъ галаз санал вичин аяларни савадлувилин вини дережадив агақъарна, вирида къилин образование гана, абурукай чешнелу инсанар хкатдайвал авуна. Къенин юкъуз абур хуърунвийрин арада гъуѓрет авай инсанар я.

Докъузпара район арадал хтай вахтунда ам яшайишдин ва экономикадин рекъяй вилик тухун чарасуз тир, амма районда и жигъетдай кар чидай пешекарар са ақван гзаф тушир. Районда, вини дережайра къалахзлавай ксарин теклифдалди Завир Абдулкеримов хайи чилел хтана, ина ада къвал-югъ кутуна.

Докъузпара райондин администрациядин тешкилатда къуллугъдал ақвазай Завир Абдулкеримов райондин къил К.С.Абасован теклифдалди сифте райцентр цийи хъувунив эгечина. Вилик йисара къайдадикай хкатнавай рекъер, цин къаналар, Усугъчай хуърун центр са гъвечи вахтунда цийи къалубизд гъана. Райцентрадин юкъвал цийи дарамат эцигун я. Идалайни гъейри къаналар тухунин, рекъер тукъуру хъувунин, аялрин бахчаяр вири хуърера кардик кутунин къалахарни вилик ақвазнава.

Завир Шагъисмаилович, гъуѓретлу ва тежрибуле пешекар хъиз, чешнелу хизандин къилни я. Ада пуд хвани са руш тербияламишина. Чехи хва Замира Москвада къалюгъ кутунва. Ам дюзодай международный дережадин мастер, эцигунрин "Монолитстрой - Юг" карханадин директор я. Адан хва Гъамзат, МГУ-дин студент, спортдай бубадин рехъ давамарунал машгъул я. Жегъильдихъ хъсан агалкъунарни жезва. Замиран уъмуърдин юлдаш Елена Муѓуздиновна Москвадин Отрадный райондин суддин федеральный судья я. Юкъян хва Исмаил Дербент шегъерда авай ДГУ-дин филиалдин директор, экономикадин илимрин кандидат я. Ада уъмуърдин юлдаш Ирада Керимхановнадихъ галаз пуд аял тербияламишиза. Гъвчи хва Фарид Завирович Дербент райондин администрациядин экономикадин отделдин начальник, адан уъмуърдин юлдаш Саида Мирзебалаевна шегъердин мектебрикай сана инглис чалан муллум я. Руш Зарема вишин хизандихъ галаз Дербент шегъерда яшамиш жезва, ам Дербентда авай ДГУ-дин филиалдин преподаватель - методист я.

Завир Шагъисмаиловичан уъмуърдин юлдаш Бесхалум Мирзебалаевна РД-дин лайихълу муллум, виликдай урус чалан ва литературадин муллум, Президентдин Грантдин лауреат я. Алай вахтунда ада Цийи Каракүредин аялрин "Аленушка" тъвар алай баҳчадиз рехъбервал гузва. Зегъметдин рекъе къа занмишай дережайриз килигна Завир Шагъисмаилович "РД-дин муниципальный къуллугъдин лайихълу работник", "РД-дин лайихълу эцигунардайди" лагъай гъуѓретдин тъварариз лайихълу хъана.

25-марти Завир Шагъисмаилович Абдулкеримов 75 йис тамам жезва. Къуй адахъ чандин саъламвал, рикъин шадвилер ва гъуѓуңдин къубанвилер хурай!

Славян халкъарин къадим сувар

Дагъви ШЕРИФ

10-марти Махачкъала Урусларин драмтеатрдин вилик, шегъерэгълияр къват хъана, манияр лугъузвой, къуллерзвой, жегъилри гъар жуъре къугъунарзвой. Урус халкъдин милли парталар алай итимрини дишегълиири къучдай физвайбуруз гъеридал чрай түнүтлар пайзавай. Гъава чимелди тиртлани, инсанри шадвалзлавай, урус халкъдин руьгъ кутадай мани-макъмади мадни артух махачкъалавиярни меркездин мугъманар анал къватзлавай.

Икъ къейдиз башламишна Махачкъала славянин къадим сувар тир Масленица. Маса гафаралди лагъайтла, гъар са халкъдихъ къуьд рехъе хутадай, гатфар, тъбиатдал чан хтун къаршиламишдай къетлэн жуъреяр, къадим адетарни суварар ава. Къе, экстремизм ва терроризм хътина төгъуңри къил хажж-

халкъарин сивин яратмишунрайни аквазава: исленди Масленица къаршиламишава, саласадиз гъар жуъре къугъунарзава, арбедиз ирандидейри езнейизри парни галас мугъманвилек телифзава, хемисдиз, вири, циргъына аваз, гълеррал алас авахъзава, жумъядиз ирандидейриз мугъманвилез эверда, кищдиз - балдузрин ацукунар (посиделки), гъяддин юкъуз сад-садан патав мугъманвилез фида, хатур хайи гафарай, краид бағышламишун талабда, теменар гуда ва къуьд, Масленица, рекъе хтунин лишан яз, аюхдиз цай яда.

Театрдин дарамтдин вилик къейд авур бязи адетрилай къулухъ сувар къиле тухузвайбуру вирида чехи залдиз телифина, шад мирактар концерт гуналди давам хъана.

Урус кульгурадин Республикадин XIII сувар Масленица да иштиракиз иниз РД-дин Къилин ва Гъукуматдин Администрациядин рөгъбердин заместитель Алексей Гъасанов, урус чалал раҳазвай ағвалийрин месэлайрай РД-дин Гъукуматдин комиссиядин председателдин заместитель, Дагъустандин милли политикадин краин рекъяй министр Татьяна Гамалей, Махачкъаладин мэриядин векиллар, руьгъяният, общественный тешкилатин патай ксар, вузрин студентар атанвай. Концертдин килигиз, къадим сувар къейд ийиз атанвай къван ағвалийар Урус драмтеатрдин чехи залда гъакъзавачир.

навай вахтунда, дуњяды халкъарин къадим суварри, адетри саналди яшамиш жезвай вири миллэтрин, динрин векилрин арада дуствал, гъуѓрет хуънин къуллугъзава. Масленицадикай раҳайтла, славян халкъари Чехи сив хуънин вилик квай гъафтеда къейдзлавай и суварихъ самбар адетар ава - Масленицадин аюх, гъеллеррал алас авахъун, сейрар, гъелбетда, - элкъвей, чими, яр янавай - түнүтлар. Виликрай түнүтлар мажусиyrин метгел авай - ракъинин лишан тир. Къадим Русда хашпара дин къабулайдал къулухъ Масленицадикни дегишилар ақатна...

Масленицадин тъафтедин гъар са йикъахъ вичин адетар ава. Абур славян

Сегънедал нубат-нубатдалди Къизляр, Тарумовский районрин, Махачкъала, Каспийск, Къизляр, Дагъустандин Огни шегъеррин яратмишунрин колективтар, Дагъустандин государствовин пешекар коллективар - казакрин манийрин терский ансамбль, РД-дин хор, вокалдин "Эридан" ансамбль, Нинийрин театр экчечина. Пермдай атай къульдердайбурун "Солнечная радуга" ансамбльди, Астрахань областдин урус халкъдин манийрин "Любава" ансамблди тамашчияр мадни артух шадарна.

Къват хъанвайбуруз Махачкъала шегъердин мэр Муса Мусаева сувар мубаракна, чи Республикада Масленица къейд авуникай сұғыбетна.

Коррупциядиз - вай!

Къуллугъар кланзана... Къуллугъиз?..

Мердали ЖАЛИЛОВ,
литературадин отделдин редактор

АЛАМАТДИН дүньяда яшамиш жезва чун. Парабуроз, и кардиз чеб гъазур яни, тушни, гъич фикирни тийиз, къуллугъар къаз кланда. Авай-авачир къуватар вири серфна, депутатвални къачуда... Маса жуьредин аламатарни такуна туш. Чипи ерли чалтечиз, "шириар" къызызвай шаирар, музикадин са алтадал къуылваз течир "композиторарни", "шириар", композиторни, манидарни зун я" лугъузтай "устадарни", экономикадик, бухгалтервилкай хабарни авачиз, хуси (банкдин, карханадин), гагъагъа государстводин ведомстводин къилиз акъатзабайбурни гъикъван ава!

Зун "къалахиз" вай, "руководство" гуз атанвайди я лугъудай чиновникар тимил гъалтзавани?

Депутат мажибадалдини, закондалдини, тахсирлу тирлани, адвокатар жагъуриз, гъикъван къуруйкар акъудайтани, гъукуматдин дөрежада ам хъзванди, "гъил къаучудай" себебар жагъизвайди акъазвай гътта аргуз, эдебсуз касарни мандаттар, инсанар маса къачуз алахъзва.

Чуныухна вучда, гагъагъа чал депутат жез кланзавай ахътин "кандидатар" гъалтда хъи, далаудын са гъихтиң ятланы "халуяр" галаз атана, сечкирил виликан чипин прогограммаяр (хиве къунар) къхин талабадай... Ихътин чепелай къилкъилик кваз са шумуд келима къиз тежевай касар халъкъдин векилвал гъикъ ийидайди ятла?

Парабуру чеб халъкъдин "лукъвар" яз вай, халък чипин "лукъвар" яз гъисабазва. Депутатилин мандат абуруз чипин хуси игътияжар таъминариз герек жезва.

Чиновнизи, чи са газаф карчийизни, бизнесменизни и "ханвал" авун хас я. Гъвеччилиди язни регъбервал хъурай, кланик машин, жибинда еке пул жеда, лугъузва абуру.

Гъакъ язни я. Вини мертебада авай са "халудихъни" жергедин къалахадай са "хтулни" аваз аквадач. Абуру, "къалах авач" лагъана, садрани къунедал аламукъдач.

Маса аламат чи саки вири чиновникрини депутатарин газаф терефрин "алакъунрихъ" галаз алакъалу я. Абуру вири, ведомствойрин хъиз, илимдин централдик чехибэр я. Яратишдай союзин, спортдин клубин регъберарни я. Гъина абуру халисан тамамбур ятла чехи сир яз амукузва.

Мад са аламат ава: угъри гъикъван чехи ятла, адахъ гъакъван чехи "халуярни" галаз жезва. Милиард чуныухайда "миллиардер", виш манатдиз темягъядиз "таксиркар" лугъун душушындин кар яз амач.

И чавазу "коррупция" терг авунникай рахазва. Ам "явшариз", "хъуытълариз" кланз, рахазва. Хейлин "законарни", "къайдаярни" къабулзава. Депутатриз, чиновнизи, абурун хизанриз гудай "савкъатрин" къадарар, къиметарни тайнарзава. Ибурухъ авай къадар чилеринни къалеринни, папаринни, маса мумкинвилеринни сияътар садавайни гъисабиз жедач. Абуру ина-ана чинани, къецепатанни чланва.

Гъина къулагъ ятла, гъана абурухъ "ватан" ава. Виридалайни пары чипиз "Россия кланда" лугъузва...

Гъа и чавазу чина яшамиш хъун патал чарасуз герек таъватрин лап къанын къадарарни гъисабазва, тестикъарзава.

Дагъустанда а пулунин къадар 6000 манатдилай са жизви алатзава. И факъир са къалахадай акъазузун патал и пулдик я савкъат, я къимет жезвач. Чи са газаф карири зи рикъел вичин вахтунда арифдар Стлал Сулеймана теснифай "Регъульханни яр" шиирдин царап хизва.

А шири теснифай вахт чи улькведа НЭП (Новая экономическая политика) кардик кутунвайди тир. Яни, гила хъиз, карчивилиз, къилдин касарин хусисиятдиз вири рекъер ачунахав. Хуруун "карчи" регъульханди вичин рикъел къанивал таъвур факъир ялгъуз дишегълидин секлемдэ авай техил регъвенач. "Зи гъилева регъульхун чутхвар!" - раижава вичин гъайбат регъульханди - карчиди.

Бес гила а карчияр - коррупциядиг "пагъливанар" гъикъван хъанва?.. Россия, Дагъустан чипиз пары къанда лугъузвой-бур... Абуру ни гъисабна?

Къалахдик квачирбүрүн къадарарни лугъуз жезвач, гъвер юкъуз абуру дегиши жезвай рекъемар я. Ихътин гъалар, аламатарни керематар авайди чи обществодин лап вини къилин регъберини чуныхъзва. Месела, Дагъустан Республикадин Къилин нубатдин Чарче ихътин келимаяр ава: "Республикадин ва муниципальный властдин органра, Дагъустан Республикада авай федеральный къурлушира, къанун-къайдыа хъдай ва суддин органра коррупциядиг гилани къурхуулувал арадал гъизма. Образованын да здравоохраненидин хилера коррупциядиг къил язъунин душушыри обществодин патай вирилдай газаф наразивал арадал гъизва. Ада марифатдин ва яшайишдин живъетдай хейлин зияндар гузва, санлай гъукумдин органрин гъуындурувал агъз веъзевза".

Шак гъиз жедай келимаяр туш. Коррупция лугъудай төлгөйнди акъван фараандыз да деринриз дувулар янава хъи, гүя рикъел хуквадивай, хук рикъел дашбаш къачуз яшамиш жезвайбур хъиз я. Вердишарнава вирил ахътин тъларар!

Къуллугъар кланзава... Къуллугъар къилиз акъудиз?..

Бес вучиз къуллугъар кланзава "къучагъриз" и крат акъазвачта? Акъазвачта, инсанриз, санлай халъкъдиз къулай хъун патал гъакъыкъи краирек вучиз къил кутазвач?

Регъят пулар, Сулеймана лагъайвал, "регъульхун тавур гъурун шагъад" кланзава. Гъиле гъатайвалди къеце патал акъудзава. Им гъикъван таращдай улькве ятла? Жуанда тарашила, патанда ам хъдани?

Вири и крат аламатар тахсирдай жаза агаък тавунин нетижаяр я. Лугъудайвал, вак ақваз, геле къекъүнин...

Я къуллугъар гвай къуллугъчияр! Куль къуллугъчивилин устадвал мус ачух жедайти ятла?

Бязи къарарап, рахунар, чарар къелайла акъл жеда хъи, гъа гила мад чи умурьди абадвилыхъ, ацайвилыхъ ери-мийшда. Амма гъа геренда гъам къеце патан, гъам къенепатан къаришмаяр артух жезва. Крат мад вирилди вай, къулухъди, пул къуватдай аватунихъ, къиметар хажж хуунихъ фида...

Яшайиш?.. Суалар?..

Мектебра халисан муллимар, больницаизира халисан дүхтүрар, бахчайра халисан тербиячияр, багълара халисан агрономар, фермайра халисан ветеринар мус жеда?.. Халисан чиновникар - халъкъдин къуллугъда авайбур мус жеда? Халъкъдин депутаттар?.. Халъкъди абуру мус хъяд?

Ибур, белки, гъакъан гъалаттар ятла, чи къисметда тикрар жезвай?

Аллатай нумрадиз акъатай макъаладай малум хъайивал, терроризмдин тарих лап дегъ девирриз фенва къван. XXI асирда татугай, газаф къадарда телефонилер арадал гъизвай гъерекатди дүньядин майданда цийи жуьреда ва зулумвилелди ванзава. Саки гъар юкъуз Иракда, Сиряда ва маса ульквейрани терроризмдин крат ийизва, Җудралди инсанар, автомашинар, имаратар барбатзава. И төлгөйндин эхир акъазвач. Халъкъариз акси гъерекатар ийизвайбурун башчыри экстремистрин жергейриз мадни жаванар, жегъилар желбазава, абурукай чин алчах мурадрин къурбандар ийизва.

Гъазурайди - Хийир ЭМИРОВ

Къе жуьреба-жуъре ульквейра политический, миллективилин, криминальный ва Интернетдин терроризм кардик ква. Гъардахъ вичин мурадар, къастар, итижар ава, амма абуру къилиз акъудун патал хъяновай рехъ сад я. Террор. Гукумдин векиллар кырмишун, тахсиркарвиллар къватлана-вой девлеттар, экономикадин базарар паюнин карда иштиракун, властдин кыле авайбур дегишилар патал дявейрик цай кутун, ағылийрик күн кутун, абуру къурхулишун.

Власти, пешекарри къейдзавайвал, терроризм арадал атунин себебар чирун, террордин актарин виллик пад къун четин месэладиз элкъвенва. Идаз са бязи ульквейри терроризмдиз талукъ яз тухузай "къве жуьредин стандартрин" политикадини къеңгиз гузва. Эхъ, бязибуру хъиткъинардай шейэр кардик кутаз, гранатар гадариз, автоматтар цай гуз, ислягъ инсанар, гъатта аялар, дишегълияр, къузъубурни кырмишавай террористриз дин, азадвал патал женг чулагъзвайбур лугъузва. Власти, дегиз акси оппозиционерлар лугъузва.

Ихътин гъалар жуьреба-жуъре ульквейрин политический деятельлар Иракда, Ливияда, Сиряда кылес физвай яракъльву вакъийирив эгечизавай тегъердиз талукъ мисалрай хъсандиз акъазвава. "Къве жуьредин стандартрин" политикадин къуллугъзвайбуру оппозиция яракъралди, пуларалди таъминарзава, государствойрин къенепатан политикадин къаришиши жезвай маса ульквейрай къевзай боевикрин тереф хъзува, абуруз женгнин, рульдин, психологиядин жигъетдай къумекар гузва. Ахътин мисаларни ава хъи, са бязи ульквейра масанра ислягъ ағылияр тергизавай террористрин тъварунхъ куячяр язва. Игитар хъиз, абурун тъварар чипин аялрал эцизава.

Тайнарнавайвал, терроризмдин тешкилатриз жегъилар фин кесибилелай, бейкарвилелай, савадсузилелай, са кардикни квачиз дарих хуунилай, чипин алакъунрик менфяти къачудай шартлар авачирвилелай, чадин властири и важибул месэладиз ерли фикир тагуззвайлелай аслу я. Ихътин гъалари тахсиркарвиллери газаф хънал, къайдаяр хъдай органзис, гъатта гукумдиз акси экъечунални гъизва. Террористрин жергейрик экчиз амукъзлавайдини са кам я. И кар авун патал абуруз таблигъатчийрини хъсан къумек гузва.

Идалай гъейри террористрихъ экономикадин жигъетдай чипин хуси итижарни ава. Ахтармишунри къалурзавайвал, террористилин тешкилатар яракъар маса гунал, законсуз миграциядал, контрабандадал, наркобизнесдал машгъул жезвай международный криминальный организацийник экчизава. Инал къве терефдал фикир желб авун герек я. Са патахъай, наркотикралди алверзлавайбур, вичиз гъи улькве къандатани хъуй, ана гъалар пайгардикай хатунин шерикдараар я. Гъикл лагъайтла, ахътин чекда инсанрини чеб къулайсуздаказ гъиссада, ахътинбур наркотикралди кутунни четин кар туш. Ида наркобизнесиз ек доходар гъизва.

Мульку патахъай, анаша, героин ишлемишавайбур масадбурун тахсиркарвилл кутазни реял якъван. Ихътинбурун рульни зайиф, пулдин таъватрихъ газаф иғтияжни жезвай?

Терроризм - халъкъариз акси гъерекат

ва. Гъа ихътин гъаларикай террористри гъильгъиль аваз менфяти къачузва. Къе ашкара тирвал, террористар гъазурзавай базайрин патарив наркотрафикадин реънерни фенва.

Терроризм финансранда таъминарзавай кар алай чешмэяр криминальдин краалдил пулар къватлазайбур я. Текибади къалурзавайвал, неин террористри криминал, гъакъ бизнесменар, банкирар, шоу-деятеларни чипиз харжгунис мажбурзава. Нетижада терроризмдин тешкилатар мафиядин къурлушири элкъвезва. Дагъустанда хъиз. И жуьредин мафиядин терроризм женгчилелди, зулумвилелди, ивияр экъичунади, газаф къадарда ағылияр кырмишунади тафаватлу жезва. Чипин са гъихътин ятланы идеяяр авай терроризмдил тафаватлу яз, ихътинахъ галаз жент чулагънни четин акъаззава. Терроризмдин майданар гөгөнш хъуниз технологияр виллик фини, чуклурдай, барбатдай ек таъват авай яракъарин гъакъиндей материалар, схемаја регъядиз тълпие пътуни къумекава. Къе Интернет, авайвал лагъайтла, террористар гъазурзавай школайрин филиалдиз элкъвенва.

Анай идеологрин жаван, къанжагъ мятъкем тушир рульвер алдатмишавай лагъ-лугъунарни, хъиткъинардай шейэр гъазурзавайва террористилин крат ийидай теклифарни тъватда. Алай, ивияр экъичдай гъерекатар гөгөнш шарар авуниз къумек гузай мад са къуват ава - массовый информациин таъватар. Къе гъина террордин вагъшивиллер авурутани, идакай дүньядин СМИ-ри къуд патаз хабар гузва. Террористриз кланзавайдини гъа им я ман - информациин търай-эвэр. Садазин хабар таъхай теракт вичин мурадив агаъкънч лугъузай терроризмдин идеологийи массовый информациин таъватар хабарри газаф къадарда халъкъарин фикир чепел желб авур таъракт метлебдив агаъкъайди яз гъисабзвава. Гъа ихътин хабарар себеб яз нақы дүньяда аватлани чин тийизвай са абдал, теракт авуналди, поп-звезда хъиз, машгъур жезва. Гъа тапан машгъурвиллини, жуьреба-жуъре тахсиркарвиллериз рехъ ачунахавай видеофильмайрини, компьютердин къульгүнини, чун "са стхаряр я" лугъуз доллардин чарап теклифавайбуруни бязи жегъилар терроризмдин къефесдиз желбазава. Анай мад ахъкъатда лагъайтла, тапарар я. И важибул месэладикай диде-бадин, жегъилари чипин фикир авун лазим я.

Алай макъам ахътинди хъанва хъи, алай чавалай инсандин телевиденидай, кинойрай, видеофильмайт якъун - къинъ, ивияр экъичун, барбатлун, тарашуун акъазвава. Гъа ихътин наъъкан, инсафуз краал машъулбүр чешне къачуна кланзавай "игитар" хъизни къалурзава. Бязибуруз, дугъриданни, и крат иер акъазвава. Яракъламиш хъанвай "викъельбурун" десте. Клани крат авун. Кламай къван пулар. Ресторанар, рушар. Инсанар чепел аслу авун... Амма чизвач, и асайишвилер, лезетар вахтуналди тирди. Жанавур, гъикл авурутани, ракъара гъатдайди, тахсиркар жазадив агаъкъайди.

<p

Бязи месэлэяр хцибур яз ама

Жасмина САИДОВА

“РД-дин Минсельхозпродди Да-гъустандин алтимрихъ галаз санал республикадин хуьрун майшатдин багъманчывал, емишчывал ва узуль-мичвал хътин хилериз къетен фикир гана кланда.

И рекье вилик акъвазнавай четин месэлайрикай сад чилел зегьмет чулаг-взвай касдивай вичи гъасилзувай шей, алишверишдин сетрин къумек-далди, намуссуз арачияр галачиз, муштерийрив агақарун яз ама.

Идалайни гъеъри, хуьрун майшатдин чилер талукъ къайдада ишлемиш тийизвай касаривай абур вахчудай къайда түкъурун кланзава. Хуьрун майшатдин техника бес тахьунин месэлани хиди яз амазма”, - къейдна РД-дин хуьрун майшатдин ва недай сурсетдин министр **Муса-фенди ВЕЛИМУРАДОВА** и ийкъара кыле тухтай министерстводин коллегиядин заседанидал.

Мярекат республикадин АПК-да 2015-йисуз кыле тухтай квалахриз ва 2016-йис патал вилик эцигнавай месэлайриз талукъарнавайди тир. Идалайни гъеъри, коллегиядад РД-дин Кыл Р.А.бдулатипова РД-дин Халкъдин Собранидиз рекье тунвай Чарче къалурнавай месэлэяр кылзис акъудунин рекъери-кай, гатфарин чульдин квалахар теш-киллудаказ кыле тухункай ракана.

Министрди дагълух чайра багъманчывал ва консервирдай промышленность гүнгүнья хтуникай малумарна. И рекье квалахар, къеъд авурвал, Дагъларинди яз малумарнавай яисан (2016-йис) сергъятра аваз тамамариз жеда.

“Чна вирибуру и рекье квалах активлу авуна кланда”, - къейдна министрди. Адан гафаради, эхиримки ийсара республикадин агропромышленностдин комплексда Россиядин Федерациинин да Гагъустан Республикадин Гыкуматри къабулзавай серенжемрин нетижада хъсан патах виле акъадай хътин дегишвилер жезва.

И дегишвилерик еке пай республикада умурдиз куучурмишавай “Нетижалу АПК” проектди кутазва. Россиядин аксина къадагъаяр (эмбарго) кардик кутун себеб яз, базардай хуьрун майшатдин бязи культураяр кважуунини еке роль къугъзваза.

РД-дин Кылин Чарче къалурнавай месэлэяр умурдиз куучурмишунин важибуликий РД-дин Гыкуматдин ва Кылин Администрациядин проектриз талукъ отделдин начальник Шамил Жамалова лаъдана. И карда, ада къеъд авурвал, алтимрихъ галаз санал квалахун важибу я.

Республикадин АПК-да 2015-йисуз кыле тухтай квалахриз ва 2016-йис патал вилик эцигнавай месэлайриз талукъ яз раҳадайла М. Велимурадова хабар гайвал, республикадин хуьрун майшатдин производстводин индекс 105,1 процентдиз барабар хъванва, хуьрун майшатдин сурсетдин санлай къачур къадардин кымет (объем валовой продукции) лагъайтла 99,3 миллиард манатдив агақнава.

Министрди хабар гайвал, 2015-йисуз республикадин агропромышленный комплексдиз күмек гун патал бюджетдай 2919,3 миллион манат, га гъисабдай яз федеральный бюджетдай 2254,8 миллион манат ва республикадин бюджетдай 664,5 миллион манат чара авунай.

“Алатай” яисуз республикада 8 гектарда теплица яз эцигна, 2 агъзурни 67 гектарда, га гъисабдай яз 404 гектарда фад бегъердал къведай жуъредин кутуна багълар кутуна.

Малдарвилин хилени инвестицийрин проектар умурдиз куучурмишунин нетижада са квадардин ага-къунар хъсанва. Кылди къачуртла, республикада санлай къачурла 2 агъзурни 350 мал гъаъкдай 10 ферма ишлемишиз вахканва, 11 агъзур лапагдиз ем гуз жедай 10 майдан, асанвай нек къурдай 8 чка (йиса 8 агъзур тонн) түкъурунава, йиса 4,5 агъзур тонн як

гъасилдай къущивилин комплекс - “ЭкоПродукт” ООО - эцигна куятыгънава”, - къейдна министрди.

Ада гъисабзувайвал, хуьрун майшатдин чилер ишлемишунин карда гъеле гъялна кланзавай месэлэяр гзаф ама. Икъл, мисал яз, 2015-йисуз 82,4 агъзур гектар цадай чилер ишлемиш тавуна амукъна, им республикадин цадай вири чилерин 17,7 процентдиз барабар къадар я.

Виридалайни еке майданар Къумторкъала (2,3 агъзур га), Чарода (2,6 агъзур га), Буйнакский (7,1 агъзур га), Къарабуджент (6,5 агъзур га) ва Но-гъя (6,3 агъзур га) районра ишлемиш тавуна амукъна.

Недай сурсетдин ва гъялдай промышленностдин карханайри 2015-йисуз гъасилнава: як ва якун продукттар - 6,3 агъзур тонн (2014-йисан квадардилай 11,3 процентдиз гзаф), некледин продукттар - 29,1 агъзур тонн (38,1%), эмишринни майвайрин консервир - 24,8 шартунин банка (63,6 процентдин тиммил), шириналхар - 18,4 агъзур тонн (8 процентдиз гзаф), ички квачир хъвадай шейэр - 14896 агъзур дкл (18,7 процентдиз гзаф).

2015-йисуз гъакин 4659 тонн, 2014-йисан квадардилай 20,5 тонндин гзаф балугъар къунва. Маса гун патал түретишнавай балугъри 1700 тонн тешкилзава.

Малум хъайивал, 2016-йисан гатфарих республикада 205,2 агъзур гектар чилер цун пландик ква, га гъисабдай яз: къуль - 2 агъзур гектарда, гергер - 3 агъзур гектарда, мух - 15 агъзур гектарда, гъажибульдаяр - 3 агъзур гектарда, дуғгу - 16 агъзур гектарда, ракъинин цуқвер - 9,4 агъзур гектарда, картуфар - 21,5 агъзур гектарда ва икъл мад.

Гатфарин магъсулар цун патал 72,4 агъзур тонн тумар лазим я. Республикади анжак 48,8 агъзур тонн (75%) хуси тумар ава.

Заседанидал РД-дин Минмилиоводхоздин руководитель Залкип Къурбановни ракана. Ада хуьрун майшатдин зегъметчияр гатфарин чульдин квалахар кыле тухун патал дигидай целди таъминаун патал идаради ийизвай квалахдикай субъ-бетна.

Мярекатдин эхирдай агропромышленный комплексда 2015-йисуз ага-къунар хъайи зегъметчириз пишкешар гана.

Четин шартлара квалахиз гъазур я

ГИДРОЭНЕРГЕТИКА

ЧИ КОРР.

Алукънавай гатфаринни гатун сезондин вахтунда республикадин гидроэлектростанцийри атунар авачиз, хатасудаказ ва нетижаллудаказ квалахун патал “РусГидро” ПАО-дин Да Гагъустандин авай филиалда гъаваяр чими хъуниди живер црайла ва я гзаф марфар къвайила вацар ацлуних галаз алакъалу месэлайриз талукъ комиссия тешкилнава. Адан кыле директордин сад лагъай заместиель – кылин инженер Мухтарпаши Саидов ава, составдик лагъайтла филиалдин къуллугъчийрилай гъеъри МЧС-дин, Ростехнадзордин, РД-дин Тбилиатдин ресурсрин ва экологиядин министерстводин векилар ква, хабар гузва идарадин общественностдих галаз алакъайрин рекъяяр пешекар Мегамед Гамзатова.

Дагъустандин гидроэнергетики гидростанцияр 2016-йисан гатфаринни гатун вахтунда живер црайла, марфар къвайила жеевай селлерин шартлара квалахун патал гъазурзава. И вахтунда гидротехнический тадаракрин дурумлую квалах таъминаун патал къабулна кланзавай серенжемрин маҳсус план тестикварнава. Икъл, вири станцийрал гидротехникадин тадаракрин гъазурлухвал, тади гъалда хабар гудай системайрин квалах, гъакни лазим тир ма-

териалар чкадал, техника къайдада хъун ахтармишда”, - малумарна Мухтарпаши Саидова.

Комиссиядин вилик мад са месэла- массовый информациин таъватрин къумекдади, гъакни чайкир администраториҳихъ галаз алакъалу хъана, агъалияр Чиркейдин, Ирганайдин, гъакни Сулақдин каскадик акатзувай ГЭС-рал цин дережа хаж хъуникар хабардар авун ква.

Алай вахтунда Сулак вацун ятарин дережа эхиримжи гзаф йисара юкъванди тир дережадиз барабарди я.

Рикъел хин, “РусГидро” ПАО-дин Да Гагъустандин филиалди республикадин мулкунал кардик квай 16 гидроэлектростанциядиз къуллугъзава. Санлай къачурла, абурухъ 1885,5 МВт электроэнергия гъасилдай гужлувал ава.

Кыил къакъудун мумкин туш

Жасмина САИДОВА

Гзаф мертебайрин квалаера умуми чаяр капитальний ремонт авун патал Россиядин мулкунал 2014-йисалай кардик кутунвай программада къалурнавайлал пул тагузвай касарин аксина гъазурнавай 300 иск республикадин судриз рекъе тунва, хабар гузва РД-дин гзаф квартирайрикай ибарат квалаера умуми эмениндиц акатзувай чаяр бинедилай ремонт авунин фондунин информационный отделди.

Санлай къачур къадардикай 11 дело, жавабдарвиллиз Чуగунвай касарин судди къарап къабулдади вилик взносрай хъянвай буржар гъутъуллудаказ гун себеб яз, агалнава.

“133 дело искара къалурнавай истемишуранл та- мамдаказ рази хъналди куятыгъ хъанва. Суддиз ракъурнавай 309 искдикай 18 арза Каспийск шегъердай, 33 - Избербашдай, 134 - Махачъкалладай, 80 - Къизлярдай, 5 - Дербентдай, 19 Да Гагъустандин Огнидай ва 20 Хаса-вюртдай я.

РД-дин гзаф квартирайрикай ибарат квалаера умуми эмениндиц акатзувай чаяр бинедилай ремонт авунин фондуну агъалийриз капитальный ремонт патал тайнарнавай къадар пул вахт-вахтунда, чин аксина арзаяр судриз рекъе твадалди гунис эвер гузва.

Рикъел хин, взносар гунин мажбурнама РФ-дин Яшайишдин квалаерин кодексдин бинедаллаз тайнарнава, гъаниз килигна кардик квай законодательство чур тавуна, взносар гуникай киль къакъудун мумкин туш.

Гзаф квартиррайрикай ибарат квалаера яшамиш жезвай агъалийри капитальный ремонт патал тайин къадар взносар квадар хусият яз регистрация авурдалай, яни “зеленка” къачурдалай куулухъ гъар вацра гун лазим я. Да Гагъустан Республикада, чна идалай вилик нумрайрани хабар гайвал, квартирайн иесири хусиятда авай майдандин гъар са квадратный метридилай 5 манатни 40 кепек гун чарасуз я.

Взносар гунин чарасузвал, чун гъавурда турвал, мад са кардикай ибарат я: эгер капремонт патал лазим тир пул тагуз ва идаз талукъ яз бурж квайтл хъянваз хъайтла, иесидиз квадар маса гуз четин жеда.

“Квадар маса гузвай касдихъ бурж хъайла, и пул цийи хусиятиди гун лазим жеда. Гъаниз килигна, квадар маса къачувай касдиз ам маса гузвайдавай капитальный ремонтдин гъакъиндай делилар истемишдай ихтияр ава”, - малумарзава фондунин пресс-къуллугъди.

Кар ана ава хъи, капитальный ремонтдин фондунин таъватрин гъахъ-гъисаб гзаф квартиррайрикай ибарат дараматрин гъар квадар талукъ яз ийизва ва лице-вой счет хусиятдин (иесидин) твэрцел вай, квартирарид нумрадал ахъайзава.

2015-йисуз республикада капремонтдин фондунин гъисабдай республикадин гзаф квартиррайрикай ибарат 30 квадар бинедилай ремонт авунин квадар талукъ яз туханва ва и кардиз 290 миллион манат харжна.

Алай вахтунда взносар квадар талукъ яз къайда ава. Сад лагъайди - и ва я маса квадар талукъ яз ийизва ва лице-вой счет хусиятдин (иесидин) твэрцел вай, квартирарид нумрадал ахъайзава.

Къед лагъайди - взносар региондин оператордин умуми счетдиз ракъурзава.

Эхирдайни къеъд ийин, РФ-дин эцигунрин министерство ЖСК-ризни ТСЖ-риз капитальный ремонтдин квадар таамарун патал къезил кредитар къачудай ихтияр гун теклифзава.

Фикрзавайвал, эгер и теклифдад рази хъайтла, ЖСК-ривайни ТСЖ-ривай гъвечи ва юкъван бизнес патал авай хътин къезилвилер ишлемишна кредитар къачуда жеда.

Капитальный ремонтдин талукъ яз суалар квадар талукъ яз къайда ава. Да Гагъустандин капитальный ремонтдин фондунин “кувай линиядиз” зенг авуна гуз жеда: 8(8722) 555-316.

Муаллимдин юбилей

10-МАРТДИЗ Советский хурун школада РФ-дин лайхлуга муаллим Абубакар НУРАЛИЕВАН 80 йисан юбилейдиз талукъ мярекат кыле фена. Муаллимдин юбилей мубаракиз райондин администрациядин, образованидин управленидин, профсоюзин векилар, хуверин кылар, педагогилин зегметдин ветеранар, школярин директорар, адап гылил келай ксар атанвай.

Мярекат ачухай Советский хурун муаллим, образованидин гъурметту работник, президентдин пуд грантдин сабый Каминат УСМАНОВАДИ Абубакар Нуралиевакай сүгъбетна.

Райондин кыл Фарид АГЬМЕДОВАН патай тебрикдин чар райондин администрациядин кылар заместитель Марта АБДУЛЛАЕВАДИ келна ва "Мегъарамдхурун район вилик тухуник хуси пай кутунай" хурудал алкүрдай знак ваххана.

И юкъуз юбилиарди кват! хъянвайбурун, ярап-дустарин, квалахдин юлдашрин самбар тебрикар къабулна. Аялри гъазурай концертди гульгульлар мадни шадарна.

Чи хизанар

Дульняд мурад...

Мерд АЛИ

И хизандикай сүгъбет кватайвалди зи рикел халкъдин са мани хтаны:

Вилик галай ичин бағыздыз
Яд гуз атайды гъуруп-пери,
Дульняд мурад кланид хъун я,
Амай гафар таб я вири...

Дугъриданни, эгер къве кас-пабни итим - умурьдин къве юлдаш санал яшамиш жез гила **55 йис** та-мам хъянвата, ибурулай чеб-чилиз вафалу ксар, манида лагъанвайвал, дульядин мурад жагъанвайвал, бур мад аватла?

55 йис 55 кам къачун туш, зур асирилайни алатнавай рехъ я!
Вични гъихътин вакъиайривни имтигъанрив ацанвайди!..

Абуру чин муг къақын дагъдин Къурагъирин хурые кутуна. 1961-йисуз... **Рамазаназ Изейфат** сифте акур булах гым ятла, заа чидач. Амма а чешиме инсанриз баҳтар бағышдайди хъайдал шак алач.

Зи рикел мад са мани къвезва:

Булахдин яд вуч къайдид я,
Са циб хъвайимла, кудатла жал?
За илчия ракъураймла,
Вун дидеди гудатла жал?..

Ихътин чалариз рушан жавабни хъанай жеди:

Я чан диде, минетарми,
Ви минетар ван хъана заз.
Гудач лугъуз зи рикл тларми,
Ам риклувай клан хъана заз...

Рамазаннан Изейфат чеб-чилиз къисмет хъун душъушдин кар тушир. Абурун аял вахтар Ватандын Чехи дяведин ва ададай гульгулунин лап залан йисарал ацалтна. Гъеле 1943-йисуз Рамазанан буба **Мегъамед** дяведай I группадин инвалид яз хтанвай. Вилерикай магърумарнавай кас душмандин бомбайрин гъайбатди.

Бубадин къумекчи лап яргъал йисара Рамазанакай хъана. Бес Изейфатни гъихътин къумекчи туширни вичин бағыриз. Аялзамаз гъадакайни тахъай дояркани ашпаз, къелербани данарбан амач жеди... Изейфатакай вичин буба Нуралиевиз - дагъви чубандиз къумекчи хъана.

Рамазан ва Изейфат Рамазановар жегъил йисара.
Хизандин альбомдай къачур шикил

Са бубат квачи чил къурвалди, Рамазана шофферин школа акъалтарна, 16 йисалар ада Къурагъа "Тади күмекдин" машиндал квалахздавай. Мехъер авур 1961-йисалай Изейфата ада галаз-галаз вад велед бағышина - 3 гадани 2 руш. Куль къизандин гъиль са артук хъсан тежез акурла, абур Къизляр райондин Черняевка хуруръз куҷ хъана. Ина Рамазанакай "Путь Ленина" совхозда къенкъечи шофер ва ремонтардайди, сварщик хъана. Жегъилдин шикил, саки садрани дегиш тежез, совхоздин Гъурметдин доскадал ақвадай.

Изейфатани, куль къайлар бахчадыз, мектебдиз ракъурна, хурун ктабрин туквендә квалах. Къве гъиликай къуд гъиль хъана, хизан санал ирелу (чехи) авуна. Рухайривни, рушаривни сифте мектебда, ахпа жуъреба-жуъре дережайра (училиштейра ва техникимур) юкъван махсус пешекарвал къачуз тұна. Гила и чехи хизанды хурун майиштдин пешекаррих галаз ашпазарни, муаллимарни, газдини нафтадин мяденриз къул-лугъайда бурни, цаяр тұхъурда бурни хъана.

"Дульняд мурад кланид хъун я, Амай гафар таб я вири" гафарин гъахъвал умурьди вичи субутнава! Рамазановрин хизанар къе газа чайрих алатнава. Махач-къалада - чехи хва Насиран - МЧС-дин къуллугъичидин, вете-

рандин, Моздокда - Тельманан пассажирап тухудай чехи автобусдин сагыбин, Къизлярда - Даирен (гъайиф, са 55 вилик вич рагъметдиз фена) хизанар, Мареновкада (Къизляр район) - Мегъистанан, Черняевкада Шағифадин хизанар яшамиш жезва. Гъарда вичин кеспи ийизва, дидебубадин ирс - мұғызъубатлувал, зегъметдал ашукъвал, инсанвилин ерийриз вафалуval неслирив ага-къарзая.

Къе чин саналди тир умурьдин 55 йисан сувар къейдзавай бахтаварр (аял чавуз такур бахтарив гила ага-къарзая!) кланы вуч же-да! Веледар сагъ, дулья ислягъ, кваль къени хъун, инсанар санал са хизан хъиз яшамиш хъун... Черняевкада, Къизляр районда хъиз, чи республикадин саки вири миллеттерин векилар санал ала! Умуръ кечирмишза санал чин...

"Путь Ленина" совхоз амачтана, чилел зегъмет чулуна, девлет гъасилунин, халисан архавилин адатерина хъузва!

Зун инаниши я: Рамазановрин 55 йисан юбилей ина вири хурун вакъия хъиз къейдда. Мұғыманри лагъайтла, газа чайрай рекъер аттуда.

Сагърай чи ветеранар! Сагърай ихътин гъарь са хизан!

Виш ийисузин санал алаz,
Дулья мублагъ, шад хъурай!
Несилрин мерд къефле галаз,
Няметрихъ хуш дад хъурай!

Дербентдай хабарар Террордиз акси серенжем

Нариман КЪАРИБОВ

"Музыкадин алем-террордиз акси яз" лишандик кваз Дербент шегъердин музыкальный училищеда махсус серенжем къиле фена. Иштиракчырыз 1996-йисан 9-январдиз Къизляр шегъерда ва Первомайск хурые хъай мусибатриз талукъ документальный фильм къалурайдалай къуллугъар хъялекат давам хъана. Училищедин муаллим **К.АИРАПЕТОВА** къеид авуравал, чи общество, иллаки жегъилор торроризмдиз акси яз тербияламишунин карда музыкадин тайин чка къазва. Ада алай вахтундани терроризмди дүньядин жуъреба-жуъре чайра къиль хажказавайди, масанара са тахсирин квачир инсанрин чанариз къастар ийизвайди, а гъеректар ақвазарун гъарь са ватандашдин буржи тирди ла-гъана.

Мярекатда музучилищедин "Эспромт" ва "Триумф" ансамбли чин алакъунар къалурна.

Манияр тамамарай Сталь Сулейманан тъварунхъ галай лезгийрин муздратеатрдин актерар тир Ф.Зейналовади, Д.Къазиева, Р.Пирвердиева, З.Къухмазовади, Э.Вагъабовади, табасаранрин драматеатрдин актерар тир Г.Агъмедхановадини Г.Алиевади мярекатдин кват! хъянвайбурун патай гурлу капар къазанмишна.

Цийи чапхана

Шегъерда 3-нумрадин чапхана (типография) кардик кваз газаф исаря я. Гила республикадин "Дербенд", "Ватан" ва чадин "Дербентские новости", "Дербентские известия", са жерге маса газетарни чапзава, полиграфиядин къуллугъар ийизва.

И мукъвара къадим шегъерда "Папирус" тъвар алаз мад са чапхана арадал атанва. Ам "Юждаг" институтдин дараматда кардик кутунва. Чапханада лап хъсан ери аваз ктабар, студентрин в мектебра келздавай аялрин талабунанды абурун рангунин шикилар алай дафтарар, блокнотар, визиткаяр акудзава, къульгъе хъянвай ктабар цийи хъувунин къуллугъар ийизва.

- Чна леэги шайррин ктабар чапханадиз жуваз ақваздай къиметрай, яни ужуздаказ, ақъуда, - лугъузва "Юждаг" институтдин ректор, философиядин илимрин доктор, профессор Нариман Османова. И барадай сифте камни къачунва - шайр дишегъли, рагъметлу Зумрият Жабраиловадин "Женнетдин бағъ" ктаб акуднава.

Фотожурналистдин

Выставка

И ийкъара Дербента авай "I-Петрдин кваль музей" комплекс шегъердин администрациядин пресс-къуллугъдин журналист ва шикилчи Заур Муллаеван шикилприн выставка ачунава.

"Дербент ва дербентвияр" лишандик квай и выставкада къалурнавай рангунин ва чехи устадиледи янавай шикилприн чехи пай Дербентдин 2000 йисан юбилейдиз талукъбур я.

Газаф дербентвияри ва шегъердин мұмъанри тежирибалу фотожурналистдин яратмишунрин квалахдиз хъсан къимет гуналди махсус журналда чин фикирар, теклифар тунва.

Рекъера ва күчейра

Хатасузвал патал

ГИБДД-дин Дағыстан Республикада авай управленидин Дербент шегъердин отделдин работники рекъера ва күчейра транспортдин хатасузвал таъминарун патал датланда чалишишвалзава. И барадай шегъерда вахт-вахтунда махсус мярекатар тешкилзава, ГИБДД-дин работникри шегъердин мектебра гүрьушар тешкилзава. Жегъилар автотранспортда, күчейра ва рекъера хатасузвал хъунин къайдайранин гъавурда тазава.

Шегъердин аялринни жегъилрин яратмишунрин квалье, са шумуд мектебда ГИБДД-дин гъвечи күмекчийрин кружокар кардик кутунва.

ОГИБДД-дин работникри шегъерда "Хатасуз маршрут" лишандик кваз тешкилзавай варцарини хъсан нетижаяр арадал гъизва. И мукъвара общественный транспортта терроризмдиз акси, гъакын улакъар технический рекъяй къайдада хъуниз, рекъерани күчейра инсанрин хатасузвал хъуниз талукъ серенжемар къиле тухвана. Вири санлай "Хатасуз маршрут" - мярекатда шегъердин ОГИБДД-дин 20 къуллугъиди иштиракна.

Бейгъущиз акси яз

И мукъвара Дербент шегъерда 21-нумрадин юкъван мектебдеги бейгъущиз ва Папирус чулуниң акси яз "Санизи рехъ" (Дорога в нюкда) лишандик кваз конференция къиле фена. Ана 6-10-класстра келздавай аялри, абурун муаллимрени школадин рөгъберри иштиракна.

Мектебдин актовый залдин цларал бейгъущизди вишиллүрдиз акси яз аялри чи чулуниң шикилар, карикатураяр, плакатар алкүрнавай. Муаллимрени вишиллүрдиз акси яз аялри авур докладарни итижлубур хъана.

Эхирдай мектебдин директор Найра Алиевади мярекат тешкилуник лайхлуга пай кутур урус чаланни эдебиятдин муаллим Назакет Жамаловадиз сагърай лагъана.

Важибу месәләйрай Чешнелу къайда тъминарда

КУРРУБ КЪЕЙД.

Малик Нариманович АГЬМЕДОВ 1967-йисуз Ахчегъа дидедиз хъана. 1984-йисуз ина 1-нумрадин юкъван школа лап хъсан къиметралди къиягъай ам Дагъустандин хуруну майишатдин институтдик экечИна. 1986-йисуз армияндн яжергейриз фена. Чешнелудаказ къуллугъайдалай гуъгуъниз Малика 1988-йисалай вузда къелун давамарна. Анаң агалкъунралди къиягъайдалай къулухъ ада Сбербанкдин Ахчегърин отделенида старшии контролервиле къалахиз экечИна. 1998-йисалай ам Махачкала да къенепатан кратин органа къалахал акъвазна. 2002-йисуз райондин къенепатан кратин отделид оперуполномоченныйвиле къуллугъадал хтана.

2004-2012-йисара М.Агъмедова Мегъарамдхурун райондин экономикадин хиле тахсиркарвиле винел акъудай районрин уртах отделда оперуполномоченныйвиле къуллугъана. 2012-йисалай 2014-йисалди экономикадин рекъяй хатасувшин ва коррупциядин вилик пад къунин РД-дин МВД-дин управленидин старшии оперуполномоченныйвиле везифаир тамамарна. 2014-йисуз ам Къизлярдин ГОВД-дин экономикадин рекъяй хатасувшин заместителвиле тайинарна. 2015-йисан шолдилай М.Агъмедова Россиядин МВД-дин Ахчегъ районда авай отделдин начальникдин везифаир тамамариз экечИна. Атай иисан 1-январдилай Ахчегъ ва Докъузпара районрин къенепатан кратин сад хъувунвай отделдиз рөгъбервал гузва.

ИНТЕРВЬЮ

И мукъвара чи газетдин штатдик квачир корреспондент Р.ЭМИНОВ полициядин подполковницихъ газл гуърушиш хъана.

■ **Малик Нариманович, кваз подполковницихъ чин ва цийи къуллугъ мубараракай, къалахда гележегдани еке агалкъунар хъурдай?**

- Чухсагъул!

■ **Кү вилик акъвазнавай жавабдар везифаир тамамарунин къалах къуне квелай башламишна?**

- Ина къалахиз экечай са тимил йикъарилай заз малум хъайивал, муниципальный къенепатан кратин отделдин хейлин къуллугъчиири чин хиве авай жавабдар везифаир лазим тирвал тамамарзачир. Инсанрин секинвилин къаравулда акъвазнавай и дарадин къалах къайдадик кухтун патал за чи къуллугъчиири къиле тухванвай къалах ва амуъзазий кимвилир веревиди авуна. Райотделдин къуллугъчийрал вири рекъерай низам хъун ва магъемарун къевел тапшумишина. Къалахдин планграфик тукъура, ам тамамарун жуван гъар йикъан гуъчишилик кутуна.

■ **Алатай иисуз кү колективди гъихътин тахсиркарвиле дуьздал акъудна?**

- Шаз чна 45 тахсиркарвал (2014-йисуз абурун къадар 52-даз барабар тир) регистрация авуна. Абурукай 16 залан тахсиркарвиле я. Алатай иисуз чна 42 уголовный дело къарагъарна, 38 тахсиркарвал винел акъудна. Шаз экономикадин рекъяй 33 тахсиркарвал хъана.

Гъахъ-гисабдин девирда полициядин уголовный розыскдин къуллугъчиири законсуздаказ яракъралди алверзайбурулай 18, наркотикрихъ галаз алакъалу тахсиркарвиле 10, законсуз яракълу дестеяр арадал гъунай ва а дестеяра иштиракунай 6, инсан янан къиниыхъ галаз алакъалу 1 ва икъл мад уголовный делояр къарагъарна. Шаз чна виликай винел акъудиз тахъанвай 3 тахсиркарвал дуьздал акъудна.

Чи уголовный розыскдин къуллугъчиири къиле тухвай махсус серенжемрин нетижада чи райондай тир, чи Сирияда къиле физвай дя-веда законсуздаказ иштиракзавай

10 касдилай уголовный делояр къарагъарна. Райцентрада гъар жуъре мярекатар тухузвай вахтунда общественный хатасувзув тъминарунин мураддалди чна вердишарнавай кицин къумекдалди 42 объект ахтармишна.

■ **Полициядин участковый уполномоченныйри гъихътин къилах къиле тухвани?**

- Чи полициядин участковый уполномоченныйри, РФ-дин ва РД-дин МВД-йирин талукъ тир приказар ва къалурунар руководстводиз къачуналди, виликамаз тукъуранвай пландин бинедаллаз мумкин тир тахсиркарвиле вилик пад къунин, тахсиркарвиле винел акъудунин, гражданрин хатасувзув тъминарунин, чи учетда авайбүрхъ галаз талукъ тир профилактикаин къалах тухунин, административный къайда-низам чурунин вилик пад къунин рекъяй тайин тир къалах тухвани. Икъл, алатай иисуз райондин участковый уполномоченныйри къуллугъди агъалийрин патай 122 арза къабулна. Профилактикаин махсус серенжемрин сергъятра аваз 2670 агъалидин гъаятар ахтармишна, 471 касдилай административный протоколар къхена.

■ **Профилактикаин къалахдин учетда шумуд кас ава?**

- Чи учетда санлай 160 кас ава. Полициядин гъар са участковый уполномоченныйди абурун винел датлан гуъчывалзаза, мукъвал-мукъвал абурухъ галаз тайин мураддихъ элкъурунавай съльбетар къилах тухваза ва икъл мад.

■ **Чи рекъерин гъалдиз талукъ яз квевай вуч лугъуз жеда?**

- Транспортдин таъватрин иесири рекъера гъерекат авунин къайдайрал амал авун, анра гъар жуъре дуьшушринг къадар тимиларун патал чна датлан профилактикаин серенжеммар къабулзаза-тани, гъам хуси ва гъамни общественный автотранспорт идара ийизвай къилдин касари рекъера хаталу гъалар арадал гъизвай дуьшушшар тимил жезвач. И кардин къилин себебар транспортдин таъватар технический рекъяй къайдадик тахъун, бязи водителар пиян яз рулдихъ ацукун, автотранспорт госнумраяр алачиз идара авун, водител прив талукъ тир документар гвациз хъун, автомашин къадаъа тир чайрал акъваззарун ва масабур я.

ГИБДД-дин къуллугъди чахъ галаз санал къиле тухвай ахтарми-

шунрин нетижада шаз рекъерин гъерекатдин къайдаяр чурай 436 кас жавабдарвиле чуугуна. Пиян гъалда аваз автотранспорт идара ийизвай 45 кас къуна. Рекъерин гъерекатдин къайдаяр чурузавай-бур дуьздал акъудунин рекъяй къалах чна гележегда мадни активламишда.

■ **Чи жегъилар терроризмди-кай, экстремизмди къиль патал гъихътин къалах тухузва?**

- Терроризмдихъ ва экстремизмдихъ галаз женг чуугун къе чи обществодин ва къайдаяр худай ор-ганрин вилик акъвазнавай лап вайжбу месэла я. Чи бязи жегъилар вайбистрин-вербовщикрин таъсирикай хунын, Исламдикай далда къуна, чуру рекъиз фенвайбурун гъакъикъи суфат ачхарунин мураддалди чи къуллугъчиири школайра лекцияр къелзаза, махсус съльбетар ийизва, гъакъни хурера сходар тешкилзаза.

■ **Чи вай Докъузпара районрин къенепатан кратин отделар сад хъувунай къурелди лагъанайта къланзазай?**

- Алай иисан 1-январдилай Россиядин МВД-дин приказдалди Ахчегъ районда авай къенепатан кратин отдел Докъузпара райондин ОМВД-дихъ галаз сад хъувунна, муниципальный уртах отдел тешкилзаза. Чи оперативный дежурныйди суткадин вири вахтунда агъалийривай арзаяр ва къайдаяр чурунин дуьшушринг гъакъиндай информация къабулзаза. Чарасузвал арадал атайла, гъар са касдизай агъадиҳ галай телефонрин нумраяр чаз хабар гузъеда: код (8-87-22) телефондин нумрая: 98-44-27; 98-44-28. Код (8-87-263) телефондин нумра: 23-1-07. Чи адрес: 368730, Дагъустан Республика, Ахчегърин хуър, Ленинан тъварунихъ галай къые, 7.

■ **Күн къиле авай идаради мад гъихътин везифаир тамамарзаза?**

- Чарасуз дуьшушшар чна и ва я маса касдиз судимость авайвилин ва я авачирвилин, адлай уголовный дело къарагъарунин ва я и кар тавунин, уголовный дело къарагъарна, гуъгуънлай ам акъваззарунин гъакъиндай дактилоскопический регистрациядин справкаяр, къалахдал акъваззарун ва документ чарасуз тирбуруз лицензияр гузва.

■ **Съльбет авунай чухса-тъулъ!**

Рикелай алатдач

Абидин КАМИЛОВ

Къадим Къавъаздин бинелу халкъарикай сад тир лезгийрихъ вичин тарихда гъар девирда хай къул хъун патал, чанарни гъайиф татана, халис лезгидиз хас тирвал, дагъдин лекъер хъиз, женгиниз экечай ва чин тъварар эбеди авур зурба полководеца, гъакъ жергедин аскерар тимил хъанач. Ахътинбур чахъ алай вахтундани ава. Къилди къащурта, тек са чи райондай акътнавай къван генералар, умудзаза, са бязи гъвечи улквейрихъни авач. Абур чи дамах, чи руьгъдин даяхар я.

Къенин зи ихтилат генералрикай ваъ, Ватандиз къуллугъ авур са тимил йисара вичелай амайбуруз чешне къалурай, гъайиф хъи, чавун таъдай цуътхунай гъед хъиз, чи арадай фад ақатай, ери-бине Къулан Стандилай тир полициядин прaporщик рагметлу **ЛАТИФОВ Байрамбек Абдулфетягъовицакай** я. Чагъиндавай хва - виридалай багъа кас - фад къакъатунин хажалатдики ясдин либас алай адлан дидедин - Латифова Ансиятан - съуретдин ва руьгъдин зарулвал акурла, за адз мақъала къхин хиве къуна. Ада зи вилик багъа аманатар яз хъзвай, военный парталар алай хин шикил ва къуллугъдин вахтунда адлан командирри чухсагъулар малумарнавай приказар, дидебубадин тъварцыхъ хтанвай чухсагъулдин чарап, грамотаяр эцигна.

Абурукай са шумуд заз газет къелзавайбурун фикирдиз гъиз къланзаза.

Хай иикъан тебрик: "РФ-дин МВД-дин Санкт-Петербургдин ва Ленинграддин областдин Къилин управленидин руководстводин тъварунихъай полициядин прaporщик Латифов Байрамбек Абдулфетягъовицаз хай юзъ мубарақзаза.

Къехъ бахтар, мянгъем сагъламвал, саламатвал, хайи Ватандиз къуллугъ авунин баркаллу карда агалкъунар хъана къланзаза.

РФ-дин МВД-дин Санкт-Петербургдин ва Ленинграддин областдин ГУ-дин начальник, полициядин генерал-майор М.И.СУХОДОЛЬСКИЙ.

Грамота: "Къуллугъдин везифаир чешнелудаказ къиле тухнай, Чечен Республикадин гъукуматдин дараматрин комплекс хунын карда виниз тир пешекарвал къалурунай.

В.Х.МЕЛЬНИКОВ, къенепатан къуллугъдин подполковник, комплексдин комендант.

Байрамбека къуллугъ авур частунин командир, къенепатан къуллугъдин полковник Д.Н.Коловалован тъвар алаз диде-бубадин тъварцыхъ хтай чухсагъулдин чарче ихтиян гафар хъянена:

"Гъуьрметлу Абдулфетягъ Байрамбековиц ва Ансият Зейнудиновна!

Къ хин къуллугъдин вири къалах Ватандиз ян тагана къуллугъ авунин чешне я. Гъахъвал хъун, вич дуъз тухун, акуулувал, виниз тир пешекарвал адлан асул ерияр я. Абур себеб яз къи хизи чи вири сотрудникрин ва командиррин арада еке гъуьрмет аеа. Къевай адлан гъахълудаказ дамах ийиз жеда. Ихътин хва тербияламишунай кваз риклин сидкъидай чухсагъул...

Хурунин юкъван школа, гуъгуънлай РФ-дин МВД-дин Санкт-Петербургдин институтдин Дербентда авай филиалдин юридический отделение ақалтларайла, контрактникилия ОМОН-дин къуллугъиз фейи адлан къалах четинди тир. Къуллугъдин везифаир къиле тухдайла сагъламвиле хъайи хасаратвилер се-беб яз, дуухтуррикайни къумек тахъай Байрамбек, вичин авай са аял диде-бубадал аманат яз тұна, рикле экү мурадар амаз, 2014-йисан 21-февралдиз чи арадай ақтнан.

Амма ватандин, агаъалийрин хатасувзув хъун патал чини чанарни гъайиф татана къуллугъ авурбурун тъварар ва экъу къаттар матирикелай алатдач.

Ансият дидеди вичин хин гъакъиндай лаъай гафар - риклин гъайай заз адлан мецелай шишир яз къхена гуз къланзаза. Белки, ада ихтиян къисметдин сагъибар хъайи маса дидейрин риклеризни теселли гун.

Дидедин дерг

Хай Ватан хъун паталди
Къурбанд авур ширин тир

чан,

Гъелекзаза риклин талади

Къе ви диде, зи хәа масан.

Къе веледдин къалубрай ви

Суъртдихъ чун къекъөззаза.

Цаллай ви шикил акъаз,

Вун чи рикел хъвездаза.

Аманат тир а ви велед

Хъда чна, рикл хъиз хура.

Чи дердериз хъуй ам

медед,

Ви эмирик кваз, чан Худа.

ПОНЕДЕЛЬНИК, 21 марта

ТВ ДАГЕСТАН

РОССИЯ

08.05-08.08 Местное время. Вести-Дагестан

08.36-08.41 Местное время. Вести-Дагестан

11.35 Местное время. Вести-Дагестан

14.30 Местное время. Вести-Дагестан

17.30 Местное время. Вести-Дагестан

18.20 Послесловие к Лондону. Рустам Хабилов, ММА

19.00 Акценты. Аналитическая программа Ильмана Алипупатова

19.30 Реклама

19.35 Местное время. Вести-Дагестан

РГВК

07.00 Время новостей Дагестана

07.30 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» Круглый стол «Конференция, посвященная проблемам родного языка в с. Касумкент»

08.10 Мультифильмы

08.40 X/f «Расул Гамзатов. Мой Дагестан. Исповедь»

10.30 Ток-шоу «Главная тема» с Алексеем Казаком

12.30 Время новостей Дагестана

12.55 Показ «Русский силуэт – 2015»

13.45 Д/f «Кубачинец, сын кубачинца»

14.10 «Подробности»

14.30 Время новостей Дагестана

14.50 Т/c «Владыка морей»

16.00 Мультифильмы

16.30 Время новостей Дагестана

16.50 X/f «Семь невест ефрейтора Збруева»

18.30 Мультифильмы

18.45 Передача на табасаранском языке «Мил»

19.30 Время новостей Дагестана

20.00 Время новостей. Махачкала

20.20 «Экологический вестник»

21.05 «Круглый стол»

21.50 Ретроспектива. «Память поколений» Араз Алиев

22.30 Время новостей Дагестана

23.00 Время новостей. Махачкала

23.20 Д/c «Загадочные места»

00.30 Время новостей Дагестана

01.00 Передача на табасаранском языке «Мил»

1.15 «Надеине со всеми».

2.05 «Надеине со всеми».

3.00 Новости.

3.05 «Надеине со всеми».

3.15 Т/c «После школы».

4.10 «Контрольная закупка».

ПЕРВЫЙ

5.00 «Доброе утро».

9.00 Новости.

9.20 «Контрольная закупка».

9.50 «Жить здорово!»

10.55 «Модный приговор».

12.00 Новости.

12.15 «Пусть говорят».

13.25 «Блобетка».

13.55 «Время покажет».

15.00 «Надеине со всеми».

15.15 «Время покажет».

16.00 «Мужское/Женское».

17.00 «Надеине со всеми».

18.00 «Вечерние новости».

18.45 «Двойной поженимся!»

19.50 «Пусть говорят».

21.00 «Время».

21.30 Т/c «Красная королева».

23.30 X/f «Вечерний Ургант».

0.00 «Познер».

1.00 Ночные новости.

1.15 «Время покажет».

2.05 «Надеине со всеми».

3.00 Новости.

3.15 Т/c «После школы».

4.10 «Контрольная закупка».

РОССИЯ 1

5.00 «Утро России».

9.00 «Вести».

9.15 «Утро России».

ТВЦ

9.55 «О самом главном».

11.00 «Вести».

11.35 «Местное время. Вести - Москва».

11.55 Т/c «Тайны следствия».

14.00 «Вести».

14.30 «Местное время. Вести - Москва».

17.00 «Вести».

14.50 «Вести. Дежурная часть».

15.00 Т/c «Гюльчатай. Ради любви».

17.00 «Вести».

17.30 «Местное время. Вести - Москва».

18.00 «Вечерний Ургант».

18.45 «Прямой эфир».

19.35 «Местное время. Вести - Москва».

20.00 «Право голоса».

21.45 «Петровка, 38».

22.00 «События».

23.30 «Городское собрание».

15.40 X/f «Пуанты для Плюшки».

17.30 «Город новостей».

17.40 Т/c «Цена жизни».

19.40 «События».

20.00 «Право голоса».

21.45 «Петровка, 38».

22.00 «События».

23.30 «Ледниковый парк».

23.05 «Без обмана».

13.00 «Званный ужин».

14.00 X/f «Неудержимые».

15.55 «Информационная программа 112».

12.30 «Новости».

13.00 «Званный ужин».

14.00 X/f «Понятие детективы».

15.50 Д/f «Джейми у себя дома».

16.50 Т/c «След». «Театр теней».

21.10 Т/c «След». «Театр теней».

12.40 «Сейчас».

12.25 Т/c «Последний мент».

13.30 Т/c «Момент истины».

0.05 «День ангела».

0.30-0.5.15 Т/c «Детективы».

12.10 «Боевик «Верные друзья».

15.10 «Драма «Однажды в Мумбае».

18.00 «Боевик «Обратный эффект».

21.00 «Боевик «Восстание».

ТВ Ц

6.00 «Настроение».

8.05 X/f «Одиссея капитана Блада».

10.55 «Тайны нашего кино».

11.30 «События».

11.50 «Постскриптум».

12.50 «В центре событий».

13.55 «Железная логика».

Спецрепортаж.

14.30 «События».

14.50 «Городское собрание».

15.40 X/f «Пуанты для Плюшки».

17.30 «Город новостей».

17.40 Т/c «Цена жизни».

19.40 «События».

20.00 «Право голоса».

21.45 «Петровка, 38».

22.00 «События».

23.30 «Ледниковый парк».

23.05 «Без обмана».

13.00 «Званный ужин».

14.00 X/f «Неудержимые».

15.55 «Информационная программа 112».

12.30 «Новости».

13.00 «Званный ужин».

14.00 X/f «Понять. Простить».

15.50 Д/f «Синтра. Вечная мечта о мировой империи».

17.30 «Мастера фортепианного искусства».

18.20 Д/f «Камиль Коро».

18.30 «Больше, чем любовь».

И. Ильинский и Т. Битрих-Бремеева.

19.15 «Спокойной ночи, малышы!».

19.30 «Новости культуры».

19.45 «Главная роль».

20.05 «Сати. Нескучная классика...» с К. Сканави и Д. Кирнарской.

20.45 «Живое слово».

21.25 Д/c «Завтра не умрет никого».

22.40 Д/f «Все проходит...»

23.30 Д/f «Гай Юлий Цезарь».

ИНДИЯ

0.00 Драма «Зов свободы».

3.00 Мелодрама «Наша семья».

10.00 Т/c «Убойная сила».

«Мера пресечения».

11.40 Т/c «Убойная сила».

«Кредит доверия».

12.00 «Сериал».

13.30 Т/c «Убойная сила».

«Кредит доверия».

13.20 Т/c «Убойная сила».

«Двойной угар».

19.00 «Секреты индийской кухни».

9.35 «Путешествие по Индии: Бангалор».

23.55 «Худсовет».

0.00 «Энгигма». Дмитрий Алексеев.

0.40 «Мастера

среда, 23 марта

ТВ ДАГЕСТАН

РОССИЯ

08.05-08.08 Местное время. Вести-Дагестан

08.36-08.41 Местное время. Вести-Дагестан

09.00 Канал национального вещания «Шалбуздаг» (на лезгинском языке)

11.35 Местное время. Вести-Дагестан

14.30 Местное время. Вести-Дагестан

17.30 Местное время. Вести-Дагестан

18.20 Парламентский вестник

18.50 «Мы» Танцы это наша жизнь! Дети Кавказа

19.30 Реклама

19.35 Местное время. Вести-Дагестан

РГВК

07.00 Время новостей Дагестана

07.15 Передача на лакском языке «Адамти ва альп»

08.00 Мультифильмы

08.30 Время новостей Дагестана

08.45 Д/ф «Венесуэла глазами гурмана»

09.20 X/f «Погоня»

11.50 «Бизнес Дагестана»

12.30 Время новостей Дагестана

12.55 «Правовое поле»

13.35 «Профессионал» Службы экстренной помощи

14.10 «Подробности»

14.30 Время новостей Дагестана

14.50 Т/c «Владыка морей»

16.00 Мультифильмы

16.30 Время новостей Дагестана

16.50 X/f «Республика ШКИД»

18.45 Передача на дагестанском языке «Адамти ва замана»

19.30 Время новостей Дагестана

20.00 Время новостей. Махачкала

20.20 «Парламентский вестник»

20.50 «Гонг»

21.20 «Жилой мир»

21.50 «Вдохновение»

22.30 Время новостей Дагестана

23.00 Время новостей Махачкала

23.20 «Аутодафе»

00.30 Время новостей Дагестана

01.00 Передача на дагестанском языке «Адамти ва замана» Обрядовая культура селения Кичигамри Серокалинского района

01.35 Т/c «Владыка морей»

02.40 «Гонг»

03.05 X/f «Желтый дьявол»

05.00 «Жилой мир»

05.20 X/f «Республика ШКИД»

21.00 «Первый»

5.00 «Доброе утро».

9.00 Новости.

9.20 «Контрольная закупка».

9.50 «Жить здорово!»

10.55 «Модный приговор».

12.00 Новости.

12.15 «Пусть говорят».

13.25 «Таблетка».

13.55 «Время покажет».

15.00 Новости.

15.15 «Время покажет».

16.00 «Мужское/Женское»

17.00 «Наедине со всеми».

18.00 «Вечерние новости».

18.45 «Давай поженимся!»

19.50 «Пусть говорят».

21.00 «Время».

21.35 Т/c «Лестница в небеса».

23.45 «Вечерний Ургант».

0.20 Ночные новости.

0.35 «Политика».

1.40 «Наедине со всеми».

2.35 «Время покажет».

3.00 Новости.

3.05 «Время покажет».

3.25 Т/c «После школы».

4.20 «Контрольная закупка».

РОССИЯ 1

5.00 «Утро России».

9.00 «Вести».

9.15 «Утро России».

9.55 «О самом главном».

11.00 «Вести».

11.55 Т/c «Тайны следствия».

14.00 «Вести».

14.30 «Местное время. Вести - Москва».

14.50 «Вести. Дежурная часть».

15.00 Т/c «Юльчатай. Ради любви».

17.00 «Вести».

17.30 «Местное время. Вести - Москва».

19.35 «Местное время. Вести - Москва».

21.00 «Время».

21.35 Т/c «Лестница в небеса».

23.45 «Таблетка».

13.55 «Время покажет».

15.00 Новости.

15.15 «Время покажет».

16.00 «Мужское/Женское»

17.00 «Наедине со всеми».

18.00 «Вечерние новости».

18.45 «Давай поженимся!»

19.50 «Пусть говорят».

21.00 «Время».

21.35 Т/c «Лестница в небеса».

23.45 «Вечерний Ургант».

0.20 Ночные новости.

0.35 «Политика».

1.40 «Наедине со всеми».

2.35 «Время покажет».

3.00 Новости.

3.05 «На ночь глядя».

3.30 «Время покажет».

3.50 «На ночь глядя».

4.20 «Контрольная закупка».

ЛЕСТИЦА В НЕБЕСА

ЗВЕЗДА

0.55 «Место встречи».

2.00 «Квартирный вопрос».

3.00 Т/c «Алиби» на двоих».

ТВЦ

6.00 Т/c «Супруги».

6.00 «Новости дня».

9.15 Т/c «Берега»

9.50 Т/c «Офицеры. Одна судьба на двоих»

10.00 Военные новости.

10.05 Т/c «Офицеры. Одна судьба на двоих»

12.10 «Особая статья».

13.00 «Новости дня».

13.15 Т/c «Освобождение».

14.00 «Право голоса».

14.30 «События».

15.40 X/f «Папа напрокат»

17.30 «Город новостей».

17.40 Т/c «Цена жизни».

19.40 «События».

20.00 «Право голоса».

21.45 «Петровка, 38».

22.00 «События».

22.30 «Линия защиты».

23.05 «Хроники московского быта. Юбилей генсека».

0.00 «События. 25-й час».

0.25 «Русский вопрос».

1.10 Т/c «Пуаро Агаты Кристи» (Великобритания).

13.40 «Мой герой».

14.30 «События».

15.40 «Прощание. Джунга».

17.40 Т/c «Цена жизни».

19.40 «События».

20.00 «Право голоса».

21.45 «Петровка, 38».

22.00 «События».

22.30 «Любовь и защита».

23.15 X/f «Игра без правил».

3.00 Детектив «Миф об идеальном мужчине»

5.00 Т/c «Расследования Мердока» (Канада).

18.00 «Говорим и показываем».

19.00 «Сегодня».

20.00 «Право голоса».

21.45 «Петровка, 38».

22.00 «События».

22.30 «Любовь и защита».

23.15 X/f «Игра без правил».

3.00 Детектив «Миф об идеальном мужчине»

5.00 Т/c «Расследования Мердока» (Канада).

18.00 «Говорим и показываем».

19.00 «Сегодня».

20.00 «Право голоса».

21.45 «Петровка, 38».

22.00 «События».

22.30 «Любовь и защита».

23.15 X/f «Игра без правил».

3.00 Детектив «Миф об идеальном мужчине»

5.00 Т/c «Расследования Мердока» (Канада).

18.00 «Говорим и показываем».

19.00 «Сегодня».

20.00 «Право голоса».

21.45 «Петровка, 38».

22.00 «События».

22.30 «Любовь и защита».

23.15 X/f «Игра без правил».

3.00 Детектив «Миф об идеальном мужчине»

ПЯТНИЦА, 25 марта

ТВ ДАГЕСТАН

РОССИЯ

- 08.05-08.08 Местное время. Вести-Дагестан
08.36-08.41 Местное время. Вести-Дагестан
11.35 Местное время. Вести-Дагестан
14.30 Местное время. Вести-Дагестан
17.30 Местное время. Вести-Дагестан
18.15 Реклама
18.20 Мир Вашему дому
18.40 Один день из жизни Ф.Абалаева
18.55 Дагестан спортивный
19.10 Вести-дежурная часть
19.30 Реклама
19.35 Местное время. Вести-Дагестан
РГВК

- 07.00 Время новостей Дагестана
07.15 Передача на аварском языке «Гладанги гамалги заманги»
08.00 Обзор газеты «Хакикуват»
08.15 Мультифильм
08.30 Время новостей Дагестана
08.45 Д/ф «Венесуэла глазами гурмана»
09.20 X/f «Есения»
11.35 Пятничная проповедь. Прямая трансляция из Центральной Джума-мечети г. Махачкалы
12.10 Золотая коллекция фильмов о родном крае. Д/ф «Горские сказы»
12.30 Время новостей Дагестана
12.55 «Агросектор»
13.25 «Вернисаж». Выставка С. Тихилова «Камни в горах»
13.50 «На виду. Спорт»

14.30 Время новостей Дагестана

14.50 Т/с «Владыка морей»

16.00 Мультфильмы

16.55 Концерт «Музикальный майдан»

18.10 Обзор газеты «Дагестанская правда»

18.20 «Наши дети»

18.45 Передача на кумыкском языке «Заманлар гете, хальк гетмес»

19.30 Время новостей Дагестана

20.00 Время новостей Махачкалы

20.20 «Подробности»

20.40 «Здоровье»

21.20 Пятничная проповедь в Центральной Джума-мечети г. Махачкалы

21.50 «Разумный взгляд»

22.30 Время новостей Дагестана

23.00 Время новостей Махачкалы

23.20 Сессия НС РД

00.30 Время новостей Дагестана

01.00 Передача на кумыкском языке «Заманлар гете, хальк гетмес»

01.35 Т/с «Владыка морей»

02.40 X/f «В поисках»

04.55 «Разумный взгляд»

05.25 X/f «Листопад»

ПЕРВЫЙ

5.00 «Доброе утро»

9.00 «Новости»

9.20 «Контрольная закупка»

9.50 «Жить здорово!»

10.55 «Модный приговор»

12.00 «Новости»

12.15 «Пусть говорят»

13.25 «Таблетка»

13.55 «Время покажет»

15.00 «Новости»

15.15 «Время покажет»

16.00 «Музыкальное Женское»

17.00 «Жди меня»

18.00 Вечерние новости

18.45 X/f «Человек и закон с А. Гимановым»

19.50 Телегра «Поле чудес»

13.50 «На виду. Спорт»

- 21.00 «Время»
21.30 «Голос. Дети»
23.20 «Вечерний Ургант»
0.20 «Масторожни - идеальный итальянец»

1.20 «Билли Джоэл. Окно в Россию»

2.50 Т/с «После школы»

3.45 X/f «Ликвидатор»

5.25 «Контрольная закупка»

РОССИЯ 1

5.00 «Утро России»

9.00 «Вести»

9.15 «Утро России»

9.55 «О самом главном»

11.00 «Вести»

11.35 «Местное время. Вести - Москва»

11.55 Т/с «Тайны следствия»

14.00 «Вести»

14.30 «Местное время. Вести - Москва»

15.00 X/f «От сердца к сердцу»

17.00 «Вести»

17.30 «Местное время. Вести - Москва»

17.50 «Вести»

18.15 «Прямой эфир»

19.35 «Местное время. Вести - Москва»

20.00 «Вести»

21.00 «Измайловский парк»

23.00 X/f «Совсем другая жизнь»

3.05 «Комната смеха»

- 19.00 «Сегодня»
19.25 ЧП. Расследование.
19.40 Т/с «Морские дьяволы. Смерти»

21.20 Большинство.

0.25 Т/с «Хмуров»

1.25 «Место встречи»

2.30 «Дикий мир»

3.05 Т/с «Алиби» на двоих»

ТВЦ

6.00 «Настроение»

8.00 X/f «Поезд вне расписания»

9.35 Детектив «Сыщик»

11.30 «События»

11.50 «Сыщик». детектива.

12.35 Т/с «Пуаро Агаты Кристи» (Великобритания)

13.40 «Мой герой»

14.30 «События»

14.50 «Советские мафии. Дело мышников»

15.40 X/f «Разрешите тебя поцеловать»

17.30 «Город новостей»

17.40 X/f «Дорогой мой человек»

19.40 «В центре событий»

20.40 «Право голоса»

22.00 «События»

22.30 «Приют комедиантов»

0.25 Т/с «Пуаро Агаты Кристи» (Великобритания)

1.25 «Петровка, 38»

2.35 X/f «Рядом с нами»

4.20 Д/ф «Олег Басилашвили. Неужели это я?»

5.25 «Осторожно, мошенники!»

ЗВЕЗДА

6.00 Т/с «Кедр» пронаает небо»

9.00 Новости дня.

9.15 Т/с «Кедр» пронаает небо»

10.00 Военные новости.

10.20 Т/с «Москва. Три вокзала»

12.10 Д/с «Герои России». «Вячеслав Бочаров»

13.00 Новости дня.

13.15 Д/с «Освобождение».

13.50 «Место встречи»

14.55 «Зеркало для героя»

14.00 Военные новости.

16.20 Т/с «Улицы разбитых фонарей»

18.00 Новости дня.

18.30 X/f «Лекарство против страха»

- 20.25 X/f «Потерпевшие претензий не имеют»
22.20 X/f «Потерпевшие претензий не имеют»
22.45 X/f «Кодекс молчания»

1.45 X/f «Никто, кроме нас...»

4.05 X/f «Зайчик»

REN TV

5.00 «Территория заблуждений с Игорем Прокопенко»

7.00 Утро на 5»

9.30 «Место происшествия»

10.00 «Сейчас»

10.40 Боевик «Ва-банк» (Польша)

12.00 «Сейчас»

12.40 Боевик «Ва-банк» (Польша)

13.35 Боевик «Ва-банк 2» (Польша)

15.30 «Сейчас»

16.10 Комедия «Секс-миссия, или Новые амазонки» (Польша)

18.30 «Сейчас»

19.50 Т/с «След». «Ошибки прокурора»

20.35 Т/с «След». Как спрятать лист?

21.20 Т/с «След». «Нож»

22.10 Т/с «След». «Охота на ведьм»

22.55 Т/с «След». «Дура»

23.40 Т/с «След». «Папина дочка»

0.35 Т/с «След». «Смертельная любовь»

1.25 Т/с «Детективы». «Наследный притч»

2.10 Т/с «Детективы». «Пророк»

20.00 X/f «Красная планета» (США - Австралия)

22.00 X/f «Контакт» (США)

0.50 X/f «Спаун». (США)

2.40 X/f «Хранитель». (США)

4.30 X/f «Контакт». (США)

ПЕТЕРБУРГ - 5 КАНАЛ

6.00 «Сейчас»

6.10 «Момент истины»

7.00 Утро на 5»

9.30 «Место происшествия»

10.00 «Сейчас»

10.40 Боевик «Ва-банк» (Польша)

12.00 «Сейчас»

12.40 Боевик «Ва-банк» (Польша)

13.35 Боевик «Ва-банк 2» (Польша)

15.30 «Сейчас»

16.10 Комедия «Секс-миссия, или Новые амазонки» (Польша)

18.00 6 кадров.

ВОСКРЕСЕНЬЕ, 27 марта

ТВ ДАГЕСТАН

РОССИЯ

10.20 Местное время.
Вести Дагестан.
События недели.
Информационно-аналитическая программа

РГВК

07.00 Время новостей Дагестана

07.15 Д/ф «Моя маленькая Родина. Цовкра»

07.50 Мультифильмы

08.30 Время новостей Дагестана

08.45 X/f «Три толстяка»

10.25 «Интер-диалог»

11.05 «Страна гор» представляет: «Главный редактор»

11.50 Мультифильм

12.00 «Наши дети»

12.20 X/f «Медовый месяц»

14.00 Концерт «Премия года 2014» (г. Дербент)

17.30 «Человек и право»

18.45 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» Круглый стол «Конференция, посвященная проблемам родного языка в с. Касумкент» Часть 2

19.30 Время новостей Дагестана. Итоги

20.00 Мультифильмы

20.30 «Главная тема» с Алексеем Казаком

22.30 Время новостей Дагестана. Итоги

23.00 X/f «Убийство на улице Данте»

01.00 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» Круглый стол «Конференция, посвященная проблемам родного языка в с. Касумкент» Часть 2

01.35 X/f «Зулусы»

03.45 «Главная тема» с Алексеем Казаком

05.30 X/f «Медовый месяц»

ПЕРВЫЙ

6.00 Новости.

6.10 Т/с «Парфюмерша».

8.10 «Армейский магазин».

8.40 М/с «Смешарики. Пингвик».

8.55 «Здоровье».

10.00 Новости.

10.15 «Непутевые заметки».

10.35 «Пока все дома».

11.25 «Фазенда».

12.00 Новости.

12.15 «Открытие Китая».

12.45 «Гости по воскресеньям»

13.40 Комедия «Каникулы строгого режима».

15.50 «Черно-белое».

16.55 «Голос. Дети».

18.45 «Клуб веселых и находчивых». Высшая лига.

21.00 Воскресное «Время»

22.30 «Что? Где? Когда?»

Весенняя серия игр.

23.40 X/f «Клеймо ангелов: Мизерере».

1.40 X/f «Скандалный дневник».

3.25 «Модный приговор».

4.25 «Контрольная закупка».

РОССИЯ 1

5.10 Детектив «Без права на ошибку».

7.00 «Мульт утро».

7.30 «Сам себе режиссер».

8.20 «Смехопанорама».

8.50 «Утренняя почта».

9.30 «Сто к одному».

10.20 «Местное время. Вести - Москва».

Неделя в городе.

11.00 «Вести».

11.10 «Смеяться разрешается».

13.05 X/f «Недотрога».

14.00 «Вести».

14.20 X/f «Недотрога».

17.30 «Танцы со Звездами».

20.00 «Вести недели».

22.00 Воскресный вечер с Владимиром Соловьевым».

0.30 Т/с «По горячим следам»

2.35 «Проклятие клана Онассисов».

3.30 «Смехопанорама».

ТВЦ

19.00 «Акценты недели».

20.00 Боевик «По следу зверя»

23.50 Т/с «Ржавчина».

1.45 «Нош космос».

2.40 «Дикий мир».

3.05 Т/с «Топтуны».

3.05 Т/с «Топтуны».

5.40 X/f «Печки-лавочки».

7.35 «Фактор жизни».

8.10 X/f «Мы с Вами где-то встречались».

10.00 Д/ф «Инна Ульянова. В любви я Эйнштейн»

10.55 «Барышня и кулинар».

11.30 «События».

11.45 X/f «Дорогой мой человек».

13.50 «Смех с доставкой на дом».

14.30 «Московская неделя».

15.00 X/f «Отдам жену в хорошие руки».

16.55 X/f «Билет на двоих».

20.50 Т/с «Саквояж со светлым будущим».

0.50 «События».

1.05 «Петровка, 38».

1.15 X/f «Разрешите тебя позововать».

3.05 X/f «Райское яблочко».

4.45 Д/ф «Жанна Болотова. Девушка с характером».

5.30 «Марш-брюсок».

ЗВЕЗДА

6.00 Т/с «Соловей».

7.00 «Центральное телевидение».

8.00 «Сегодня».

8.15 «Русское лото Плюс».

8.50 «Их нравы».

9.25 «Едим дома».

10.00 «Сегодня».

10.20 «Первая передача».

11.00 «Чудо техники».

11.55 «Дачный ответ».

13.00 «Сегодня».

13.20 «НашПотребНадзор».

Не дай себя обмануть!

14.20 «Поехали, поедим!»

15.10 «Своя игра».

16.00 «Сегодня».

16.20 Т/с «Мент в законе».

18.00 «Следствие вели...»

HTB

13.15 Д/с «Оружие победы»

14.00 Т/с «Охота на пираньи»

18.00 Новости. Главное.

18.35 «Особая статья».

19.30 Д/с «Легенды советского сыска. Годы войны».

22.00 Новости дня.

22.20 Д/с «Легенды советского сыска».

10.00 «Соль».

1.30 «Военная тайна с Игорем Прокопенко».

ПЕТЕРБУРГ - 5 КАНАЛ

8.55 М/ф «Ну, погоди!»

10.00 «Сейчас».

10.10 «Истории из будущего» с М. Ковалевчиком.

11.00 Мелодрама «Ты есть...»

13.05 Комедия «Ты - мне, я - тебе!»

14.50 Комедия «На кого Бог пошлет».

16.20 Мелодрама «Калачи».

18.00 Главное.

19.30-23.5 Т/с «Убойная сила».

21.00 Драма «Рам и Балрам».

REN TV

6.00 X/f «Хоттабыч».

8.00 «Слава роду!»

9.50 «Поклонение памперсов»

11.50 Т/с «Глухарь».

13.00 «Новости дня».

ТНТ с 21 по 27 марта

ПОНЕДЕЛЬНИК

9.10 Новости.

Яран сувар - ши йикъара

Векил ТАРХАРОВ

Лезгийри, дегь девиррилай гаттунна, къенин юкъузни къейдздавай суваррикай сад Яран сувар я. Ам Дагъустандин маса халкъарини хъсан дережада аваз къиле тухузва. Яран сувариз табасаранри - Эбелцан, агуули - Эвелцан, рутули - Эр, азербайжанвирри - Новруз лугъузва. Яран сувари хуррун майишатдин цийи йис алуънавайди лишанламишава. "Яр" гафунихъ лезги чала са шумуд мана ава: сегъер, къаниди, яру. Дағвийирин хурурн майишатдин календарда лагъайтла, 22-мартидилай 4-апрелдади давам жезвай вахтунизни яр лугъузва.

2013-йисуз "Настоящее время" газетдиз алым ва шаир Фейзудин Нагиеван "Яран сувар" - ракъинин гатфарин сувар тъвар алай мақыла ақыннат. Авторди гысабазавайлал, лезгийрин суварин арада виридалайни гүзелди Яран сувар" я. Ада 22-мартидилай ийифиз алуъздавай Ракъинин сувар лишанламишава. Яран суварин яржарикай рахадайла, Ф. Нагиева къейдздавайлал, лезгийрин умъурда жуъреба-жуъре динри сада-сад эвезднатлани (мажусивал, хашпаратирин дин, Ислам), абуру чин аледар хузвана. "Гыч са диндивайни абур арадай ақудиз, терг ийиз хъанач. Лезгияр гъуцирихъ агъазва ва мукъвал-мукъвал абурухъ элкъенни ийизва: ракъинин гүздивай эквни чимивал гун, цун гүздивай инсаниятдин тухум ажгульу рутьеривай хуны, вацран гүздивай инсанар мульъубатдикайни умудрикай магърум тавун... талабазава..." - хъизиза авторди. Мажалада гъакини Яран сувариз мажусивиллини лишанар хас тирдакайни гегъеншдиз раханва.

Гъакъикъатдани, Яран сувар мукъва жедайла, гилани чи бязи хъвера инсанри чин гылиерик яру гъалар акалзава. Гүя гылиник яру гъал акалай кас азаррикайни бедбаҳтилерикай хъуда лугъузва. Садбуру Яран ийифиз хъийизвай цалай хкадарзава ва икъл авуналди чеб гунағрикай азад жезва лугъуз фикирзава. И ва маса къетенвилери Яран сувар гъакъикъатдани мажусийрин сувар тирди тестикъарзава. Гъавилий эхиримжи йисара гзафбуру, иллаки жегъилри, ам къейдзамач. Сад тир Аллагъадиз икрамзавайбуру лагъайтла, и сувар михъиз инкарзава.

Интернетда авай социальный сетрикай сана лезгийри Яран суварикай чин фикирар, зендер лугъузлавай. Садбуру ам чи руғьдин девлет, бубайрилай атанвай аманат я, ам хвена ва гележегдин неシリлал агақъарна кланзайдакай хъизизвай. Яран сувариз мажусийрин къетенвилер хас тирвилляй ам михъиз арадай ақудунин терефдал алайбүрнин ава. Бязибуру Яран сувар гатфар алуънавайдакай хабар гузвой сувар тирди тестикъарзава ва ам мажусивлиз хас лишанар худна къиле тухун теклифзава. Эхиримжидан тереф рахунра иштиракзава гзафбуру хвена.

Гъар са девирдихъ вичин цийивилер ава. Са шакни алачиз, абуру яшайишдин вири хилериз таъсирзава. Эгер вилкандай лезгийрихъ шумуд гъуц авайтла, алай вахтунда чи ватанэгълийри, халип мусурмари хъиз, Сад тир Аллагъадиз икрамзава. Дегь девирра яшамиш хъайи чи бубайрихъ са, къенин йикъян неシリлрихъ маса жуъредин къатунар, фикирар ава. Яран сувариз хас хейлин ериярни яваш-яваш арадай ақыннава. Инсанар, гылиник яру гъал акаланалди, чипик азарар ақат тийидайдахъ, цалай хкадаруналди, чеб гунағрикай михъи жедайдахъ ағазмач. Гъавилий гзафбуру Яран сувар къейддайла ихътин краарл амалзамач.

Эхиримжи йисара Лезгистандин гзаф хуърера Яран сувар цаяр хъувуналди, жуъреба-жуъре наз-нэмитар алай сүфрайар ачууналди, зуъне-далдам ягъуналди, межлисар къурмишналди, гъар жуъредин ақтахунар тешкилуналди къейдзава. Россиядин шегъерра в къецеуптан улъквейра авай лезгийрин милли тешкилатрини Яран сувар шувини дережада аваз къиле тухузва, вижевай концерттар къурмишзава.

Дагъустандин руководстводи алай вахтунда тариҳдин, культурдин ивирап хъуниз, еримлу авуниз иллаки къетен фикир гузва. И кар себеб я, Яран суварни цийи дережадиз ақыннава. Мисал яз, аллатай йисуз лезгийрин сувар Дербент шегъерда республикадин дережада аваз къиле тухвана. Къиблепатан Дагъустандин районрин векилри шегъердин майдандал милли майданар тешкилна ва Яран сувар жуъреба-жуъре халкъари гъихътин къайдада къейдзаватла къалурна.

Акваздавайвал, чи йикъара Яран сувар бинедилай вичиз хас гзаф ерийрикай магърум хъанватлани, гегъеншдаказ, гурлудаказ, вини дережада аваз тешкилзава. Мумкин я инлай къулухъ адсан сергъятар мадни гъяркъув, вожиблувал мадни еке жеда. Гъар гъикъялни, чаз чи ватанэгълийриз гатфарин сувар тебрикъиз кланзава. Къуй Лезгистанда ислягъвили ағавалграй, къуй чи чилел берекатарни мел-мехъярар артух хурайр.

Сувар мубаракрай, гъурметлу ватанэгълияр!

Эфруз РЕГЬИМОВА

Яран сувар

(Тамашадай чук)

Ярбиче баде: - Я къузууд, чна амай къвалахар къутягъдалди и аялар вуна алдахар.

Ярал буба (галатна къулан патав ацуъзава): - Ша, чан хтулар, чун "Лув гуда гъа, лув гуда" къугъуван.

Күгни Плаш бубадин патав ацуъзава. Бубади са цам къачуна, чилел алтадиз-алтадиз, абуруз къугъунин шартлар лугъузва.

Ярал буба: - Килиг, чан хтулар, за гъайванринни къушарин тъварар къаз, и цам хкажиз "Лув гуда гъа, лув гуда" лугъурвал я. Къуне за тъвар къур зат! лув гудайди ятла, гъиль хкажун лазим я, тахъайтла въть.

Лув гуз тежедайдан тъвар къурла гъиль хкажайдан пелел за цивин алтадда. Чир хъанани?

Къедани санал: - Чир хъана, чан буба.

Ярал буба: - Раб хъиз иви хкудда, вич ятарай ақуудда. Виряг гъида дарман яз, ам зили я, гъайван яз. Лув гуда гъа, лув гуда.

Куга гъиль хкажава, Плаш въть. Бубади цивиндив Куган пелел лишан тазва. Плаш хъурезва. Бубади маса гъайванрикай лугъузва.

Ярал буба: - Лув гудайла язва ам Чемерукдин хъел. Чубарук я адан тъвар, Айванрик таз гел.

Лув гуда гъа, лув гуда.

Аяпри къедани гъиль хкажава. Ярал бубади разивал къалурна, абуруз гъардаз са кака гузва. Аяриз хвеши жезва. Чин къвалахар къилиз ақудай рушарни абурув агатзава.

Ярбике: - Чан буба, чунни къугъуван ман.

Ярал буба: - Ша, чан балаяр,

квэз чир хъун горек я, и къугъунар анжак вахт хъсан алудун паталди въть, гъакъ чирвилер артухарун паталди тешкилзавайди я. Къугъунрихъ чин къайдаяр, гъакини жаза-яр ава. Къайдайрал амал тавурла, жазайриз таб гана кланзава. Вирида хъсандин яб акала. (Ада вичин къаридивай са дасмал къачузва) За жуван фикирда къунвай къушракай са бязи гафар лугъуз-лугъуз и дасмалдив адсан къилин, къвачерин ва маса чайкирн къалубар къалурда ва, "лув гуда гъа, лув гуда" лагъана, и дасмал галтадда, ахла квевай ам гъиль къуш ятла хабар къада. Низ чир хъайтла, дасмал гъадав вугуда.

Хангүц: - Я буба, тамуз фидайла чна ихътин са меслят авунай: за къланчар къватла, Къватли-Къватлаша кълемар, Ремецла таран кул патал циплихар, Хъилеца кала хрун патал - шумъядин тъвалар. Ремецлац акуна хви, Хъилеца, вичин къвалах тавуна, хъархъу таран хилер атлаз, писпияр расзава. Ремецла ам къвалахиз мажбурна. Гъавилий Хъилеца хъелнава.

Ярал буба (сөгънедин вилик къвезва): - Агата кван, Хъилеца. (Хъилеца къвезва). Ремецла, вунни ша кван. (Ремецла атана Хъилеца патав акъваззава).

Хъилеца (Ремецла килигна, айгъамдив): - Кимидалан къил, бурукъудан вил вун тир.

Ярал буба: - Яран чываз хъель хъайи ксарис бубайри икъ лугъудай: - Я хъель хъудай хъилен къуль, Хъсан кар туш хъилер хъун. Хъель хъудайди сев жеди, Адан бахтар къев жеди.

(Вири хъурезва, бубади давармарзава). Гъа, лагъ кван гила, низ сев жез къандач.

Вири хъурезва.
Ремецла: - Зазни жез къандач.

Вири мадни гурлуз хъурезва.
Ярал буба: - Квекай садазни сев жез къланзачтла, гъил-гъилиз, къуль-къульнуз яна, дуст хъухъ. Гъич къилепал алудмир, Яран сувариз хъель хъун гунаш я. Хъелнавай-бур вири дуст жер къван я. Гъа кван садра (Абуров гъил-гъиле къаз тазва).

Вирида капарязава.

Ярал буба: - Гъвшаш кван гила Хъилеца атланвай хъархъу тъвалар. (Гъизва). Иниш ша, Хъилеца, вуна писпияр раса, зани балабан расда. Амма писпи расдайла икъ лагъ: "Ядакат, къур хкат, зи писпидик ван акат. Зи писпидик ван кутур, ламран къвачик къван кутур".

садани байихзавач. Бубади мад гъилера къушран лишанар тикрайла Хангүц лув гуззвай дагъдин лекърен лишанар садазни чир жезвач.

Вирида кисна фикирдай Чавуз Хангүц, Къватли-Къватлаша, Ремецла в Хъилеца къвализ гъахъзава, амма

садани байихзавач. Бубади мад гъилера къушран лишанар тикрайла Хангүц лув гуззвай дагъдин лекърен лишанар садазни чир жезвач. Вирида кисна фикирдай Чавуз Хангүц лув гуззвай дагъдин лекърен лишанар садазни чир жезвач. Вирида хъсандин яб акала. (Ада вичин къаридивай са дасмал къачузва) За жуван фикирда къунвай къушракай са бязи гафар лугъуз-лугъуз и дасмалдив адсан къилин, къвачерин ва маса чайкирн къалубар къалурда ва, "лув гуда гъа, лув гуда" лагъана, и дасмал галтадда, ахла квевай ам гъиль къуш ятла хабар къада. Низ чир хъайтла, дасмал гъадав вугуда.

Хангүц: - Дагъдин лекъре я а къушран тъвар. Цавун аршда лув гуда, гъиль къайдайла къив гуда.

Вичини лекъре хъиз къив гана, йигин макъамдал илигизава. Тамай хтай гадайри (Хъилеца лекъри) Хангүцахъ галас къульзава. Хъилеца пашман яз акур бубадик къалабулух ақатзава.

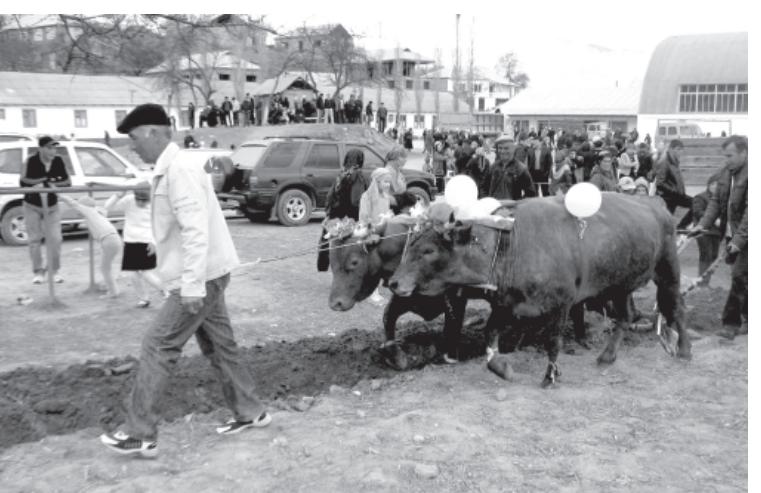
Ярал буба: - Хангүц, хийир хъуй, Хъилеца мад вуч хъанва?

Рушар (санал мани лугъузва): - Писпидал ван алаз хъуй, Зуъне-далдам алаз хъуй. Макъам ягъзавай гада, Вазни рушар ақаз хъуй.

Жагъура са тават на, Жуван вили къадайвал. Фад ракъура илчияр, Яран меҳъер жедайвал.

Сөгънедин къулухъай зуънерейрин ван къвезва. Рушари мани лугъуз-лугъуз, къульзава. Перде къев жезва.

("Яран сувар" қтабдай. Баку - 2006)

Забит Ризванов 90 йис

Виктегъ ва михъи инсан

Арбен Къардаш,
Дагъустандин Госпремиядин лауреат

Садра лезгийрин чехи шаир ва арифдар Забит РИЗВАНОВА лагъанай: "Халис итим къве кардал пашман жеда: сад - вич дуныядал атунал, садни - дуныядилай хъфинал". Адан хатур гзаф къанзай шаир-сатирик Жамидин а келимадиз ихтигин баян ганай: "Ам (З.Ризванов - А.К.) дуныядал атунал лагъайтла, чун садни пашман хъанач, амма ам дуныядилай икъван фад хъфинал чун вири пашман я. Килигайла, ам, гъя чун хъиз, адемдин инсан тир, амма ам чалай са тимил намуслу,

са тимил виктегъ, са тимил мергъяматлу, са тимил миляим, са тимил михъи инсан хъана". Гила Жамидин муаллими чи арада амач, анжас адан и гафарал рази тежедай кас чи арайра бажагъат ава.

Забит РИЗВАНОВ

ВЕСИ

З аг и дуныядя такур зат! амач. За халис дуствиликайни лезет къачуна, зун акъалтай хайнвиллини кана. Захъ умъурда зун ва заз къандин хъана. Зак мутьуббатдини луввар кутуна, чаравилини зи гъям артухарна. Заз етимвиллин мусибатни чир хъана, бубавилин гъиссни. Амма абурупай виридалайни виниди за зи хай халкъдиз къулгугъа авун яз гъисабна.

Иердаз иер рикъни хъанайтла, виктегъдаз цай хътин умъурни ганайтла! Иервал - дишегълидиз, виктегъвал итимдиз хас я. Бахт бедбаҳтилай гъульгъуниз къеда. Чехи гъалибвал гъвечи агалкъунрикай ибарат я. Са метлеб рикъ авай итимрин фикирар чара хъайтла, абурупай тақирдадайни виниди за зи хай халкъдиз къулгугъа авун яз гъисабна.

Умъурдин къанунар виридал сад я. И дуныядя гъя са вахтунда гъям михъ, гъамни чехи итим хъунухъ мумкин туш. Умъур - түрфян я, түрфандин хура ақваздай виктегъ ксар къанда. Түрфандай рехъ жагъурдайди ирит я. Умъур яшамиш хъун паталди ганвайди я. Сад ава - жув патал, сад ава - халкъ патал. Анжас са вич паталди алахънавайдаз халкъдин къайгъуда авайди тақлан жеда. Умъурдин къимет гзаф яшамиш хъун въя, адан гъакъыкъи къимет чир хъун я. Чехи мурод авачирдаз чехи умъурни жеда.

Секиндаказ яшамиш жезвайди атланвай тар я, вичин умъурдайлай рази кас къизвай къанчи я. Руғьдин азаб чуғун тавурдакай, яшайшдин дарвилер тақурдакай халкъдин рикъел аламукъдай, гъульмет авай кас жеда.

Зулумкаррин рикъел, сурар акурла, хъультул жеда. Ясдал фидайла, инсанриз садас сад паро къан жеда. Мейит кучудайла, вирибурун рикъела реғым гъатда. Къиникикай кичезавайдавай умъурдин четин рекъерай виликди физ жеда. Къиники итим, гъина хъайтла, жагъурда. Къенвайдаз ийизвай гъульметарни иғъсандин мярекат чан аламай-бур патал я.

Жегъилри къульзум итимдивай иритвал тарабда. Къульзум итимдивай лагъайтла, вич гъинал ва гъикъ кучудатла, гъадакай фикирда. Жегъилвал - ханвал, къульзумвал къанвал я. Вичел пис тараб атункай киче тушириди женгер-ра виктегъ жеда.

Рикъ михъи инсан вирт авай къунуя я: вири адал алтуг жеда. Халис ийтдиз вичин виктегъвилай хабар жериди туш; адан иритвал къатлайбай неслир я. Игътияни кичевал

Ризванрин Дадашбаладин хва Забит 1926-йисан 26-январдиз Къар райондин Манкъули хуъре азъваллу лежбер-малдарин хизанды дидедиз хъана. Ватандин Чехи дяведин вахтунда ада туд ийисуз (1944-1946) аскервална, гуъгуънлай Бакудин вини дөрежсадин партшикола акъалттарна ва жуъреба-жуъре жавабдар къуллугърал къвалахна. Амма Забит Ризванова къве чкадал пай хънавай лезги халкъ сад хъувун патал вичин умъурда авур къван къвалахар, чукур къван зегъметар рикъелай алуна виже къведайбай туш, неслирз тунвай адан яратмишунрин ирс вири чапна халкъдив агакъарна къанзайди я.

Чи эдебиятда Забит Ризванова Чехи чка къунва. Адан сад лагъай ктаб ("Дадашан дустар") 1959-ийисуз Махачкъалада акъятнай. Ахна Бакуда, Махачкъалада ва Москвада "Шагънабатдин сел", "Гар чуылда жеда", "Гъвечи къел", "Мисклилар", "Илгъамдин пери", "Къелни фу", "Пайгъамбардин къашу пайдах", "История лезгин", "Ветер любит простор", "Самур вакъун къиблет пата" ктабриз дуныядин эке акуна. Адан тарихдин Чехи эсеррикай сад ("Гъажи Давуд" роман) «Самур» журналида ва "Лезги газетди" гъя са вахтунда (1993-1994-йисар) тамамдаказ чапнай. Ада лезгийрин къагъриманин виллин этос "Шарвали" къватла, Байрам Салимоваш галаз санал ам къайдадиз гъана, халкъдив агакъарна.

Яргъалди чукур азарди ва вичин къисметди Забит Ризванов чавай чара авуна (1992-йисан 22-ноябрь). Умъур аквазакваз түтхүззай береда ада вичин эхиримжи гаф - веси - лагъана. Весидай ("Самур" журнал, 1993-йис, №2) адан вири эсеррин мана-метлеб, мурад-макъсад гъихътинди ятла, гъам аквазва. Къуй ам, а веси, и ктабдин сифте гаф хъурай!

Гаф мецепла - къезил я, гаф рикъепла - къизил я. Гаф раҳадайдини гаф кисдайди - стхаяр я. Гаф раҳадайдан мез галатда, гаф кисдайдан - бейни. Гаф раҳадайди къель квачир хуърек я, гаф кисдайди - къелен цел чранвай аш. Гаф раҳадайда - яб акал-завайдан къил, гаф кисдайди вичин патав гвайдан рикъ тларда. Лезгийрик и къве жуъредин инсанарни ква, гъавиляй лезгияр ахвайри аватдалди, абурун къуншири чинин къар авуна къутяъда. Гилан дэвирдин лезгийрийай чинин бубайрин виктегъвал ийиз алакънайти!

Акъул авачирди дидед Чал гумачир лезги хъиз я, гъавиляй анжас вич патал алахъ-завайдани "Халкъ, халкъ!" лугъун мумкин я. Лезгийриз садас садакай къедай хъел чинин душманрикай атанайтла, абурун гъар садакай са халис игит жедай, лезги халкъни садвиллин мураддихъ агакъдай. Сиясат халкъдин яшайшдилай аслу я. Лезгидиз герекди са паб, вад аял, са кесип къвал ва са гъечи къулгугъ я. Дуњьдин сиясатдик пай кутун патал халкъ вич сиясатдин майдандан хъана къанда. Сиясатдин майдандан экъечайда кесиб къваликайни гъечи къуллугъдикай фикирдач, вичин халкъдикай фикирда. Лезгийри лугъузва: "Чунни халкъ я, чазни вирибуруз хъиз барабар ихтиярар це!" Гъакъими лугъузва: "Бес чи луқлар вужар хъурай?" Гъавиляй лезгияр чуруяр лацу хъанвай аялриз ухшар я. Лезгияр къве патахъ пай хъунин таҳиркаар лезгияр я: абур адалатдин суфрадив геж агатна. Геж атай мугъманди вичин жибиндай неда, гъавиляй, гила хъайтла, халкъдин бахтунихъ къекъвена къанда. Ада вичин халкъ жагъурдайди туш. Бахт рикъин мурод патал женгера гъалиб хъунухъ я. Пака жув бахт авай кас яз акваз къанзаватла, ам къе жагъура.

Хай халкъдин тарих течидайди буъркъуянсан хъиз я. Тарихни эдебият стхаяр я; сада лагъа лугъуда, мұккада - лугъуда. Тарихди чирда, эдебиятди чирвилер виридалай пайдада. Вичин тарихдикай хабар авачирди мамунихъ галай аял хъиз я. Тарих гъузгъуя я, фадфад азас килиг: Тарих миллетдин лап Чехи тербиячи я. Вичин тарих якъин ва дериндай чир таҳаннамаз, лезги халкъдивай дуныядин халкъарин жергейра барабар чка къаз жеда.

Яб це ва гъавурда акъукъ: пачагъидихъ акъул тахъайла, жемят адан чина ақвазда; пачагъ зулумкар хъайила, жемят гъиле яракъ къуниз мажбур жеда; пачагъ зайифди хъайила, улькве чкъида. Күн чкъимир, лезгияр!

1992-йисан сентябрь-октябрь.
Къар шегъер.

Дугъридан салам

Жагъин тийиз шалвар-перем,
Незвайдини кепек яз,
Са кардални къвен тийиз тлем,
Къиметни са кепек яз,
Ваз ақуулар гудай касдин
Къамир, мires, саламни.

Тарашибийрин тарашиби яз,
Хаж хъайи къуллугъдал,
Гъа вич хътиң жанавуар
Акъвазнавай къуллугъдал,
Ви рикъ-жигер кудай касдин
Къамир, мires, саламни.

Дуњьна - гегъенш, дуњьна - чехи,
Аран ава, дагъ ава.
Ватан къани, эллэр къани,
Рикъе дайм рагъ авай,
Дугъри касдин ақуулни яхъ,
Хийир-дуъа, саламни.

Гъумбетар

Хкажава къакъан, зурба,
Къизилдикай, гимишдикай,
Мармадикай, гъулдандикай,
Буърунжикай түккүрнавай,
Иер, зарлу гъумбетар,
Ватан патал намусдалди,
Гъейратдалди къейбурун
Хуњуя патал гъурметар.
Малум кар я, а гъумбетри
Чи дидейрин рикъерин шел,
Гуъбулприн тлал,
Хажалат-гъам эвездач.
Амма аваз дайм дерин гъевесда,
Къваз тавуна эцигзава
Иер, зарлу гъумбетар,
Йисаралди виктегъбурун
Хуњ паталди гъурметар.

Зулун жегъилвал

Акъваз-такваз ингъе зулни атана,
Хуш ахварин мұрғыз гала
чилирхъ.
Икрамзава ламу чилиз датана
Багъа бегъер алай тарцин хилери.
Хаж хъжез, килигзава қавузни,
Герек къадар марфар-ракъар
ракъурай,
Мад элкъвена, эхвичизава ағъузни,
Лугъуз, чинин пешер чиле ақурай.
Чайгъун газ къуыд къвазнаватла
варарал,
За гъа къуьдни гъисабзава
хийрдиз.
Инсанарни ашуку хъанва тараарал,
Бул бегъердал вуж я дамах
тийриди?!

Зи дагълар

Физва девир, виш-виш йисар
алатиз,
Күн авайвал амуқзава,
дагълар зи.
Зун хъайила къуъзув къиляй
галатиз,
Вал мад гатфар алуқзава,
дагълар зи.
Сифте живер ацукъайла тараарал,
Хъипи пешер жеда къуъзув
гаарал,
Аватайла рех зи чулав чиарарал,
Вахъ жегъилвал галукъзава,
дагълар зи.

Малум кар я, Къубадани Күрреда,
Хъуърез жеда гъарма сад са
журода,
Дуъзенлухар къуъзув хъайи береда
Чамран пекер алуқзава,
дагълар зи.

Захъ къандай ви архайнвал,
секинвал,
Къакъанвални, дамахлувал,
эркинвал.

Гележедихъ галай жуван якъинвал,
Лагъ, вири заз талукъзава,
дагълар зи.

Материалар 2015-йисан эхирда
чандай ақытнавай Забит
Ризванован "Мугъманди рак
ахъайзава" ктабдай къачунва.

Шаирар хульх, инсанар!

Девир аку, чна “Шаирар хульх, инсанар!” эвер гузва. Амма шаирриз руьгъдин пачагъар лугъузва. Руьгъ сагълам беден эбди къуватлуди жеда! Руьгъдин пачагъар галай халкъни гъар са имтигъандай фад са артух къарсатмишивилер галачиз экъечида.

Ихътин югъ ЮНЕСКО-дин маҳсус къарафалди 1999-йисалай иныхъ гъар йисан 21-мартиз къейдэва. И юкъуз шаирар чеб-чишхъ галаз гурушиши хуунихъ галаз сад хыз, келзайбүрухъ галазин санал са мянрекатрик экчечида.

Идалайни алава, чна сада-садан эсерар таржума иида, ни вуч къивизватла, ни гынкъ фикирзаватла веревирдда. И кардихъни вичин къетлен метлеб авайди якъин я. Чахъ чалар гзаф авайди хыз, а чаларал теснифзавай шаирарни гзаф ава эхир. Сада-сад таржума авуни санлай чи халкъар агатуниз, садаз-сад чирилиз къулгъузва. И кардикай алай аямдин Урусатдин зурба шаир-таржумачи Владимир Бояринова вичин “Кавказин таж” тівар алай ктабда къиенва: “Халкъарин чехи дуствал литературайрин таржумайрилай башиламиши жесзва...”

Аквар гъаларай, ЮНЕСКО-ди ихътин маҳсус югъ-шишратдин сувар тестикиарунни дуныядал халкъарин чехи дуствал арадал гъун паталди я.

И чина ганвай материалар чна гъа и цийи суварихъ галаз алакъалу яз гъазурнава.

Мегъамед АГЬМЕДОВ,

Дагъустандин халкъдин шаир

Түрфанд

Күд пад хъана кис.
Гъа са вахтунда
Ван жезва ачух,
Гъар затл кхундай.
Гатлум жезва мич, атлугъна цавар,
Гуя пешери ийизва ялвар.
Гъарапат къекъвез, къаварал,
Чилел,
Заланвили пар эцигна къилел.

Нефес жезва дар.
Цавари бирдан
Ачухна чилел ятарин майдан,
Къакъанрай къатиз рахана чарчар.

Киче яз, на ви клевна чин ахъя.
Гуя түрфанд туш элкъевенвайди
Чал,
Къукъумри, селди къарсуразва
Къвал,
Ачухиз хура туыт къати гъиссер,
Жагъуриз ава чун абурун сесер.
* * *Жувакай зун катзава, рикле аваз
Кичи,
Жуван хъенди ийир хыз гъанал зун
Къукъумри.
Тимил жезвач гъалаба жизви
Къваннин гъич,
Кланивилиз а хъенди кузвачтлан
са члар.

Бирдан ви чин карагна къаршидал,
Вилек.
За сабурдин алуқына мад жувал
Къалхан.
Амма, гъайиф, а кардиз гузва на
Түльрүкъ,
Чуюнъхай хыз вакай за итимвал
Жуван.
Авар чалай

Адам АДАМОВ

Сулейман

Камалэгъли - вилер экуя аял хыз,
Цукъведавай къиблие чуль хыз,
Руьгъ чехи,
Зун къайгъусуз, къарайсуз тир,
Къал хыз,
Садлагъана акъвазайла
Рикле чехи...

Ватан патал чанни гуз вун
Гъазур тир.
Ваз ам чидай, хциз вичин
Диде хыз.
“Дуныяд ругуд пай тир” улькве,
Машъурди,
Ви вилера гъакъдай,
Хай күче хыз.
Чир хъанач ваз пехилвал
Ви яшара,
Вил ични яз къекъвенач гъич
Рекъера.

Къайгъудар яз къецилданни
Гишиндан,
Экъечина вун жафайрайни
Гъекъерай.

Къабулдайла чи лап чехи
Меркезда,
Авур члавуз гъукуматди
Гъуметар,

На сумагрин, шал - парчадин
Эвзеда

Хунни запун хъяна ваз пишкешар.

Булах хыз я вун дагъларин
Руварин,
Жанлу мани акъваз тийиз,
Авахъир.

Ви илгъамдив виливал гва
Цаварин,
Целхемар гва цайлапанрин,
Алахъиз.

Рагъни түрфанд алциф хъана,
Сечме хыз,
Багъишзава на чилиз мад
Гъузелвал.

Къвез илифиз ава халкъар
Чешмедив,
Гъакътлани тимил жезвач
Цигелвал...

Урус чалай

Зуғъре АКИМОВА

Тівар течир аскер

Вуж я вун, игит хва,
Вуж ятла ви тівар?
Ватандин ярх хъанвай,
Дамахдин чехи.
Къушра хыз, цавалай
Чуғазвайди цар,
Хъульрезва чилин чи
Къужаҳиз чехи.

Аскер хва - тахтайди
Яргъарай залан,
Мегер вун фида чи
Рикелай тадиз?
Душмандин руг авур
Магъара - макан,
Са тіварни алатдач
Мецелай ади.

Урус чалай

Владимир ПОРТНОВ

Буйругъдикай баллада

И кардикай 1980-йисан 10-май-
диз ақыттай “Комсомольская
правда” газетта къиенвай.

Кас амачиз, лал хъанвай,
Харапла-хъуре,
Чикурнавай цай яна фашистри
Мурдар,
Чилин фура дидеди чуюнъхай
Бицек
Димади чи маршалдиз къиенай
И чар.

Къавар кана амукъай цивиндив
Чулав
Хъенай чар, пуд пиплен,
Аскердин жуерье.

Ажуғълу тир бицекан сес -
Хци ялав,
Аватиз кланз душмандин камалсуз
Къилел.

Бомбайрин цун лепейрай,
Гумадин яцай
Фенай а чар фронтдиз маршалдин
Гъилел.

“Жуков халу, гъалиб хуъх,
Ягъ душмандиз цай!” -
Аялдин сес хци тир -
Тир жеди гульле.

Физвай и сес минайрин куківарун
Течиз,
Течиз пехъи луслейрин ягъун,
Рекъин, кун,

Физвай югъ-ийиф, галатун, ахварун
Течиз,
Сенгеррилай сенгеррал
Къужаҳдаваз цун.

Гужлу жезвай къвердавай чи тупар,
Танкар,
Чехи жезвай къвердавай
Гъужумдин лепе.

“Жуков халу, гъалиб хуъх!” -
Тикрар жез гафар,
Душман жезвай дарбадағ,
Къуғъзвазвай пемпе.

Вири рекъер алудна, квачурла
Берлин,
Рейхстагдик цай кутурла,
Секин жез ажуғъ,

Галат хъанвай маршалди,
Мурад хыз къилин,
Жаваб хъин хъувунай хтулдиз
Вичин:

“Дима, чна ақъудна къилиз
Ви бүйругъ!..”
Урус чалай

Таржумаяр - Мерд АЛИДИН

М.Ю. ЛЕРМОНТОВ

* * *
Нур гудай вили цавариз
Я вилер ушшар.
Темендин миливал хыз,
Хъультул я гафар.

Сүбгүйрдин ви са сесинхъ,
Са сеферда вун акунихъ
Гъавая гуз зун я гъазур
Зи гуржи гапур.

Ада гагъ иер нур гуда,
Жеда сес верци,
А ванцел зи руьгъ зурзада,
Ргада иви.

Ван атай чавалай верци,
Килигайлахъди заз милиз,
Женгера тухуз умъур зи
Кланзамач риклиз.

Урус чалай. Таржума - Гүззела ГЬАСАНОВАДИН

Мерд АЛИ

Эл-Аманаз Эл-Замана...
Фельетон

Яран суварин виллик ківалерай күльне пек-партал, никерайни багъларай, саларай күльне векъерни хъурттар ақыудна яран цаярив вугудайди хыз, зунни и никъара жуван дафттара къе-къевена. “Эл-Аманаз Эл-Замана къиенвай чар” чи къарма-къаришдин вахтунда арадал атанвайди я. Къулух “далу” галай са бязи рухвайризни рушариз чи вучавайди ятла чиз амукъавач.

Инсанрин пехилвилерин юргъари ерли хабарни авачир ксарни рагъул селлерин хура твазвай душишшар тімил туш. За жуван фельетондин күмекталды фитнекарвални пехилвал яран цүв вугузва. Къуй миҳи хъурай чи инсанрин алакъаяр, садаз-садан вафалувал артух хъурай...

1

Гъикъван жеда вахъ тапарар,
Сивеллач лугъуз данларар.

Ақытадачни икі къапарай?

Эл-Аман, вид дузы яни бес?

Алдатмишна самбар ксар,

Вирибур чеб-чилиз ушшар.

Туш эхир вун Ибн-Гъажар!

Эл-Аман, вид дузы яни бес?

Ківачел гъана вири район,

Акъудда на шумуд уюн,

Бес түшни, кас, ви тъараон?

Эл-Аман, вид дузы яни бес?

Альбрәрикай на комитет

Түккүрна ваз, алач гъульжет,

Ваз далу хын тир ви гульжет, -

Эл-Аман, вид дузы яни бес?

Гъакъыкъатда вак ни футфа

Кутазва, чаз чизва, я хва!

Жедақ ахътин кардихъ сафа!

Эл-Аман, вид дузы яни бес?

Ақытайдуб стол гъилий,

Ақытава гила къилий,

Вегъез кланз къе чунни виляй.

Эл-Аман, вид дузы яни бес?

Шумуд сефер вуна майдан

Ацурна, гъиз ксар пиян.

Түккүрна гуда на чаз зиян?

Эл-Аман, вид дузы яни бес?

Къалуриз гъакъ зураг, гужар,

Алтүшай хыз пехърен

Лужар,

Чида чаз, икі клудна вужар,

Эл-Аман, вид дузы яни бес?

2

Авачир гъич ери-бине,

Вегъез чепел шерни фитне,

Шумуд чурунава күнене!

Эл-Аман, вид дузы яни бес?

Кутаз кланда чарадак клир,

Вирибуруз ачуя хир,

Данайри къацурна нехир!

Эл-Аман, вид дузы яни бес?

Гъич хабарни авачиз чаз,

Пайиз кланда къулгүттар ваз.

* * *

Угърашвилиз, клемашвилиз

Къадакъ жечин?

И дуныядал фактъир худай

Са гъахъ жечин?

Авайвал на чинал лугъуз,

Чалахъ жечин?

Школадин “рикI”

Масабурун баҳтунакай фикир ииз, өз чи баҳтни жасағында.

ПЛАТОН

Наби НАБИЕВ,
Шийихурун МКОУ-дин
директор, РФ-дин лайиху
муаллим

Чи районда бажарагълу, пешедал рикI алай муаллимар түмил авач. Ахътинбуракай сад Мегъарамдхурые авай республикадин коррекционный школа-интернатдин директордин заместитель Сайдов Алаудин Абдуллаевичия.

Чун йелье студент вахтарилай таниш я. Лугъун лазим я, адан хесетар са жисвии дегиш хъянвач - 20-25 йис яшда авай вахтара хыз, зириңг, виклерг я.

Алаудинан ківалах секинди, рөгъятди туш. Мектебда келзабай аялар гъамиша муаллимрин ва тербиячийрин гъузчиликтин къана кланзана. Ана келунар, программаяр, методикадин къайдаярни махсусбур я. Ихътин школайриз «агалай идарай» гъавайда лугъувач.

Иисар къвез алатзава, дұньяда газф дегишвилир хъанва. Алаудин Сайдован чылар рехи хъанватаңи адан хесетар авайвал ама. Ийкъараам дидедиз хъайдалай инихъ 60 йис тамам жезва. Им умъурдин са гъвеңи хътиң нетижәй къадай вахт я.

Сайдов Алаудин Абдуллаевич 1956-йисан 17-мартдин Мегъарамдхурун райондин Гилийрин хуруре дидедиз хъана. Ана мұжуд класс, Мегъарамдхурые юқыван школа күтәрдиган Алаудин ДГУ-дин филологиян факультеттик экечиң. 1979-йисуз жегыл пешекар ківалахи Целегүндап реке тұна. Текеба авачыртгани, алакунар авай жегыл дидедиз хъайдалай заместителвиле тайинарна. 1982-йисалай Алаудин хай хурун мектебдиз тербиядин рекеяй директордин заместителвиле күлпугъудал ракъурна. Хъсан пешекар ташкилатчи райОНО-дин методистиле, гъульынлай методкабинетдин заведуюштывиле тайинарна.

1996-йисалай къенин йикъалди Алаудин муаллимди Мегъарамдхурые авай республикадин коррекционный школа-интернатдин кілемдүнин рекеяй директордин заместителвиле зегьмет чүгвазва. Адан умъурдин юлдаш Злата Мегъарамдхурун Мегъамед Гъажиеван тіваруның галай школада урус чаланни литературадин муаллим я. Алаудинахын Златадиң гадани руш веледар ава, хтулар гөлеллиг - пуд. Руша школа къизилдин медалдалди, ДГУ-дин биофак хъсан чирвилер аваз күтәрдиган, хизан кутунва. Хва Зубайра Самарадин юридический институт акъалттарна, РД-дин УФСИН-дин курулушра ківалахзая.

Алаудин муаллим, ваз умъурда муаллимвилин рехе къалурай, и пеше кланарай кас вуж я? - хабар күнна за.

- Тар, тербия гайи муаллимар зи рикелей садрани алатдач. Кіелиз-хъиз Алиев Къадир муаллимди, дидед чылан ширинал ва сирер Ферзиллағ Абдулкъадиррова чирна. Муаллимвилин четин пешедал рикI ацукун Абасов Магъамедан ва Керимханов Жамалдинан кар я.

А.Сайдова РУО-дин методка-

бинетда зегьмет чүгүрткішар пешедал устадвал хаждай еке школа тир. Районда авай текрибалар, камалу муаллимрін сирер, методикадин цийи-цийи къайдайрикай, тадаракирикай, алатрикай жегильдиз чириң рөгъят кар туш эхир. Методикадин ківалах гүнгүн тун патал гъялта йиферизни зегьмет чүгүрткішар Алаудин Абдуллаевич зас түмил хъанча. Вичин эскизрай “Гүйретдин доска”, предметтин газетар, методбюллетенар түкүлүрнам патал адеддин краиз элкүвена, лезги чыл вилик тухунин жиғетдай зегьметтар иллаки газф тир. Нетижада райондин УО-дин ківалахзандың ери республикада 28-чадылай 3-чадалай хажж хъана.

Алаудин муаллим санаң къарай къведай кас туш. Гын көнде күрттәни, гъакысығынелди, миҳивилди, инсанвилди кылес тұхуда. Чи машшур алим Мегъамед Гъажиеван умъурдин рехе ваяратмиштар ахтармишунин, алимин тівар Мегъарамдхурун 1-нумрадин мектебдиз гүнин края гынле күнай ада. Эхирмжи 15 йисуз райондин ТИК-дин секретарвални ийизва, общественный маса мәрекетрикни Алаудин муаллимди вичин пай күтазва. Вири и края, инсанвиллин ерияр фикирда күнна, 2010-йисуз ам Дағыстандин халқарын 3-съезддин делегатвилени хъяни. “Чантада” заты аваңыз, ибүр бажағат жедай края.

Ставрополда акъалттарай комсомолдин работникін, журналистилин курсари Алаудин муаллимдин көлем хци авуна, умъурдин позиция мегъамедарна. Гүйгүнлай КПСС-дин обкомдин марксизм-ленинизмдин университеттә къачур чирвилерхын еке күват хъана. Ам гынеле гъамиша ктабни көлем авай, вичи-вичин виңел ківалахзая кас тириди чыз мукъват-мукъват күтәрдиган, мектебрін умъурдин, жегыл несилидің тербия гүніз, дидед чылалаз талукъ адан маналу мақъалайрайни ақвазва.

- Зи умъурда хәйи вири вакъийрик, гъалибирик умъурдин юлдаш Златадин еке пай ква, - хиве къазва Алаудина. - Вичин муаллим яз, адаз зи вири крарикай, дердерилик, четинвилерик хабар ава, гъавурда гъатзала, күмек ииз алакъазала. Жұван умъурдин юлдашдың тарифдай адеп түштәни, лугъун лазым я, чун неинки гъульни паб, гъакI сад хътиң фикиррал алат касарни я.

“Вирида Алаудин хъуытуль, секин кас хъиз ақвазва. Эхъ, гъакI я. Анжак гъахъузувал акурла, кисай, хъуытуль итимдикай хъел атанвай аслан жеда. Ихътин вахтара ам секинариз засни четин я. Чи умъурдин 60 йисан юбилей рикIн касидкыидай мубаракзала!

газф келимаяр ава, амма, зас чиз, Экзюпериди гъахъулудаказ лагъанва: “Кланица - им сад садаз килин туш, кланица къведни са терефдихъ килин я”, - сивел милли хъвер алаз лагъана Злата ваха.

Умъурда Алаудин Сайдоваз газф касар чешне тир - машшур алимар, тешкилатчыр, писателарни шаирар, композиторарни художники, гъар сад вичин пешедин муаллимдар.

- Засни четин, кылиз акыуд тахъай мурадар, края ава. Бязи вахтара гъилий са карни къведач, жув жувакай икрагъ жеда. А чынанда умъурдин юлдашды камаллу гафналди, гъатта кисуналдин кваз зас еке күват, күмек гузва. Гъар са касдиз Худади умъурдин вичин рехе къалурнаша. Зидин са артых рөгъяды, къезилди я лугъуз жеда, цацар алайди, анжак дүз, жува хъягъай, инсанвиледи аттай рехе хъана. Им бес гъар са кас патал бахт түшни? - күнчурмаша вай умъурдикай фикиррик ақатна муаллим.

“Умъур, Самур ваң! хъиз, аваҳна физва, ката - калтуған газф я. Инсанди ял ягъун, авур крарикай, гележегдин рекъер-хулерикай фикирүн гөрек я. Зас руғъдин секинвал, илгъамдин цийи күваттар гүзвай чка ватан Гилияр, бубадин ківал я. Ина зас секинвил жағызыва, легъзеяр ақвазариз жеда... - философди хъиз веरевирдерезава Алаудин муаллимди.

А. Сайдова Мегъарамдхурун махсус школа-интернатда ківалах 20 йис хъана. Гынкын тәжрибали кас хъайттани, ихътин къайдадын школада нивай хъайттани яргъалди дурум гуз жеда. Инани Алаудинал хъсан инсанар, ківалахдин юлдашар, тәжрибалу муаллимар гъалтна, вичин чирвилер мадни хажакун патал махсус ктабар келна, ухшар мектебріз мұғыман, абуру ківалахзая къайдайрихъ галаз таниш хъана. Гъалтай коллективдилайн газф края аспу я лугъуда. Коррекционный школа-интернатда ківалахзая 20 муаллимдикай пуд “Дағыстандин лайиху муаллим”, мұғыжуд “Россиядин Федерацияннан умуми образованин гүйретметту работник” тівараиз, са шумуд Дағыстандин халқынан образованин отличниковишин лишанды, самбар грамотайриз лайиху хъана. Ихътин коллективдилай, гъелбетда, анжак чешне къаңч жеда.

Чи сүзгүбетдин эхирдай зун гъавурда гъатайвал, Алаудин стхади хъянаш пеше гъакI хизан хъудай са жүре вая, умъурдин къайдада я. Ам мектебдин “рикI” я лугъуз жеда.

Алаудин Сайдован зегьметдин райондин кыил Ф.Ағымедова, УО-дин начальник У.Абейдуплаева еке кымет гузва. 2001-йисуз адаз Москвадай Россиядин образованин министрдин күл алай РФ-дин умуми образованин гүйретметту работник лагъай хурудал алқұрдай знак хстана. 2010-йисуз зегьметда хъайи агалкүнрай ам Дағыстандин Президентдин къарардалди Дағыстандин лайиху муаллим вилен тіварціз лайиху хъана.

Аллаудин муаллимдихъ мадни планар, фикирар самбар ава. Күй умъурдин къвед лагъай панюна, гүйретметту муаллим, вун гъа мурадривни агада. Чна ваз умъурдин 60 йисан юбилей рикIн касидкыидай мубаракзала!

Муаллим - фронтовик

Гъажи КЪАЗИЕВ

ХүпI зурба шей түшни архив! Зи вилик **Абудер АЛЕСКЕРОВА** 1967-йисан 1-сентябрдиз вичин гъилди кхъенвай автобиография ква. Ана, миҳи гүзгүйдай хъиз, чешнелу муаллимдин - фронтовикдин къамат, адап къадар-къисмет аквазва. Къурушрин хурурун ағысакъалырн риқел Абудер муаллим лап хъсандыз алама. Гзафбуру ам дерин чирвилер авай, аялар хъсандыз гъавурдик, иллаки математикадай, куттадай халисан муаллим тир лугъузва.

1916-йисуз Самур дередин Къурушрин хуре кесиб батрак Юсуф хизанды гада дұньядал атана, адап Абудер тівар эзигна. Къве йисалай буба Юсуф рагъметдиз фена, хизандын вири дердияр дидедал аталтна. Абудеран аялвилин йисарни рагъ алайбур хъанач. Амма гынкын четин хъанаттани, дидеди адап школада көлиз туна. Школа акъалттарай Абудера Къурушдал ликбезда муаллим яз ківалахна. Са йисуз Абудер муаллимди Азербайжандын чилерал алай къурушвийрин чубанрин аяпризни тарсар гана.

1937-йисуз Буйнакск шегъерда авай рабфакда са йисан курсар, 1939-йисуз гъа и шегъерда 1905-йисан инкъилабдин женгичириң тіваруниях галай институтда физика-математика дин муаллимар гъазурдай курсар күтәрдиган чада Къурушдал математикадин муаллим яз ківалахна.

1940-йисуз Яру Армиядін жергейриз къуллугъиз фейи ам сифтедай 17-армиядін векилріхъ галаз командировқадыз Монголиядиз реке тұна. Ватандан фашистрин Германияди вегъеїла, Абудера Сретенская авай высший политический училище акъалттарнавай. Адан женгинин рехе 211-стрелковый дивизиян 882-стрелковый полкундай башламиш хъана.

1942-йисан 11-иуздың Брянский областдин Николаев шегъердин патарив къиле фейи къати ягъунра адап ківачел залан хер хъана. Абудер Юсуфович Иркутск шегъерда авай 3913-нумрадин госпиталда сағып хъувурдалай күлхұм 35-стрелковый дивизиян 882-стрелковый полкундай командирдин политика дин муаллим яз ківалахна.

Абудер Алекскеров Ватандын Чехи дәвидилай күлхұм, 1946-йисан 29-январдиз старшил лейтенантдин чинда аваз Къурушдал хтана. Женгера къалурай къегъалвилерай ада Ватандын дәвидилай орден, са шумуд медаль, И.В.Сталинан къул алаz “Чухсағылудын чар” за хейлин маса шабағъар гана.

Дәвидилай гүльгүнин йисара Абудер Юсуфовича Къумторкъаладын, Къурагын ирид йисан школайра физика-математикадин муаллим яз ківалахна.

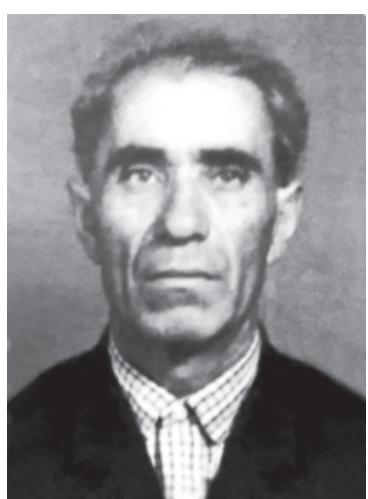
1960-1967-йисара А.Алекскеровай Къурушрин хурурун школадан секретарь хъана. Гүльгүнлай гъвеңи классрн муаллим яз зегьмет чүгүн. 1977-йисуз хуре къве школа кардик ақатайла, Абудер Юсуфовича 2-нумрадин юқыян школада муаллимдайлар да вадамар.

Газф йисара гъвеңи классрн завучвиле ківалахай Дағыстандин лайиху муаллим Шихметов Рамиз Ханжановича вичин ктабда рагъметту Абудер муаллимдикай ихътин келимаяр къенен:

“Абудер муаллим тібеси алаткын, зигын, бажарагъ ганевай кас тир. Ада вичин предметтін лап дериндай чидай, вири патарихъай чирвилер авай. Ам вичин везифа яр намус-лудаказ къиле тухай, жемятдин патай гүйретмет къазанышай халисан муаллим тир. Чун адапай чешне къаңч жедай. Гъавилия адап экү къамат ада тарс гайи бурун рикелей къенни ама”.

Мисалда лугъузвойвал, ич ичин тарцивай ярғаз аватдач. Алай вахтунда Къурушрин хурурун 2-нумрадин юқыян школада ківалахзая лап хъсан муаллимдикай сад Абудер Юсуфовичаны Шагъесенем бадедин хва, бубадин пеше давамарзай Борис Абдурович я. Ада Дағыстандин государстводин пединститутдин физика-математикадин факультет акъалттарнавай. Сифтедай Покровское хурурун юқыян школада физика-математикадин муаллимвиле ківалахна. Къуд йисалай хай хуруп рузы хтай Борис Абдуровича Къурушрин школада гъвеңи классрн завучвиле ківалахна. Ада вичин зегьметдин агада гъурумт къазанышана.

Вири умъур ақылтазай несилирз бахшай, Ватандын Чехи дәвидилай викегъевилер къалурай Абудер Юсуфович Алекскеров хътин инсанар рикелей акъатдач.

Культурадин маканрин ківалах веревирдна

Рагнеда РАМАЛДАНОВА

Алатай гъафтең Махачкәләда, Расул Гъамзатован тваруних галай Милли библиотекада, Дагъустандын культурадин министерстводин патав тешкилнавай Россиядин халкъарин адетдин культурадин централын ківалах алакъалу ийдай советдин заседание кылес фена. Анал республикадын культурадин централын ківалах веревирдна. Мярекат, сифте нубатда, сада-садаз тежрибадикай, ківалахда ишлемишавай цийи къайдайрикай хабар гунали тафаватлу хъана. Заседанидал гъакын халкъарин адетдин культурадин централын акылтавай четинвилерикайни, милли культурадал несилдин фикир желб авуниз талукъ серенжемрикайни рахана.

Къейд авун лазим я хын, Россиядин халкъарин адетдин культурадин централын координациянин совет Дагъустан Республика вилик тухунин кар алай "Инсанвилин капитал" проектдин "Дагъустандын халкъарин культура ва адетар" подпроект килиз акылдунин сергятра аваз тешкилнава. И советник муниципалный тешкиларин культурадин управленийнин начальникар, централын директорар, республикадын яратмишунардай союзин векилар акатнава. Советдин сад лагъай заседанида вири а касарни иштиракна.

Заседание советдин председатель, РД-дин культурадин министр Зарема Бутаевади ачухна. Ада алай вахтунда чи республикада адетдин культурадин 150 централын ківалахазавайди къейд авуних галас сад хъиз, муниципалный тешкиларта абур ачуунин ківалах давам жезвайдал, тешкилнавай централын ківалах мадни активламишун лазим тирдални фикир желбна. Вичин докладда министрди ихтиян централын неинки машгъулардай маканар, гъакын марифатлу хъунин карда еке роль күгъязтай, къенин юкъуз иллаки жегъилар культурадин ирсиник шерик авунин жигъетдай виридалайни хъсан къайда, менфяту идарайр тирди къейдна. Зарема Ажуевнади культурадин централын ківалахда цийи къайдаяр ишлемишунал гъалтайланы еке мумкинвилер авайдал, анра гъа са вахтунда гъилин сеняткарвилин школаляр, парталар хкатыз ва цваз чирдай курсар, халкъдин хора театран драмстудия ва масабур кардик кутаз жезвайдални фикир желбна. Идахъ галас сад хъиз, централын мумкинвилер азадбур тирди, чакдин къетленвал фикирда къуна, ківалахдай мумкинвал авайдини алава хъувуна.

Гъульйунлай заседанидал фольклордин ирс хъунин ва халкъдин яратмишунин жанраяр вилик тухунин жигъетдай централын кылес тухузтай ківалахдай Кумторкъала (Мадина Канаматова), Новолак (Гъабибат Бутаева), Леваша (Халид Муталимов), Дербент (Секина Сеидова), Къизляр (Татьяна Криничная) ва маса райондин культурадин управленийнин начальникри сұғыбетна.

РД-дин культурадин министрдин заместитель, республикадын халкъдин яратмишунин ківалин (РДНТ) директор Марита Мугадовади вичин рахунра Дагъустан Республика вилик тухунин ківалахдай ишлемишунал жеда, абурун тежрибадикай сұғыбетна, абурун тежрибадикай амай районни менфят къачуниз зөвер гана.

Эхирдай, заседанидин нетижайиз килигна, Россиядин халкъарин адетдин культурадин централын координациянин советдин членри культурадин ирс хъунин ва вилик тухунин рекъяя теклифар къабулна.

Уъмуър мани-макъамдиз бахшай чубан

Дашемир ШЕРИФАЛИЕВ

АХЦЕГЬЯ Лезги театрдин 110-йисан юбилейдиз РДК-дин сегъинедал "Урусатдин цыкъ" тамашада Алидин ролда 73-йис яшдавай Алискер ЭСКЕНДЕРОВ күгъвяз акулла, адакай "Лезги газетдиз" и макъала кхын фикирдиз атана. Дүз 43-йисуз райондин культурадин хиле гъакысагъвилелди күллугъуна, ДАССР-дин культурадин лайиху работниковин твар къа заннишнавай хъсан манидар ва комик-артистдикай гъеле садраны чи газетда кхъеиди туш. Къвед лагъайди, пенсиядиз экъечина, капл-теат ииз башламишайдалай күллухъ "мусурман дингэлидиз еке шадвал-хъвер авун ва хъульун-зарафратди жемят машгуларун гунарга я" лугъуз, ам гыкъ хъана анжак тербиядин манайрин темайра сегъинедал аквадай. Мярекатдилай күллухъ чун адахъ галаз архайндаказ гуруышши хъана.

- Зун 1943-йисан 23-январдиз Ахцегъя райондин Къучагъарин хуъре зегъметкеш, кесиб хизанда дидедиз хъана, - башламишна ада вичикай ихтилат. - Гъеле къуд ийсни таъбанмаз буба Эсекен рагметдиз фена да виде Саяд хуъре Эдильхан лугъур хипехъандыз гъульуз хъфена. Чехи зунни кваз чи хизанда 12 аял хъана. Абуру квачел акылдарун патал диде-буба югъ-иф зегъметдин ял-юрта авайтлани, руфуна түхдади фу жедачир. Хизандиз күмекун патал 4-клас келнавай, 13-йиса авай гада яз, мектеб гадарна, зун хуърун "Искра" колхоздин хиперив финиз машбур хъана. 5-6-йисуз чехи итимрихъ галаз барабардаказ чубанвиле ківалахна, армиядин жергейрай хтайлани 4-йисуз хайи колхозда (а макъамда къучагъвияр Къурукалап күч хънавай ва "Искра" колхозны Ахцегъарин Агъасиеван колхоздик күткүнвай) чубанвална.

- Бес чубандайкай садлагъана артист гыкъ хъана? - хабар къуна за.

- Къисмет я ман, ивидик квачиртла, жедачир. Рагметлу зи буба халкъдин манийралын негъилрал рикл алай ва гужлу сес авай хъсан күркүлчил тир лугъуда. Адалай заз аманат, ирс яз амукъайди дидеди вахгай са күркүлчил я. Рикл аладарун патал за ара-ара күркүлчил авазар ядай, дагъларик манийрин ван кутадай. И кар акваз, захъ галаз чубанвалзай хъутунхъви Эседа "я стха, ихтиян хъсан сес авай ва вижевайдаказ күркүлчил, зуурне язаяв вуна, дагъларани чурапа хиперин гүльгүнна бътна, жуван умъур күз квадарзава? Якъин, вун гъатта шегъерин клубравын кваз ківалахал къабулда?" - лугъуз, зун санал тадачир. Эхирни за и фикир Къурукалап жуван күнши, библиотекарвиле ківалахазавай

мацахи Алигъүсейн халудиз ачухна. Адани зун гъа юкъуз Ахцегъя РДК-дин директор Жамал Шефиеван патав тухвана.

Рикел аламайвал, им Саймат Ферзалиевадиз Социализмдин Зегъметдин Игитвили твар ганвай вахт тир. Залда ада бахшнавай машъур "Маяк Саймат" мани гъазурзавай. Ахтармишна, зи сес бегенмиш хъайи рагметлуда а мани тамамарун зал тапшурмишна. Пакад юкъуз Хурургин клубда РДК-дин гъевескар артисттин дестедин программадик кваз гъакъидихъ гузвой концертда за жувалай алакъадайвал и мани лагъайла, сиве-сивди ацланвай залди гурлудаказ капар ягъайла, абуру заз къив гузвойди хъиз хъана.

- Вуна закай зарафатар ииз вучиз туна? - хъелни бейкефвал какахънавай ванцелди лагъана за Жамал Азизовича.

- Зарафат вучтиндя я, я хва. Жемятдин ви сес, лугъузай тегъер гъакъван бегенмиш хъана, капар язана. Фена мад жуваз чидай са хъсан мани хълагъ абуруз, - теклифна ада. Сегъинедал умъурда жуван 2-мани - "Шавхабег" за са гъазурвални авачиз лагъана. Гъа икъ, зи къисметди гъана: рагметлу Жамал халудин күмекандалы заз жуван рикл алай кесипдай халкъдиз күллугъудай, Ахцегъя заочнидаказ 10-клас кел хъийдай ва сегъинедал устадвал хаждай мумкинвал хъана.

- Алискер стха, чаз вун азербайжан чалал мугъмарни манияр тамамардай устад хъизни чида. Акъван хъсандаказ ваз азербайжан чал гыкъ чир хъана?

- Зи рагметлу диде Саяд Азербайжан патай гъанвайди тир. Гъа патан лезгийрикай галаз мукъва-күливилини хванихававилин сих алакъаяр авай, исятдана ава, армиядай хтайдалай күллухъ са пуд ийсуз за гъанан ківалахна...

РД-дин культурадин лайиху работ-

ник, Цудралди гъурметдин грамотайринни дипломрин ва кымметлу пишкешрин сагыб Алискер Эскеновича Ахцегъя РДК-дин яратмишунин гъевескар манидаррин ва Идрис Шамхалован тваруних галай халкъдиз вич төбии бажрагъядин манидарар ва актёр тирди къалурна. РСФСР-дин культурадин лайиху работник Ж.А.Шефиеван регъбервилек кваз Ахцегъя РДК-дин артисттин десте, Кыблепатан Дагъустандын районрикай стүн рахадач, са шумудра Дербентда, Махачкъалада, Орджоникидзе, Бакуда, гъатта Москвадан хъана. Сегъинедал устад Алискеран яратмишунин алакъунрин күк 1978-йисуз рай-

ондин делегациядик кваз Москвада Виророссиядин халкъарин фольклордин фестивалда иштиракун хъана.

- Пешекарвилин маҳсус образование авачиртлани, Алескер стхади вичел тапшуршишай ва гъиле къур гы ківалах хъайтлани намуслувилелди квилиз акъуддай, - лугъузва яргъал вахтунда адахъ галаз санал ківалахай сегъинедин юлдаш, РД-дин лайиху артист Цукъвер Мамедовади. - Коллективдин вилик вичин хусус жавабдарвал гъиссавайвиял адалай са күрүп вахтунда манийрин ва актёрвилин яргы текстар хуралай чирна устадвиледи халкъдин вилик - сегъинедиз акъудиз жедай.

Гъакъыттани, Алискер Эскендеров яшул хайилани вичин пешедиз варфалу, милли медениятдин рекъе халкъдиз намуслудаказ күллугъязавай касарикай сад я. Къуй вичиз чандин сагъвал ва яшайиша агалкъунар хъурай! Къе ахътин зыгынлу, гъевеслу, милли медениятдин рикл алай зегъметкеш жегъилрикай райондин культурадин хиле - сегъинеда, халкъдин театрда, гъайиф хын, къитвал гъиссава.

Девирдиз килигна ківалахин...

Дагъви ШЕРИФ

И икъара Дагъустан Республика динин культурадин министрдин заместитель Марита Мугадовади халудиз гуруышши хъайила, ада чайрал халкъдин адетриз, ацукун-къарагъунис, тарихдиз талукъи зергекатар тешкилүнхъ, абурун күмекандалы жегъилрэвтапан гүнхъ авай метлеб къейдна. Гъакъыттани, эхиримжи вахтара ахътин мумкинвал хъана, районрин библиотекайра, гзаф школайра, культурадин ківалера суваррин, чи машгъур касарин хайи йикъариз талукъи зергекатар - концерттар, конференцияр, элкъвеи столар - тешкилзаява. Анжак и края пешекаррин күмек талабун чарасуз тирдилни лагъана М.Мугадовади. "Гыкъ хын, гъар са дестеди, коллективиди чидайвал ківалахазава, рехъ ганвай гъалатлар ахпа ташашайри къатгуза. Пешекаррихъ галаз меслятдады арадал ганвай гъар са кардин дережа масад жеда".

Ада чайрал алай гъевескар ва пешекар коллективар сад-садаз мугъман хъунин теклифни гана: "Мисал яз, къачун чна халкъдин театрар. Алай девирда, чаз чизва, абурухъ масанис фидай гъатта улакъни кваз авач, мажибар, штатар лап гъевчибүр я. Маса районда авай халкъдин театрдин коллективдихъ галаз меслят хъана, къуй 30, 50 манатдин билетар маса гана, къунши хуъре са гъвечи тамаша, концерт гуз жеда. И кар вири коллективиз талукъ я. Гъа арадал къевзай екеди тушир пул са работникдиз премия яз гуз, адахъ улакъ кирида къуна фена-хквэз жеда, гъа са вахтунда им тежриба къачунни я. 30-50 манатдайни кваз билетар маса гуз жеда лугъуз ацукунда арадал къевзай зат авач, анжак алакъунар, чирвилер къуруп жеда...", - лагъана ада.

Эхъ, алай вахтунда гзаф идарайр, коллективар ихтиян читин гъалда ава, амма девирдин истемишунрив къур төльдерда фикир авуни шадвилин гъиссер кваз къейд ииз жедай нетижайар арадал гъида.

Чи ватанэгълияр гъар сана

Ичинвиди тівар машгүрна

Алаудин ГЬАМИДОВ

И МУКЬВАРА чи редакциядиз "Лезги газетдин" амадағ, Сулейман-Стальский райондин Ичинрин хуярый тир, Каспийскда яшамиш жезвай Исламудин Гъусейнов атанвай. Ада заз туыгыметдай тегъерда лагъана: "Яда, "Чуру кицик" (чна чаз за-рафатиди гъакл лугъузва), күнне чи республикада, гъакл адайлай къеңени квалахзаяв пешекаррикай метлеблу мақъалаяр къизива. Им хъсан кар я. Бес квезди ватанэгъли (ампедин хчин хва), Тобольская вичин тівар машгүрнавай ичинви Аслан дұхтурдикай хабар авачни? Вучиз гъадакай къхизвач?..

Ада зи вилик Тюменский областдин Тобольск шегъердин З-нумрадин больнициадин травматологиядин отделенидин заведующий РУСТАМОВ Аслан Бугъадиновича гъеле 5-6 йис идалай вилик "РФ-дин здравоохраненидин отличник" знак гун патал къалурдайла ганвай характеристикани эцигна. Ингэе ана күрелди вуч къхенватла: "Дагъустандин государственный медицинский институт акъалттарна, Тюмень шегъердиз аттай 1986-йисалай иних Аслан Бугъадинович РУСТАМОВ ина ағзалийрин сагъламвалин кварамуда ақвазнава. Тюмендин ракын реекерин больнициада интернатурда пешекарвал къаучур адакай ина хирург, ахпа Тобольская травматолог-ортопед хана. Хянаев пешедал рикл хууни Аслан Бугъадиновича шегъерда лап хъсан хирург жедай мумкинвал гана (гъеле гъа де-верда чи ватанэгълиди 19 ағзозур операция авунвай). Адаз остеосинтездин вири жуяреяр лап хъсандиз чизве. Муракаб операцияр ийидайта, пешекарди машгүр хирург Илизарован къайдайрикай агалкүнралди менфят къаучуза.

2006-йисалай Тобольск шегъердин З-нумрадин областной больнициадин травматологиядин отделенидин кылеси А.Рустамова неинки вичи квалахзаяв шегъердин, гъакл Тобольский, Вагайский, Уватский районин ағзалийризни күллүгъзева. Ада регъбервал гузәвай отделение Тюменский областда лап хъсанбурукай сад яз гъисабаза. Аслан Бугъадиновича са шумуд сеферда Курганда, Москвада, Санкт-Петербургда, Тюмен-

да, Пензада кылеси фейи международный конференцира ва симпозиумра иширикана. Ам 2010-йисуз Саратовда кылеси фейи травматологрин-ортопедрин Вириорсиядидин 9-съездидин делегат тир...

Адан устадаев, бажарагъ ва гъакъисағ зөгъмет себеб яз гъар ийисуз ағзозуралди азар-лугъузва азар квачел ахъалтзана...

Аслан Бугъадинович Родин здравоохраненидин отличник инициилин знакдиз фадлай ла-ихту пешекар я...

1960-ЙИСАРА Сулейман-Стальский райондин Ичинрин хуярый тир къвантин устар Бугъадиназ адан умъурдин юлдашди мад са хва багъышна. Адал, аслан хътиң викегъ гада хурай лагъана, Аслан тівар эцигна. Ам пуд вахни ругуд стхак авай къалин хизанды чехи жезвай. Гельбетда, адас дөвирдин укълы-цуруди ва четинвилер такуна амуқынч. Хайи хурун школа акъалттарайла, жаван къуншидаллай Цналрин хурун юкъван школадиз фена. Гельбетда, зулун, хъуытъун мишекъат вахтара аниз физ-хүтк рөгъет түшир. Мекъ-каш акур, квачериз цацар акъахай жаванди абураз таб гана, чирвилерих къанин яз, гъа сифте йикъарилай хъсандиз къелиз чалишмишвална. Пад-къерех такунвай дагълук хурун аял яз, бегъем урус чыл чин тийиз, виритарсарай кыл акъудун рөгъет кар түшир. Амма гъеле аял чавалай дұхтур хуунин къаст авай Аслана, 5-класда авайла, "Хирургия" журнал къаучувай. Илимдин журналдай са күнинни гъавурда гъатзаширттани, ам көлиз алахъзаяв. Идалайни алана, 10-класдиз акъатайла, адан гъилье Ф.Улован "Сердце хирурга" ктаб авай ада ам рикл алаz келзаяв.

Школа акъалттарна, рикле тайин мурадар ва къаст авай жаванди Дагъустандин госмедицинституттудиз физ гъазурвилер аквазвай...

- Я чан хва, аник ви төм ақа-йайди туш, аниз гъахун патал еке пулар къланзаяди я лугъузва. Жуваз кутугай маса чка хягъя, - гъавурда тваз алахъна Бугъадин вичин хва.

- Ваъ, даҳ, зун анжак мединститутдик экечида, келда, хирургвал ийидай, - инанмишарна хчи вичин буба.

Рикл алай пеше къачун патал хягъай вуздиз имтигъанар вахкай Асланакай аинин студент жезвай. Келна гадади ашкъиди, пуд лагъай курсунилай больнициада дежурствоярни тухуз. Гъа-

икл студентвилин ийисар акунатақуна акъатна. 1986-йисуз мединститут акъалттарай диплом къаучур дагъви жельиль яргъал тир Тюменский областдин рекье тұна (а вахтара вузар акъалттарай же-гъил пешекарар абурух иғтияж авай чайкрайз рактұрзай). Ина са ийисуз интернатурада хирургиядай пешекарвал къачуна. Сифтедай Менделеево поселокдин поликлиникада квалахиз башлашина. Икл виже къведа, лагъана жегъиль хирургди, кардин яңа гъатна къланда: жуван гъилералди операцияр тавунмаз, тежриба кватлиз жеда. Ам шегъердин больнициадиз травматолог-ортопедвилиз фена, са тимил вахтаприлай адакай Тобольск шегъердин З-нумрадин областной больнициадин отделенидин заведующий жезвай. Ада гъарь юкъуз операцияр ийизва, вишералди, ағзурралди инсанар квачел акъалдар хъийизва. Гъа икл 30 ийисан вахтунда тежрибалу хирургди 20 ағзурдалай виниз операцияр авунва.

ХИРУРГДИН ДНЕВНИКДАЙ БЯЗИ КЪЕЙДЕР

Ажайиб дүшүширикай

Зи виридалайни гъөвчи пациент хайдалай гүргүйниниз са сүткани хъанвачир. Муракаб гъаптара къабулдайла, бицекидин ютурдин клараб ханвай. Операция агалкүнралди кылеси фена, аял фад сағъ хъжез башлашина.

Виридалайни яшшу пациенттадин 92 йис тир. За аданс ютурдин кларабда эндопротез эцигна. Гүргүйнлай ам вичичелай кабинеттодиз атана, чухсағыл лагъайла, зазни гәзә шад хъанай...

Муракаб гъаларикай

Са сеферда чна авариядик залан хирер хъайи азарлуди, сағъар хъууна, ахъай хъуунвай. Травматологиядин отделенида аяз хъайи вахтунда чна адас 23 операция авунвай. Гъа ихътиң муракаб гъаларизни аватзая чун. Гъылк ятланы, са нянихиз заз квалах квалахал эверна. Эцигуналар квалахзайды жегъилдап бетондин плитада автана, са квач күс-күс хъанвай, мулькудьи галатна, хамуникай күрс хъанвай. За адас 8 сиятда операция авунва: күс-күс хъанвай чакар чеб-чипх гилиг хъууна, нервияр, дамараар къайдадиз хана. Ахпа абур вири Илизарован аппаратада квамтана. Нетижада аданс квачер хъен. Еке хасаратвилер хъанвайди квачел акъалтдалди гәзә вахт хана. Амма къилинди галатнавай квач чакад эцигна, кас вичин квачералпаз къекъез хъана. Эхирдай и дүшүшүш Курганда кылеси фейи травматологрин семинардан веревирдней. Завай пуд бригададин травматологрин-нейрохирургрин ва дамаррин хирургрин квалах тамамариз алахънавай къван...

Мадни аялдиз талукъ яз

Майдын эхирра шегъердин авариядик 5 йис хъанвай аял акатна. Автомашин аялдин эрчи квачелай фенвай. Нетижада квач саки галатнавай. За

тади гъалда операция авуна, квач вичин чкадал хана. Аялдин бубадин шадвилин къадар авачир.

Аламат

Са сеферда чиниз 20 йиса авай руш хана. Ам автомашиндик акатнавайди тир. Зун палатадиз эвичайла, джинсар, шуба алай, са квач "кеачир" руш занбургдал (носилкадал) ярх хъанва (кларабар аквазай). За квалахдин юлдашриз тади гъалда квач атлұз (ампутация) гъазур хъух лугъузва. Вичичин кыл кукъвариз, "зи квач атлұмур, набут хъайтла" за зи чандин къаст ийидай" лугъуз, руш гъарайдал ала. За ам са журеда секинарна, операцияр ийидай столдал эцигна. Килигайтла, квач чкадал ала, анжак, күс-күс хъанвайвиял галатнавайди хъиз авай. За мукъуди кларабар, күсар, дамараар квамтана, чеб-чипх галкүр хъууна, квач хъен... са иридмұжыд вацралай руш "катизматиз" зи патав атана, газаф къадар алшишарна.

Чухсағылар, разивилер

Зун патал виридалайни кылинди жуван азарлуйин разивилерни чухсағылар я. Абури заз гъар юкъуз авазва: Россиядин ва мукъват тир къепепатан улькөвейрәй зенгер язава, чарап къызыза, чухсағылар малумарзала. За гъар юкъуз 4-5 операция ийизва, жуван тежриба еке ашкъидивди жегъилпризни чирзава, абур чарадан гъалдикай хабар къаз, чиндердин хъиз эгечіліз вердишарзала...

Аквазвойвал, Аслан дұхтур вичин мураддих агақнава. Аял чавалай рикл алай пешеди вичин бегъерар гъана, гъизва. Лугъун лазим я, ам къазанмишнавай агалкүнрал сектин хъана ақвазнава. Ада илимдин сирерайнин кыл акъудазва. Икл, квалахдин кыл акъакъат тавуна, ада Москва-Россиядин халкъарин дүстүрлини университетдин медициндин факультеттада аспирантурада көлнә, илимдин квалах къынна, медицинадин илимрин кандидатвилин диссертация хъен. Алимдин-тежрибалу хирургдин квалахдин къимет тагана тазвач. Зегъметдин ветеран

"Россиядин здравоохраненидин министерстводин отличник" знақдиди сагыб, я и ведомстивин, Тобольск шегъердин администраторларынын кыларын, шегъердин Думадин, Тюменский областдин администрациянин здравоохраненидин департаментдин, вичи квалахзаяв больнициадин администрациянин хейлиг гъурметдин грамотайрин сагыб я.

Аслан Бугъадиновича вичин түккөвей вафалу хизандални, къветер хътиң пуд таватдални да-махзала. Абуруни чиндер дахдин гъуындар шадарзала: чехи руша мединститут, къуланда экономикада магистратура акъалттарна квалахзаяв. Гъөвчи руша, дахдин пеше хъяна, мединститутта агалкүнралди келзаяв.

Гъурметтүрети ватанэгъли, вахъ мадни чехи агалкүнралар хъун чи мурад я!

Чир хъун хъсан я

Нурдин РАШИДОВ

Малум тирвал, чи ата-бубайри дарманар патал векъер-къаларикай менфтят къаучувай. Инсанриз абуруй беденди хийир авай шейэр хкудиз чир хъанвай.

Чи ийкъара гзаффур мад ва мад сеферда халкъдин медицинадын элкъвен хъийизва, вучиз лагъайтла векъер-къаларикай хкудизай дарманрикай зиян авач, абуруй журем-жыре азарар сагъар хъувуниз күмек гузва. Идалайни гъейри газаф вахтара аптекрай гузвой дарманар къалпbur жезва...

Гъар са азар сагъарун патал вичин рецепттар (месляттар) авай. Къачун чна гепатит.

- **Гепатит А** вая саралу (Боткинан азар). И журем жаңынан къажах, ерисуз түүн, яд... себеб яз акатзала.

- **Гепатит В** анжак беденди къажах, азарларынан къажах, ерисуз түүн, яд... себеб яз акатзала.

- **Гепатит С** къалин къажах вакъатынан къажах, азарларынан къажах, яд... себеб яз акатзала.

ГИЛА РЕЦЕПТРАЛ КЪЕН.

1. 4 лимон, 200 мл. оливковый ягъ (члем), 1 кг вирт, лимонар михына, цилер хуудна, хамарни аламаз як регъедей машиндай ахъайда. Ахпа виртни оливковый ягъ какадарна, түүн недалди 30 декынья амаз, ийкъа пуд сеферда хъурекдин са түруна авайди ишлемишда. Хъанвай къаришма холодильника хуын лазим я.
2. Къудай түркестандин түркестандин 1 стаканда авай чугъунурдин миже, 1 стакан вирт, 30 г эрекъ, 2 лимондин миже сад-садак какадарда. Арадал атанвай къаришма холодильника хуын лазим я.

3. 1 стаканда авай хрендин миже, 1 стакан газаррин миже, 1 стакан вирт, 30 г эрекъ, 2 лимондин миже сад-садак какадарда. Арадал атанвай къаришма холодильника хуын лазим я.

4. 1 түруна авай (хъурекдин) вирт, 2 ични 2 газар михына, як регъедей машиндай ахъайнай къаришмадик какадарда. Арадал атанвай шей са суткада неда. Сагъамарунин вахт - 2 варз.

5. Са стаканда авай жиқияр чукъвена, къуурна, як регъедей машиндай ахъайда. Ахпа адас са стаканда авай шекер алаба хъийида, 70 процентдин 600 мл спирт илична, сад-садак какадарда ва 3 юкъуз (ара-ара хъуырз) ракъиник эцигда. И вахт алатайла, дарман яз гъазурнавай шейинал эрекъни алаба хъувуна, мад са 5 юкъуз тада. Ахпа ам къынна, фу түрдәлай гъурмұннан, ийкъа 2 сеферда 20 мл ишлемишда.

6. Са стаканда авай жиқияр чукъвена, къуурна, як регъедей машиндай ахъайда. Ахпа адас са стаканда авай шекер алаба хъийида, 70 процентдин 600 мл спирт илична, сад-садак какадарда ва 3 юкъуз (ара-ара хъуырз) ракъиник эцигда. И вахт алатайла, дарман яз гъазурнавай шейинал эрекъни алаба хъувуна, мад са 5 юкъуз тада. Ахпа ам къынна, фу түрдәлай гъурмұннан, ийкъа 2 сеферда 20 мл ишлемишда.

“Дагъларин сес”

Ханум ШАЙДАБЕГОВА

И йикъара Махачкъала шегъердин Культурадин къвале Дагъустандин милли чаларал республикадин “Дагъларин сес” конкурсдин финалдин пай къиле фена.

Мярекатдин метлеб жегъилрин арада адетдин культурадин ирс раиж авун тир.

Гала-концертда Дагъустан-

дин Дагълух округдин конкурсдин аллатай зональный паюнай акътатай вокалдин аллатрин колективири в текдиз мани-макъам тамамарзайбуру иштиракна. Республикадин районра къиле фейи паярай финалдин чин устадвал ва бажараъгъ къалуриз алакъай анжак 16 касакътнавай.

Концертдин нетижайри къве номинациядай гъалибвал къа занмишайди къейдана. Са касди текдиз мани лугъудай номинациядай Мегъамедрасул РАБА-

конкурс

ДАНОВ къумукъ чалал мани тамамаруны 1-чадиз, Кызылар райондай Мегъамедали АКАЕВ 2-чадиз, дербенти Арзу КЕРИМОВА 3-чадиз лайиху хъана. “Жуытни тамамарай” номинациядай Каспийск шегъердин Аялрин эстрададин манийрин школадин тербиячир гъалиб хъана. Къвед лагъай чка Избербашдай тир жуытнуни къуна.

- Алай вахтунда дидед чалалар рикелай алуд тавун важиблу я. Жегъилрилай хайи чалалар манияр лугъуз, шириар хуралай къелиз алакъун патал ихтиин мярекатар мукъвал-мукъвал тухвайтла, хъсан жеда. Дидейрин чин аялриз къепинама хайи чалал лайлаир яна къланда. Чунни хайи чалалар хъуз ва абур кълан хъун артухариз, рапийиз чалишмиш жеда, - алай хъувуна Дагъустандин жегъилрин краин рекъяй министрдин заместитель Анна БЕЗРУКОВАДИ.

Конкурсдин программадин гъалибчийриз лауреатвилин дипломар, чухсагъулдин чаар, грамотаяр, тъвар алай статуэткаяр гана.

Режиссёррин семинар

И мукъвара РД-дин культурадин министрводин Республикадин халкъдин яратмишунрин къвале халкъдин театрдин режиссерихъ галаз машгъур театровед, РФ-дин искусствойрин лайихлу деятель Гульизар СУЛТАНОВАДИ семинар къиле тухвана. Адан къалахда Бабаорт, Ботлих, Новолак, Рутул ва хейлин маса районрин, Каспийск, Кызыларда избербаш шегъеррин театрдин режиссер иштиракна. Гъайифъхи, виридалай медени лезги районрай ана касни авачир.

Гурууш театрдин Международный йикъан вилек ва 23-мартдин Избербашда тешкилдай республикадин адетрин фестивалдин халкъдин театрдин “Маска” йикъаз талукъарнавайди тир.

РД-дин культурадин министрдин заместитель, РДНТ-дин директор Марита МУГАДОВАДИ гуруушдин йикъан теклифир халкъ патал метлебли материально-технический базайрин, драматургин, репертуаргин ва ихтиин маса месэлайр квайди къейдана.

Тыл алай месэлайр гъасытда пайда хъана: халкъдин

саки вири театррихъ актеррин чехиди тушир дестейрив ва хурерин культурадин идарайрин шарттарив къадай драматургиядин гъвечи жуъреяр тахъун.

Мярекатдал халкъдин театрдин хейлин режиссери чин къалахдин тежрибадай, неинки четин месэлайрикай, гъакъни абур гъялдай рекъерикай лагъана.

Министрдин заместителди къейд авурвал, республикадин руководстводи муниципиальный вири тешкилтратин культурадин идарайра инвентаризация тухунин месэлээ вилек эцигнава. Идахъ галаз алакъапу яз, республикадин культурадин идарайра алай вахтунда гъихътин гъалар аватла чир хъун лазим я. Театрап халкъдин яратмишунрин алай девирдин машгъур ва массовый жанрайрикай сад я. Гъакъ хъайила, гуруушдин месэлайр халкъдин театрра къенин юкъуз авай гъалар ва абурун гележегдин къалахдин визифаар веревирд авунин теклифар кутун дуьшүшдин кар туш.

Чаз чизва хъи, театрдин къалахда репертуарди къилин чака къазва. Саки вири режиссер-

ри Дагъустандин авторрин йикъяз талукъ важиблу пъесаяр авачирдини къейдана.

- Кутугай драматургия жагъурун патал неинки районприн библиотекайрин литературадиз, гъакъни халкъдин адетриз, ацу-къун-къарарагъунин культурадиз фикир гана къланда, сэгънедилай надир милли костюмрикай, халкъдин гъилин сеняткарви-лерикай рахана къланда, 2016-ийс Дагъларин йис яз малумарнавайла, Дагъустандин халкъарин милли культура раиждай лап хъсан мумкинвилер ава, - къейдана министрдин заместителди.

Гульизар Султановади Максим Горькийдин машгъур гафар рикел хана: “Театрди сэгънеда умуръ гъихътинди ятла вай, ам гъихътинди хъун лазим ятла, къалурна къланда”. Гъакъ хъайила, халкъдин театрри сэгънеда ташмачидиз бегенмиш яшайишдиз талукъ тамашаир эцигна къланда.

Тамашачи алакъдин, руғъдин, гуරчегвиллинин гүзелвиллинин рекъерай тербияламишдай гъиссеринбур эцигн лазим я. Ада гъакъни режиссериз аялри вахаванри фикир желбай сэгъненяр арадал гъун меслятна.

вахкуда. Аттестат къачун патал урус чалай 24 балл, базовый математикадай “пудал” хъайитлани вахкун лазим я. Вуздиз гъахъун патал урус чалай 36 балл хъун лазим къvezva. Эгер абитуриентдиз математика лазим тир пешекарвал къачуз къланзатла, а чавуз базовый вай, профильный экзамен вахкуда. Профильный математикадай къанин къадардин баллар 27-дэв агакъун герек къvezva.

Рособрнадзорда къейдзава: физикадай ЕГЭ вахкуна иштирак авун патал 180 агъзур касди арзаяр вуганва, им аллатай йисандав гегъегайла 21 агъзур касдин гзаф я. Биологиядай 136 агъзур касдиз экзаменар вахкуз къланзава, им 18 агъзурдан гзаф, химиядай 84 агъзур, им 10 агъзур касдин гзаф я. Шад жедай кар ам я хъи, тарихдай ва литературадай ЕГЭ вахкуз къланзайбурун къадарни арху хъанва.

ЕГЭ-дин вахт

“РГ”-дай.
Гъазурайди - Ханум ШАЙДАБЕГОВА

Рособрнадзордин делилралди, алай йисуз выпускной сад тир экзамен 644 агъзур касди вахкуда. Вахтунай виликан ЕГЭ 21-мартдилай 23-апрелдади къиле фида. Асул экзаменар вахкуз 27-майдиз башламишца ва 30-июндиз акъалтда. Алай йисуз къецепатан улквейрин чаларин хуралай лугъудай паюноз 2 югъ чара авунва. Обществознанидизи расписанида къилдин югъ къейднава. Урус чалай ва математикадай мајбури экзаменар выпускники 30-майдиз, 2 ва 6-июндиз

Вилик пад къан

Выставка

Хазран КЬАСУМОВ

Сулейман-Стальский районда кардик квай Россиядин халкъарин адетдин культурадин Центрада терроризмдиз акси темадай республикадин дөрөжада аваз шикилрин выставка къиле фена. Ам 2013-2018-йисара Россиядин Федерацияда терроризмдин идеологиядиз акси акъвазунин Комплексный

выставкада райондин культурадин отделди гъазурнавай “Дагъустан в огне” фотостендни эцигнавай. Аны терактрин бедбахтилер къалурзай 100-дэв агакъна шикилар аквазай.

Фотовыставкадиз гъар юкъуз цүлдәлди инсанар килигна. Иниш хурерин школайрай аялар гъунин къваланхи тешкилнавай. Ана эцигнавай шикилриз 29-февралдиз Кызумхурьел чалаз талукъ яз илимдин практикадин конференциядик акъвазунин Комплексный

пландин сергъятра аваз Дагъустан Республикадин Яратмишунрин къвали тешкилнавайди тир. Выставка 1996-ийсуз Кызыларда ва Каспийска, 1999-ийсуз Ботлихда, Буйнакска, Каспийска, 2002-ийсуз Буйнакска, 2012-2015-йисара Махачкъалада къиле фейи террористилин гъерекатрин мусибатдин вакъияяр къалурзай 50-далай виниз шикилар авай.

Лагъана къланда, республикадин

терроризмдин вилик пад къунин, инсанар, иллаки жегъилар и завалдивай яргъа авунин карда ихтигин выставкар тешкилнүнхъ ва талукъ маса мярекатар тухунхъ еке метлеб ава. - Выставкар эцигнавай шикилриз килигдайла, гзафбурун вилерал накъвар акъалтазай. Бедбахтвал чарааданди жедайди туш, бедбахтвал вири патал сад я. Гъавиляй терроризмдин идеологиядиз, вири сад хъана, акси акъвазун лазим я.

Нумрадиз чар Сагърай, дуст

Тагъи АБДУРАГЬМАНОВ,
зегъметдин ветеран,
Советский хуър

Февралдин вацра зун Махачкъалада ветеранрин госпиталда авай. Зун иниш атанвайдакай хабар хъайи зи къеви дуст, журналист, “Лезги газетдин” литературадин отделдин редактор Мерд Али ЖАЛИЛОВ, къалахдилай хъведайла, къвализни техфена, эи къилив атана. Риклиз къани къарин арада, гъельбетда, хуш ихтилатарни хъана. Заз пишкеш яз дустуни вичин цийиз чагдай акуднавай “Къеплирви Жавид” тъвар алай ктабни багъышна.

За а эсер са суткадин вядеда къелна къоятъгына. Мерд Али стхадиз вилерин экв хъуз къумек гайи чи лезги хъиз за адахъ галаз санал къалахзай вири чехи дуихтурриз зани жуван рикъял ахлишна.

Ихтиин алхишар за зи дуст Москвадиз рекъе тваз къумек гайи чи Республикадин вилерин азаррин дуихтурдин тир Селимхан СЕЛИМХАНОВАЗИ, Изумруд АДЖИЕВАДИЗИ, масабурун ийизва.

Зи ихтилат Аллагъди вичиз мадни баҳтул умуръ гун талабзайвай Жавид Агъаевич Магъарамовай я. Ада сифте яз дуихтурвиле чи хуре къалахнай, 1958-ийсуз. А чавуз хурнуун Советдин председатель зи буба Осман Абдурагъманов тир. Цийиз къуч хъланвай хуре а чавуз бегъем къалер, идарайр арадал атанвачир. Мегъарамдхурьун райисполкомдин къаарардалди Мамрачин къульне хуре къавуз ракъ янавай са дараматда больница ачуун меслят хъанвай.

Баркалла зи дуст Мерд Алидизни. Вичин вилериз ишигъ хай ахътин зурба касдиз ва чи меркездин къилин дуихтурриз ихтиин ктаб багъишнавай. Зи фикирдади, чи халкъ патал им еке муштулух я. Гъинал гъихътин зурба алақунар авай вафалу рухвайрал чна гъамиша дамахзайвайди чир хъурай.

Ктаб садра, къелна тух жедад. Автордин чалан гуරчегвилли ва шириар түкүлүрүннүн устадвиили зун мадни гъйранарна. Жуваз чидай кас и ктабди заз мадни арху чир хъувуна... Ви къелем, вилерин ишигъ мадни хчи хъурай, зи дуст Мерд Али...

Хъсан нетижайриз - Хъсан Къимет

Къуршахар къун

Гъазурайди - Рагнеда РАМАЛДАНОВА

Алатай гъафтедин ял ядай ийкъара Латвиядин меркез Рига шегъерда къуршахар къунин пуд жуьредай (азаддаказ къуршахар къунай, грекринни римпуйрингъуреда ва дишгълири къуршахар къунай) Европадин чемпионат къиле фена. Россиядин хъянавай команда вири санлай 12 медаль (къизилдин - 7, гимишдин - 1, бузынждин - 4) къазанмишуналди 1-чакдиз лайхху хъана. Къвед ва пуд лагъай чкайр, талукъ тирвал, Гуржистандин (вири санлай 9 медаль къазанмишна, къизилдинбур - 3) ва Туькиядин (вири санлай 7 медаль къазанмишна, къизилдинбур-3) хъянавай командаири къуна.

Къейд авун лазим я хъи, Россиядин хъянавай командаидин агалкъуник гъамиша хъиз, и сефердани дагъустанвийрин еке пайн ква. Икъл, и чемпионатда Гъажимурод Рашидов (57 кг-дал къедалди заланвал авайбурун арада) ва Шамил Кудиямегъамедов (86 кг-дин заланвал авайбурун арада) Европадин чемпионилин тъвараиз лайхху хъана.

Малум тирвал, Гъажимурод Рашидов финалдин акъажунра Украинаад тир Андрей Яценкоидихъ галаз бягъсиниз экъечина, 10:2 гысадбадди дагъустанвиди гъалибвал къазанмишна.

Финалдин акъажунра Шамил Кудиямегъамедова осетинви, алай вахтунда Азербайжандин командаидин патай экъечизавай Александр Гостиевахъ галаз вичин къуватар ахтармишна, 4:2 гысадбадди Ш.Кудиямегъамедова гъалибвал къазанмишна.

Россиядин къуршахар къунай спортдин федерациядин (ФБСР) официальный сайтда хабар ганвайвал, ФБСР-дин президент Михаил Мамиашвили Европадин чемпионатда чи спортсмени къалтурой устадвилериз хъсан къимет гана.

- Олимпиададин вилек квай акъажунра-Европадин чемпионатда - къизилдин 7 медаль къазанмишун тимил яни? Им акъалтый хъсан нетижака я. Къилинди, спортсменриз чин устадвал къалтурдай мумкинвал хъана. Чун умудлу я, къазанмишнавай инанишишили инлай къулухъдини Олимпиададин къугъунриз хъдай са шумуд акъажунра ва Олимпиададани абуруз къумекда, алай хъувуна М.Мамиашвили.

РИКЕЛ ХЖИН: Олимпиададин къугъунриз хъдай акъажунра-къуршахар къунай Россиядин чемпионат-алай йисан майдин эхирра Якутск шегъерда (Саха Республика) къиле фида.

* * *

13-МАРТДИЗ Махачкъаладин аэропортуна Европадин чемпионат Гъажимурод Рашидов ва Шамил Кудиямегъамедов шад гъалара-зурне-далдам газ къаршиламишна. Абур тебрик ийиз аэропортуниз РД-дин Гъукуматдин Председатель, Дагъустандин къуршахар къунай спортдин федерациядин президент Абдусалам Гъамидов, РД-дин физический культурадин ва спортдин министр Мегъамед Мегъамедов, муниципальный тешкилатин къиле авай ксар, спортдин общественностдин векилар, спортсменрин багъиряр ва ярар-дустар атанвай.

- Нубатдин сеферда чи спортсмени чипхъ еке устадвал вавиниз тир дережа авайди къизилдин медалар къазанмишуналди субтун. Дагъустан Республикадин Къилин тъварунхъай Гъажимурод да Шамила, ёвак абуруз вердишилар гузай ва тежириба хкаждавай тренерриз, спортдал рикъл алай вири ксариз еке агалкъун тебриказва. Умудлу я, күнен чун мад ва мад гъалибвилералди шадарда,-лагъана чемпионар тебриказ къват хъванвайбурун вилек рагах Абдусалам Гъамидова.

И гъурьушдал Къарабудахкент райондин Губден хъурьун агъалийри- Гъажимурод Рашидован ери-бине анай я - чемпиондив "Тойота-Камри" иномаркадин къулегар вахкан.

Шад мярекатдал гуьгуънлай къульлериз майдан ачухна, Европадин чемпионарни къулухъ галамукънан.

Бурятиядай “къизилар” газ

АЗАДДАКАЗ КЪУРШАХАР КЪУН

ЧИ КОРР.

И мукъвара Бурятиядии меркез улан-Удэ шегъерда и республикадин Къилин призар патал азаддаказ къуршахар къунай XI международный турнир къиле фена. Ана Россиядин 8 региондай тир спортсменрилай гъейри, Япониядай, Китайдай, Монголиядай, Белоруссиядай, Таджикистандай, Кыргызистандай, Эременистандай, Азербайжандай, Гуржистандай... тир 100-далай виниз викълер пагъливанри гъасиррал чипин алакъунар ва устадвал къапуна.

Къейд авун лазим я хъи, и сеферда Монголиядии хъянавай команда акъажунра виридалайни Чехиди тир, алма виридалайни гзаф къизилдин медалар дагъустанвийрини турнирдин иесийри къазанмишна. Дагъларин улкведин спортсменрикай къизилдин медалриз вичин ери-бине Хив райондин Цналдилай тир Даурен Куругълиев (86 кг), гъвакл Билял Махов (125 кг-дал къедалди) ва Абдусалам Гъадисов (97 кг) лайхху хъана.

РИКЕЛ ХЖИН: азаддаказ къуршахар къунай Бурятиядии Къилин призар патал международный турнир 1996-йисалай инихъ тешкилавай, сифтедай алай республикадин спортсменрин арада къиле тухузвой спортдин акъажунра тир, 2004-йисалай лагъайтла, акъажунриз "А" классдин международный турнирдин дережа гана, вични (турнир)

азаддаказ къуршахар къунай международный федерацыйдин сад тир календарда гъатна.

Бурятиядии, Дагъустанда хъиз, азаддаказ къуршахар къун спортидин виридалайни рикъл алай жуерьерийкай сад я. Гъаниз кипигна и турнирда Бурятиядии виридалайни викъель 20 спортимен, гъа гысадбай из Александр Багомаев, Евгений Жербаев, Балдан Цыжиков, Александр Цоктоев, Баир Женаев... чин устадвал къалуриз гъасиррал экъечинавай.

Турнирдин пишкешрин фондунцинин йисуз 1,5 миллион манат тешкилавай. Икъл, 1-чка къур спортсменар 90 агъзур, 2-чка-60 агъзур, 3-чка-30 агъзур манат пул гуналди къейдзавай. Идалайни гъейри, 1-чакдиз лайхху хъай спортсменриз чемпионилин чуларни гузай, къенкъевичивал къазанмишай спортсмендин тренерризни пулдин премия гузай.

Дагъустандин спортсменри азаддаказ къуршахар къунай чипхъ еке гъунаар авайди Россиядин ва адай къеце къиле физвой турнирра ва чемпионатра хъсан нетижакар къазанмишуналди мукъвал-мукъвал субутзана. И турнирда къазанмишун мумкин тир къизилдин 8 медалдикай 3 "къизил" дагъустанвийри къазанмишна. Чна абурун арада лезги халкъдин къегъал хва Даурен Куругълиевни хъунал, инанишишилди къенкъевичи чка къунал риккайвай дамахзава ва шадвалзава.

Чи ватандаши и турнирда вири санлай 4 бягъс къиле тухвана. Абурукай 3 вахт къутягъ жедалди гъалибвал къазанмишуналди акъалттарна. Финалдин акъажунра Д.Куругълиева Монголиядай тир Лувсандож Туртотохахъ галаз вичин къуватар ахтармишна. Санлай турнир чи ватандаши 38:2 гысадбадди акъалттарна. Аферин!

Радикан агалкъунар

Р.Исаев вичин тренердихъ галаз

ТХЭКВОНДО

Желил ЖЕЛИЛОВ

Ахчегъ райондик акатзавай Ухулар берекат, хурунвийрин, хизанрин арада гъурьмет-хатур авай хуерьерикай сад тир. Гъайиф хъи, алай вахтунда гъай лагъайла, гъай хълагъдай кас амачир хуерьерикай сад хъянва. Ятланы Дагъустандин шегъерра, Мегъарамдхурун, Хив, Къурагъ районра, къецепатан улквейра яшамишжезвай ухулвийри чин хайи хъур садарни рикълай алудзавач. Гъар йисуз июлдин ваца абурухурун югъ къейдзава, хийирдин, шийирдин межлисра иштиракзава.

Гъурьметлу "Лезги газет" къелзайвайбур, заз күн жеиль спортсмен **ИСАЕВ Радик Велединович**хъ ва ада спортдин рекъяй къазанмишнавай агалкъунрихъ галаз танишариз къанзава.

Махачкъалада яшамиш хъайи рагъметлу Исаев Велединанни адад умумурдин юлдаш Бегъерназан гада Радик гъеле школада амаз спортдал ашуки хъянвай аялрикай сад тир. Школа акъалттарна, Москвадин автомобильно-дорожный университетда къелдайлани, Радик спортдикай къерех хъанач, тренерар тир Къурбан Бугдаеван ва Мегъамедсаид Жамалудинов гъилек тхэквондодай вичин устадвал хажна.

Зун Радика къазанмишнавай агалкъунриз талукъарнавай делилар авай пакадихъ галаз таниш хъана. Ингье а делилар: 2006-йис. Махачкъала шегъердин, Дагъустан Республикадин къенкъевичивилар, ЮФО-дин чемпионатда, талукъ тирвал, 1,3,3-чакяр; 2007-йис. Махачкъала шегъердин къенкъевичивал патал акъажунра, Дагъустан Республикадин чемпионатда 1 ва 2-чакяр; 2008-йис. Дагъустан Республикадин чемпионатда, студентрин спартакиада 3,2-чакяр; 2009-йис. Дагъустан Республикадин чемпионатда 1-чка; 2010, 2011, 2012-йисар. Россиядин чемпион, Санкт-Петербургда, Португалияда, Челябинска къиле фейи чемпионатра 1-чакяр; 2013-йис. Мексикада къиле фейи дүньядин чемпионатда 3-чка; 2014-йис. Европадин чемпионатда 2-чка; 2015-йис. Бакуда къиле фейи Европадин сад лагъай къугъунра Радика къизилдин медаль къазанмишна.

Малум тирвал, алай вахтунда Радика Азербайжандин хъянавай командаидик кваз ци Бразилияда къиле фидай Олимпиададиз гъазурвал аквазва.

РД-дин физический культурадин министрдин заместитель **Г.МЕГЪАМЕДОВА** къват хъанвайбур тебрикна, студентриз гъар юкъуз спортдал машгъул хъуниз эвер гана, ГТО-дин важиблувал къейдна.

РД-дин жегъилрин къарин рекъяй министр **А.ГАЖИЕВА** Дагъустар улквейда алай вахтунда ГТО къвачел ахъалдар хъувуниз артух фикир гузайди алава хъувуна.

Студентар ГТО-дин нормаяр (100 метрдиз чукурунай, ацукаль чкадилай лишанар ягъунай, турникдал ченеяр акудуунай, пут хажунай...) вахкунив эгечна.

ГТО-дин 85 йис тамам хъуниз талукъарнавай серенжемар 12-марцдиз Россиядин саки вири регионра къиле фена.

ГТО-дин 85 йис

Махачкъалада "Труд" стадиондал "Зегъмет чуѓуваз ва оборонадиз гъазур я" (ГТО) Вириорсиядин физкультурдик спортидин комплекс арадал атана 85 йис тамам хъуниз талукъарнавай серенжем къиле фена. Адан тешкилатчияр РД-дин физический культурадин спортидин жегъилрин къарин рекъяй министрствояр, "Сад тир Россиядин жегъиль Гвардия" Вириорсиядин общественный тешкилатдин региондин отделение, Дагъустандин Общественный палата тир. И серенжемареспубликадин вузурин ва ссузири 350-далай виниз студентриз иштиракна.

Чиивай чипиз хъана

Афганистандин рагъекъечдай пата авай Нангархар виляттада террористилин ДАИШ (Россияда къадагъа авунва) тешкилтдин боевикрин десте чи авунвай хъиткындард шей масаниз тухудай вахтуна хъиткынна. Агъа клан 12 экстремист телефон, мадн 21 касдал хирер хъана. Идан гъакынчай, Афганистандин оборонадин министерстводал аласлу хъана, Khaama Press-ди хабар гана.

Боевикриз хъиткындард шей Маздак райондай Шедил базардиз тухуз къланзайла, вич-вичиз хъиткынна. Хасаратвал хъай ислэяг агъалийрин гъакындард хабар гувач.

Эхиримжи варцаара Афганистанда гъалар садлагьана аквадайвал пис хъанва. Улькведин территорииядал ДАИШ-дин таъсируулвал газа хъанва. Улькведа кардик квай ДАИШ-дин дестеяр асуул гысабдай исламистрин "Талибан" гөрекатдихъай галатнавай дестеяр я. И гөрекат Афганистанда 1994-йисуз тешкилнай. Агентстводин малуматрал аласлу яз, улькведин рагъекъечдай пата ДАИШ-дин 3 агъзурдав агақна терефдараар ава.

2015-йисан апрелдиз ДАИШ-дин боевикри ва талиби чи-чииз жигъад малумарна. Идалайн гъейри, "Талибандин" векилри инсанриз зулумар ийизва лугуз зулумар са шумуд сеферда ДАИШ-дин түрьгемтарни авунай. 2001-йисалай "Талибан" улькведин властриз акси акъвазнава. Адан гүзчилүүлик Афганистандин хейлил районар ква. Улькведин территорииядал алаз хъай НАТО-дин аскеррин чехи пай 2014-йисан декабрдиз Афганистандай хъфейдалай гульгүннэз талибад мадни активламиши хъана.

1996-2001-йисара "Талибандин" векилар властдин кыле хъана. 2001-йисан 11-сентябрдиз терактар авурдалай гульгүннэз США-ди Афганистанда военный серенжем башламишай ва талибрин режим тергдай мумкинвал хъана.

ДАИШ ва "Талибан" дестеяр Россиядин Верховный суди террористилин тешкилттар яз гысабнава, абурун къалах чи улькведен территорииядал къадагъа авунва.

Кылар тафтидай планар я лагъана

Крымдин кыл Сергей Аксенова Крымдин татаррин кваз күн тавунвай межлисдин рөгъберрикай сад тир Ленур Исламова полуостров Украинадин вахкунин барадад тикилфикаштый пландиз баянар гана. Адан гафаралди, республикада ихтиян жуьредин малуматрив хъуруунар авуналди эгечизава, хабар гужва "Цийивилер" РИА-ди.

"Са низ ятлани Крым яракылу рекъелди вахчудай фикирар аватла, къуй абуру чин авахт гъавая пуч тавурай, им хийир авачир кар я. И къалах садрани жедач", - лагъана Аксенова. Ада къейдна хъи, республика Россиядин составдик ква ва и кар дегишариз жедач. "Ихтиян планар ни түкүүртайтани, абуру кылиз акъат тийидай умудар яз амукъда", - алана хъувуна региондин кылли.

11-марцдиз Исламова международный со обществодин күмекдалди Украинадинай Крым пуд йикъан къене вахчуз жеда лагъана малумарна. И кар авун патал къуд шарты гөрек я: Россия международный банковский

системадихъай къакъудун, Россиядин нафтадал ва газдал къадагъа эцигун, Россиядин государстводин банкариз рагъакъайдай патан банкарихъ галаз алакъада хъун ва кредитар къачун сергъятламишун, гъакын Крым Россиядин күхкүрунхиж шерик тир касарин активировал къадагъа эцигун. Эгер и камар бес къадардинбур тахъйтла, къейдна ада, "план Б-ни" ава: полуостров военный рекъелди вахчун.

26-февралдиз Украинадин къецепатан кариин министр Павел Клинкина субъектет авурвал, Крым элкъевна вахчун патал полуостровдин агъалийриз абурун гележег "Европадин демократилин Украина" гъихътиндиг жедатла къалурун я.

Виликрай Украинадин МВД-дин кыл Арсен Авакова а кардиг гъакындард малумарнай хъи, Киевди Крым вахчун патал Милли гвардиядин подразделенияр, полициядин ва армиядин частар гъазурзава. И малуматдиз жаваб яз Аксенова Аваковаз кимибурун къвал ва мутъгульгъард перем хиве къуна.

2015-йисан декабрдиз Крым Республикадин кылы Украинадин президент Петр Порошенкодиз полуостров элкъевна вахчунин гъакындард фикирар рикъелай алууда лагъана меслят къалурнай. Ада къейдна хъи, и кардихъ галаз алакъалу яз, са жуьрединни стратегияр түкүүрнән виже къведач, гыкъял гъагайтта крымвиири Россиядин къалаз сад хъувун патал чин гаф лагъана.

Шак физвай 14 кас къунва

Терактдилай гульгүннэз Анкарада террористилин къалахдик шерик хъунай шак физвай 14 кас къунва. Абурукай 12 Түркядин Эскишегъер виляатдин кефердинни рагъакъайдай пата, къедни Стамбулда авай. Идан гъакындард Эскишегъердин губернатор Гүнгез Азми Тунади малумарна, хабар гужва Huiriuet Daily News агентстводи.

Чиновникдин гафаралди, къунвайбурун чехи пай вилайтдиз жуъреба-жүре шеъррэйт атанвайбур я ва абуру жэнг чүгүннин террористилин къайдаяр пропаганда авунал машгүүл тир. Гъа са вахчунда Туна Түркядин меркездэд теракт авуник абуру шерик хъунай тахсир кутунай яргъа хъана. "Чна и мессладай силист тухузва", - гъавурдик кутуна ада.

Хъиткынун Анкарада 13-марцдиз чакдин вахчундади няжин сятдин 6 жез 15 дэкъильт амайла, автобусрин остановкад Түркядин меркездин юкъва, гъукуматдин къилин офицерийк садан патав арадал атана.

Къве автобусдин патав хъиткындард шей авай автомобиль хъиткынна, нетижада 37 кас телефон хъана, хирер хъай 71 кас больница ама, абурукай 19 лап четин гъалда ава. Улькведен властри теракт чин чандилай гъиль къачунвай къве террористи - итимида ва папа арадал гъайдан гъакындард малумарна. Дишегъли Түркядада къадагъа авунвай Кыргызстандин Рабочий партиядин член тир.

Террористилин гъужумун Россиядин Президент Владимир Путин, РФ-дин Примьер-министр Дмитрий Медведев, ООН-дин Генеральный секретарь Пан Ги Муна, Евросоюздин дипломатиядин кыл Федерика Могериниди, НАТО-дин Генеральный секретарь Иенс Столтенберга, США-дин Госдепартаментдин официальный векил Джон Кирбиди пислемишина.

Хирерикди къена

Террористилин ДАИШ дестедин (Россияда къадагъа авунва) башчырикай сад тир Абу Умар аш-Шишани, ам гъакы Тархан Батиршвили хъизни машъур я, къена. CNN-дин и малумат США-дин президент Барак Обамадин администрациядин къве къуллугчиди тестикъярна.

Чиновникрин гафаралди, алаташ гъафте-да Америкадин самолетри гъавадай гъужумунин нетижада адал хирер хъана. Гульгүү-

сиядиз хиз гъазурвилер акваз башламишнава.

Россияди террористриз акси яз ВКС-дин серенжем Сирияда 30-сентябрдиз башламишнай. И кардин патахъай Асада Путинай талабнай. Авиагруппа Латаки шеъердин патав гвай Хмеймим базада авай.

Телеф хъайибур чакдин агъалияр я

Башкирияда, цай къурла, телефон хъай 12 кас чакдин агъалияр я. Абуру социальный адаптацияд атанвайбур тир, хабар гана "Цийивилер" РИА-ди СКР-дин региональный силисдин управленидин руководителдин старший күмекчи Светлана Абрамовади.

Гъа и жуъреда, телефон хъайибур къецепатан ульквейрин гражданар я лагъана сифте гайи малум тестикир хъанач. "Виликамаз къунвай делилрал аласлу яз, абуру Башкириядин агъалияр я. Абуру социальный адаптациядин центрадин членар тир", - хабар гана субъетчи и агентстводи. Адан гафаралди, центр хусуди тир, адан руководстводи драматда са къвал кирида къунвай.

Вичин нубатдай яз шеъердин администра-

рациядин векилди хабар гайивал, кайи къвалин дақларра ракъар авай, телефон хъайибурн мейитар гъеле анай ахкъуднава.

Тукаеван күчеда авай къвали 15-марцдин ийфиз цай къуна. Са мертебадин къвале авай квартираяг шеъердин агъалийринбур, 31 йис хъанвай итимдин ва 53 йис хъанвай дишегълидинбур я.

Цай ххадайрайдалай гульгүннэз 12 майт жаъжана - 2 дишегъли ва 10 итим.

Агъвалат хъайи чакдал региондин кыл Рустэм Хамитов ва республикадин къенепатан кариин министрдин везифаяр вахчундади тамамарзвойди тир Виктор Михайлов атана.

Гүзчилүүликай хкатна

Эхиримжи 14-аңа экстремистилин десте тир ДАИШ-ди Сирияда ва Иракда къунвай территорийрин тахминан 22 процент адан гүзчилүүликай хкатнава. Идан гъакындард IHS аналитический агентстводи ахтармушуна лугузва, хабар гана 16-марцдиз "Би-би-си"-ди.

Компаниядин экспертирин гысабралди, и девирда ДАИШ 40 процент доходрикай мағрум хъана - асуул гысабдай абуру нафт маса гайила жезвайбур тир. Аналитики и къалах экстремистри Сириядин Түркядин сергъялтад мад гүзчилүүликай халалык ийизва.

6-марцдиз США-дин госсекретарь Джон Керри ва Россиядин къецепатан кариин министр Сергей Лавров телефондай раҳай вахчунда Сирияда ислэягвай таъминарун карда жезвай гъерекатриз хъсан къимет гана.

27-февралдиз Россияди ва США-ди кыл кутунади, гульле тагунин гъакындард икъярар кардик акатнава. Документди са кар фикирдик къунва, къилди къаҷуртла, женинин гъерекатар давамарун анжака ОН-дин Хатасузвили Советди тайинарнавай ДАИШ-дин экстремистилин маса тешкилатриз талуу жеда.

Рекъем

- 2015-йисуз Кеферпатан Кавказдин агъалийри 300 миллион манатдин электроэнергия чунуњуха.

ЦБ-дин курсунади къенин юкъуз:

1 доллар - 70,54 манат,
1 евро - 78,33 манат,

къизил (1 гр) - 2797,73 манат,
гимши (1 гр) - 35,38 манат.

ИНТЕРНЕТДАЙ.

Гъазурайди - Шагысмаил Гъажимиризоеев

ЛезГи газет

УЧРЕДИТЕЛАР:
РД-дин Халкъдин Собрание,
РД-дин Гъукумат
367000, Махачкала, пл. Ленина, 1

КЫЛИН РЕДАКТОР
А.У. САЙДОВ
Тел/Fax. (872-2) 65-00-60

E-mail: lezgiGazet@yandex.ru

КЫЛИН РЕДАКТОРДИН
ЗАМЕСТИТЕЛЬ
Ш.Ш. ШИХМУРАДОВ
65-13-55

КЫЛИН РЕДАКТОРДИН
ЗАМЕСТИТЕЛЬ -
ЖАВАБДАР СЕКРЕТАРЬ
Д. Б. БЕЙБАЛАЕВ
65-00-61

ОТДЕЛРИН РЕДАКТОРАР:

ПОЛИТИКАДИН
Н. М. ИБРАГИМОВ
65-02-81

ЭКОНОМИКАДИН
Ж. М. САЙДОВА
65-00-59

КУЛЬТУРАДИН
Э. Д. ШЕРИФАЛИЕВ
65-00-58

ЛИТЕРАТУРАДИН
М. А. ЖАЛИЛОВ
65-00-64

ЯШАЙИШДИН ВА ЧАРАРИН
А. Х. ГЪАМИДОВ
65-00-63

БУХГАЛТЕРИЯ
65-00-62
КАССА
65-00-58

ЖАВАБДАР КОРРЕКТОР
М. МАГЬАМДАЛИЕВА

ВЕРСТКА ИЙИЗВАЙДИ
Ш. ФЕЙЗУЛАЕВА

НУМРАДИН РЕДАКТОР
Н. ВЕЛИЕВА

Чап ийиз вахкудай вахт - 21.00

Чап ийиз вахкана - 17.30

Газет "Лезги газетдин" компьютерин базада гъазурна.

Газет "Лотос" ООО-дин типографияда чапна.

367000, Махачкала,
Пушкин күчө, б.

Тирајс 8380

Макъалаяр редакцияди түлкүр хъийизва.
Макъалайриз рецензияр гузувач ва абур эл-къеңа вахкузувач. Редакциядини макъалайрин авторрин фикирарад сад тахбун мумкин я.

Газет массовыи коммуникацийрин хиле законодательстводал амал авунал гузчилав авунни вакхударин ирс хунийн рекъяй РД-дин Федеральныи күллүттдин Кыблепатан федеральный округда авай Управлениди регистрация хузвунна.

ПИ №ФС 10-6468 2007-йисан 26-январь
РЕДАКЦИЯДИН ВА
ИЗДАТЕЛДИН АДРЕС:

367018, Махачкала,
1 Петродин проспект, 61.
7-мертеба.

(Г) - И лишандик квай материалар гъакъидих чапзавайбур я.

НАШИ РЕКВИЗИТЫ:
ГБУ "Редакция республиканской газеты
"Лезги газет"

УФК по РД
Отделение - НБ РД г.Махачкала
БИК - 048209001
ИНН - 0561051314
Р/Сч - 40601810100001000001
Л/Сч - 20036 Ш60090

Мубаракрай!

Республикадин вилерин азаррин больницида яргъял йи-
сара къвалахздавай къилин категориядин духтур, больници-
дин къилин духтурдин заместитель, Мегъарамдхурун рай-
ондин Муыгъверганрин хъялья тир жумарт хва

Селимхан Гъажимироевич СЕЛИМХАНОВАЗ:

Салам, стха! Ви ад гена
вине хъуй.
Ери сагърай вун чаз гайи
гъетерик.
Лекъеризни лачинриз ам
бине хъуй,
Ипек храз нураги
эквери.
Мурад я зи, Самур хъиз
вине дира хъуй,
Хъивал хуъз чазни
сагълагам вилерин.
Адамалай Хатамалди
сейли хъуй,
Нуъсрем галаз,
гъазрем галаз эллери.
А сланри ваз ганва жеди
къших дуст,
Захавилед жсанлувал
чаз багъиша.

ВУН ХАЙИ ЮГЪ - ЯРАН СУВАР ТЕБРИКЗАВАЙ
МЕРД АЛИ, АДАН ХИЗАН, ЯРАР-ДУСТАР.

Низамидин Къайнбегов

Кеферпатаан меркезда 20-
мартдиз, арадал атанвай хъсан
адет яз, лезгийрин милли сува-
риз - "Яран сувар - 2016" талу-
къарна шартлу лишан тир яран
шем кукуърунилай шадвилин
мярекат ачу жеда. Ана Петер-
бургдин дагъустанвийри ва маса
мугъманри иштиракда.

Невадин къерехра чи вата-
нэгълийри умъурдин вирида-
лайни хъсан вахт атун лишанла-
мишздавай сувар къульд лагъай
сеферда къейдзава. И йикъара
вичин составда Мирзе Мирзоев,
Зураб Шайдаев, Мирземемъамед
Мегъамедов, Левитан Ализаев,
Ильгар Ислямов ва масабур авай
инициативный дестеди серен-
жем итижлуди ва рикъел алга-
мукъдайди хъун патал эхирим-

жи гъазурвилер аквазва. Ам теш-
килун патал къумек Санкт-Петер-
бургда авай РД-дин Векилханади,
"Санкт-Петербургдин лезги-
яр" РОО-ди, агъваллу чи ватан-
эгълийри гана.

Шадвилера иштиракун патал
"Гъетерин Дагъустан" тъвар алай
лезгийрин машгур ансамблдиз,
РД-дин лайиху артистка Марина
Алиевадиз, манидарап тир
Самира Гъажиевадиз ва Мегъамед
Аликовораз, къульдердай-
бурун "Салам" ансамблдиз ва
маса артистриз теклифнава.

Адет яз, мярекатдал къелун-
ра, спортда, къуллугъда ва зегъ-
метда виниз тир нетижажар къалу-
рай Петербургдин лезгийриз на-
градаяр гуда ва тебрицда. Сува-
рин вечер "Лесная" метро-станци-
ядин патав гвай "Атмосфера" ида-
радин къультурадинин машгъу-
лардай центрада къиле фида.

Нумрадиз чар

Риклин сидкъидай...

Сулейман-Стальский райондин
Алкъвадрин хъялья тир Абдурагымов-
рин хизанди РЦБ-дин реанимациядин
отделенидин вири медперсоналдиз
риклин сидкъидай чухсаъзул лугъузва!

И отделенидин духтурри къабулай
савадлу серенжемрин медсестрайрин
ва санитаркайрин гъакъисагъ зегъ-
метдин нетижада чи буба саки ажал-
дин къармахрай акъатна. Сагърай чеб!

Иллаки духтур САДИКЬОВ Гуль-
мегъамед Гъамзатович (шиклида)
мадни баркалла лугъуз къланзава. Адан савадлувал, алакъунар се-
беб яз чи къвализ шадвал хтана.

Абдурагымоврин хизан. Алкъвадрин хъур

В.Н.Къурбанова

И йикъара неинки Къурагърин
хуъръунвияр, гъакъл вири район-
эгълияр патални пашман вакъя
хъана. Абуру 70 ийисуз дагъвий-
рин аялриз урус чал ва литература
чирай, ватанпересвилин дуъзгуни
тербия гайи муаллим, лезги макандал
лап хайи ватандал хъиз рикъл хъайи
урус дишегъли, хъсан къунши, къени
меслятичи инсан Валентина Николаевна
Къурбанова умъурдин эхиримжи
сефердиз рекъе хтана.

Валентина Гнедилова 1929-
ийисан мартдин ваца Курский об-
ласти Фатеевка хуъре дидед-
диз хъана. Адан аял, жаван вах-
тар колективизациядин, репрес-
сионирин, Ватандин Чехи дяведин
ийисарал ацалтна. 1946-ийисуз пе-
дучилище къутягъай 17 ийиса авай
руш маса жегъил пешекарихъ
галас Дагъустандиз рекъе тунан.
ДАССР-дин халкъдин просве-
щенидин министерство жаван
муаллим Къурагъ райондиз ра-
къурна ва ам умъурлух гъа ина
муалмина.

Валентинади фикирни авун-
вайди тушир ам дагълух, яш-
ийишндигъел беълем ва къулай шар-
ттарни авачир хуъре амуқда ла-
тъяна. Къведайла абур тагъки-
марнавайди тир: пуд ийисуз му-
аллимвиле къвалахайдалай гуль-
гъуния къали патахъ фидай их-
тияр ава. Амма Валентинади и
ихтиярдикай менфят къачун ге-
рек атанач. Адан ва Дагъустан-
дин университетдин биология-
дин факультет къутяъна хтанвай
курагъви Мегъамедэминан арада-
ла къанивилин гъиссер арадал
атана ва абуру чипин умъурдин
рекъер, шайиш, мурадар сад
авуна. Мехъерни лезги халкъдин
вири адетрал амал авуналди къи-
ле тухвана. Къурагърин юкъван
школада зегъметни чугваз, вад
аялни хъуз, Валентинади Да-
гъустандин педагогвилин инсти-
тутни акъалтлар хъувуна.

Геж хъиз ада рикъел хайвал,
сифте йисар дагълух хуъре лап
четинбуруз элкъвена. Лезги аял-
риз урус чирун регъят тушир.

Сифте вахтара ада класдиз
шайэр тухудай (фу, яд, емишар,
маса аларат) ва абуру аялриз къа-
лурис, гафар тикрариз, урус чал
чирдай. Имни яргъал фидай кар
тушири къатлайла, урус руш вич
лезги чал чирунал алахъна. Къве
йисалай ам азаддиз вичин учени-
нирихъ галас лезги чалал ра-
хаз башламишна. Ида аялриз

урус чал чирунни регъят акъва-
зарна. Гъа идалди Валентина
Николаевнади аялрин диде-бу-
байрин, къуншийрин арадани
гъуърмет къазанмишна.

Пудкъад йисалай виниз
умъур, чирвилер, такъатар ада
райондин аялриз урус чал ва
литература чируниз серфна. Гъик
лъяйтла, Къурагърин школа-ин-
тернатда райондин вири хуърерай
къевзай гадайрини рушари къел-
здавай. "Лезги газетдин" редакци-
ядана Валентина Николаевнади
тарсар гайibur ава.

Валентина Николаевнади
умъурдин юлдаш Мегъамедэ-
мин Къурбанова хейлин йисара
муаллимвиле, школадин дирек-
торвиле, райондин образовани-
дин отделдин заведующийвиле
къвалахна. Ам 1996-ийисуз рагъ-
метдиз фена. Валентина Нико-
лаевнади чехи хизандин вези-
фаяр вичин хивез къачуна. Лу-
гъун лазим я хъи, ученирихъ га-
лаз сад хъиз ада вичин велед-
ризи акъалтлай хъсан тербия
гана. Къе адан хва Руслан Къур-
банова Москвада лезги халкъ-
дин в гъакъл Дагъустандин хал-
къарин векилвални ийизва. Ам
тъвар-ван авай попитолог, обще-
ственный деятель, журналист я.
Къурбановарин амай рухвайар
рушарни обществодиз хийр гуз-
вай кеспийрал машгъул я.

Шаз Валентина Николаевнади
див Владимир Путинан Указдал-
ди Ватандин Чехи дяведин 70
ийисан юбилейдиз талуъарнавай
медалин вахканай. Адаз авай
къанивал, гъуърмет муаллим
рагъметдиз фейи юкъуз мадни
тестик хъана. Къурагърин къеч-
яр машинривин инсанрив
ацанвай. Са раҳунни алач, тарс
гайи гъар са аялдин рикъл
муаллим яргъалди къурагъий-
рин рикъера амуқъда.

"ЛЕЗГИ ГАЗЕТДИН" редакциядин коллектив

Малumat

Гъуърметлу ватанэгълияр!

Алай макъамда жегъил неслидин арада дидед чалал раҳаз, къиз
чин тийизвайбур тимилт туш. Жуъреба-жъуре себбар аваз чалавай
къакъатнавай бязибуруз и нукъсандикай азад жез, жуванбурухъ галаз
дидед чалал раҳаз къланзава, амма чал чирдай мумкинвал ава.

Ихътин тъал фикирда къуна, РД-дин Общественный палатади
милли газетрин редакцийрин къвалав дидед чал чирдай гъяд йикъян
курслар ачухъун теклифнава. "Лезги газетдин" редакцияди теклифдин
тереф хузвана ва дидед чал чирдай курсар ачухъава. Гъакъисузбр
тири и курсари 2-апрелдилай къвалада.

Лезги чал чириз къланзавайбурувай телефондин агъадихъ галай
нумрайриз зенг ийиз жеда: 65-02-81, 8-928-047-51-64.

31-мартдиз няянин сятдин 6-даз Каспийскда "Даг-
дизель" заводдин Культурадин дворецда Лезгийрин
муздрамтеатрди "Вун язи диде" тамаша къалурда.
Буюш ша, гъуърметлу ватанэгълияр!